

Gyermekvédelmi szakellátásban élő, 15-18 éves, szakmai képzésben részesülő fiatalok iskolai pályafutásának vizsgálata

(Készült a 2/tkOKAII. kutatási pályázat keretében)

Záró-tanulmány

Készítette: Hodosán Róza és Rácz Andrea

2009. június

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
I. fejezet: Kérdőíves felmérés eredményei	7
I.1. A minta bemutatása	7
I.2. Általános iskolai tanulmányok és tapasztalatok	10
I.3. Pályaválasztás, továbbtanulási tervek	13
I.4. Középiskolai tanulmányok	14
I.4.1. Magatartási problémák a középiskolában	17
I.4.2. Iskolai közérzet.....	18
I.5. Tanulással kapcsolatos általános tapasztalatok	19
I.6. Jövőbeli tervek.....	22
I.7. Gyermekvédelmi háttér és az oktatás	23
II. fejezet: Az interjúk kutatás eredményei.....	28
II.1. Szakmai képzésben részt vevők iskolai tapasztalatai	29
II.1.1. A gyermekvédelmi rendszerbe kerülés, tipikus utak.....	29
II.1.2. Az általános iskolában töltött évek tanulási jellegzetességei.....	36
II.1.3. A jelenlegi képzésben eltöltött idő jellemzői, a jövő esélyei.....	41
II.1.4. A támogató háttér, családi kapcsolatok	48
II.2. Gyermekvédelmi szakemberek véleménye	50
II.3. Pedagógusok véleménye - pedagógiai programok	55
II.5. Esettanulmányok.....	78
Imre esete	78
Gábor esete.....	84
Zsigmond esete.....	89
Gergő esete.....	95
Anna esete.....	100
Iren esete.....	105
II.6. SWOT-analízis.....	111
Összegzés.....	117
Policy jellegű ajánlások.....	123
Mellékletek.....	126
1. sz. melléklet.....	126
2. sz. melléklet.....	129
3. sz. melléklet.....	131
4. sz. melléklet	132

Bevezetés

Kutatás céljai, a vizsgálat menete

A középfokú szakmai képzésben részt vevő tanulók egyik leghátrányosabb csoportjába tartoznak a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló fiatalok. Éppen ezért 2 régió 1-1 megyéjében (Közép-Magyarországi régióból Pest megye és Budapest, valamint Észak-Magyarországi régióból Borsod-Abaúj-Zemplén megye) azt kívánjuk megvizsgálni, hogy a család nélkül felnövő fiatalok hogyan tudnak teljesíteni a szakmai képzést nyújtó középiskolákban, családi és szocializációs hátrányaikat az oktatási rendszer hogyan tudja kompenzálni, a gyermekvédelemben és oktatásban dolgozó szakemberek hogyan tudják elősegíteni ezen fiatalok sikeres iskolai előmenetelét, későbbi munkaerő-piaci integrációját, társadalmi integrációját. Hogyan teljesítenek az oktatási rendszerben a szakmai képzésben részesülő tanulók és iskolai teljesítményük háttérében milyen tényezők állnak.

Témaválasztás indoklása

A rendszerváltás óta a javuló iskolázottsági szint ellenére folyamatosan újatermelődik egy jelentős méretű alacsony iskolázottsági réteg. Évente kb. 5000 tanuló 16 éves koráig nem fejezi be az általános iskolát, és több mint 20000 fiatal vagy nem tanul tovább, vagy lemorzsolódik a középfokú képzésből.

Feltételezhető, hogy az alacsony iskolázottságuk miatt a munkaerő-piacról kiszoruló fiatalok újatermelésében több gazdasági, társadalmi tényező is szerepet játszik, valamint az ismert közoktatási adatok alapján a közoktatási rendszer felelőssége nem kérdőjelezhető meg abban a tekintetben, hogy nem képes megakadályozni a hátrányos társadalmi helyzet és alacsony iskolázottság átörökítésének folyamatát.

Az elmúlt évtizedekben az oktatási expanzió következtében a szülők iskolázottsági adatai fokozatosan javultak, a szakiskola, az érettségi nélkül szakmát nyújtó képzés a legalacsonyabb társadalmi rétegek középfokú iskolája maradt. 2001-ben a szakmunkástanulók apjának több mint kétharmada vagy általános iskolai végzettségű (17%), vagy maga is szakmunkásképzőt végzett (57%).

Az oktatási rendszer átalakulása, a felsőoktatási expanzió következtében nemcsak a társadalmilag hátrányos helyzetű gyermekek maradtak ki a továbbtanulásra felkészítő iskolai

oktatási forma keretéből, hanem azok is szakiskolába kényszerültek, akik korábban semmilyen középfokú iskolában nem tanultak tovább, akiknek súlyos tudás és készség lemaradásai, hátrányai voltak, akiket sem továbbtanulásra, sem szakmatanulásra nem motiválta az iskola és a család sem.

A lemorzsolódás a szakiskolai képzésről további súlyos problémát jelent az amúgy is többszörösen hátrányos helyzetű tanuló réteg számára. 1999-re a szakiskolákban a lemorzsolódók aránya megközelítette a belépők arányának egyharmadát (31,6 %). (A továbbiakban ezzel kapcsolatban megszűnt az adatközlés.) Kutatások¹ alapján feltételezhető, hogy a helyzet nem javult, inkább romlott. A lemorzsolódás okai összetettek, de a leggyakoribb a tanulók rossz iskolai közérzete, valamint az, hogy a tanulók nem találták helyüket az oktatási, nevelési problémáikat megoldani képtelen szakiskolában.

A gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek és fiatal felnőttek száma az utóbbi években 20 000 fő körül ingadozott.

A KSH adatai szerint 2005-ben 17 ezer 18 év alatti gyermek és kb. 4000 ennél idősebb fiatal felnőtt élt a szakellátás rendszerében. 2005-ben a gondozásba helyezett gyermekek 9%-a 0-3 éves, 4 és 10 év közötti 26%-uk, 11-17 éves 46 %-uk, és 18 évesnél idősebb 19%.

2005-ben a gyermekotthoni engedélyezett férőhelyek száma 11 ezer. Országosan 50-50% a nevelőszülői és gyermekotthoni elhelyezés aránya, mely optimálisnak mondható. Gyermekek 76%-a 1-5 évet tölt gondozásban.

A gyermekvédelmi szakellátásban élő tanulók orientációját vizsgálva elmondható, hogy a 2004/2005-ös tanévben az általános iskolát befejező tanulók 9%-a gimnáziumban, 20%-a szakközépiskolában, 70%-a szakiskolában és 1%-a iskola rendszeren kívüli tanfolyamon folytatta tanulmányait. Viszont tudott, hogy a szakiskolai lemorzsolódás aránya az összes ilyen képzésben részesülők körében közel 32%-os, így feltételezhető, hogy a túlnyomó többségében szakiskolai tanulmányokat folytató gyermekvédelemben élők körében ez az arány még inkább magasabb.

A szakiskolában továbbtanulók orientációja a következő képet mutatja a KSH 2005-ös adatai alapján:

- Ipari szakmát tanul: 39%
- Mezőgazdasági szakmát tanul: 12%
- Vendéglátást tanul: 23%

---

¹ Liskó Ilona: Szakképzés és lemorzsolódás, OKA, 2007.

- Egészségügyi területen tanul:3%
- Egyéb területen tanul: 23% (2004/2005)

Az előző évekhez képest jelentősen csökkent a középiskolában tanuló gyermekvédelemben felnövő fiatalok száma.

A középfokú képzésben részt vevő tanulók egyik leghátrányosabb csoportjába tartoznak tehát a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló fiatalok. A 2004/05-ös tanévben mintegy 1400 gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermek kezdte meg középfokú tanulmányait, közülük több mint 1000-en szakiskolai képzést kezdtek. Idevágó kutatások utalnak arra, hogy körükben igen magas a lemorzsolódók aránya.

Sajnos nincsenek pontos országos adatok, de feltételezhető, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek körében nagyon magas az iskolai, különösen a szakiskolai lemorzsolódás aránya. Éppen ezért kutatásunk keretében arra vállalkozunk, hogy felmérjük ezen célcsoport körében a fiatalok tanuláshoz, oktatási rendszerhez való viszonyát, azt, hogy mennyiben segít számukra az iskola hátrányaik leküzdésében, mennyire készíti fel őket egy olyan szakma elsajátítására, amelyben elhelyezkedve sikeresen elkezdhetik önálló, felnőtt életüket.

A gyermekvédelmi kutatások sem foglalkoznak azzal, hogy a gyermekvédelemben élők esetében maga az ellátórendszer mennyire tartja fontosnak a társadalmi integráció szempontjából az iskolai karrier fontosságát, illetve, hogy mit tesz a gyermekvédelem rendszere a sikeres iskolai előmenetel érdekében. Arról sem rendelkezünk pontos információról, hogy a nevelőszülőknél élők vagy a gyermekotthonban élők körében alacsonyabb az iskolai lemorzsolódás aránya.

Kutatás célja

Gyermekvédelmi szakellátásban élők iskolai karrierjének vizsgálata. A kutatás lehetőséget ad arra, hogy a helyzet pontos ismerete alapján a probléma kezelésére, a megoldáshoz vezető út felvázolásához javaslatokat fogalmazzunk meg a kormányzat, a törvényhozó, az iskolafenntartó, az iskolát működtető, a gyermekvédelmi rendszert működtető, a tanulmányi programot kidolgozó, azt érvényesítő szereplők számára. Lehetőséget ad arra, hogy feltárja a

képzésben részt vevő szereplők helyzetét, lehetőségeit, felelősségét, és a probléma kezeléséhez elvárható és lehetséges lépéseit.

A vizsgálat két részletben történt, a kérdőíves vizsgálat 2008. november és december hónapban, az interjúk alapján készített vizsgálat pedig 2009. január és márciusa között zajlott.

I. fejezet: Kérdőíves felmérés eredményei

Kutatásunk első, kérdőíves szakaszában a gyermekvédelmi szakellátásban élő, és középfokú szakmai képzésben részt vevő 208 fiatallal töltöttük ki kérdőívet. A fiatalokat 2 régió 1-1 megyéjéből választottunk ki. A kiválasztott régió a legrosszabb és a legjobb társadalmi gazdasági mutatókkal rendelkező régiót jelenti, így az Észak-Magyarországi, valamint a Közép-Magyarországi régióban működő szakellátás rendszerében élő, szakmai képzésben tanulók közül választottuk ki a kérdezetteket. A Közép-Magyarországi régióból Pest megye és Budapest fiataljai kerültek a mintába, míg az Észak-Magyarországi régióból Borsod-Abaúj-Zemplén megye fiataljai.

I.1. A minta bemutatása

A kérdőíves kutatás mintáját a két régióban az 1991. január 1. és 1994. december 31. között, szakiskolai oktatásban részt vevő, és legalább egy éve a gyermekvédelmi rendszerben élő kiskorúak közül választottuk ki. A fővárosban 139 fő esett a mintába, közülük minden második töltötte ki a kérdőívet. BAZ megyében 252 fiatal közül minden negyedik, minden 10. esetben pedig a harmadik, Pest megyében 122 fő közül is minden második.

A kérdőíves kutatás keretében 208 fiatal töltötte ki a kérdőívet², **a fiatalok 34,8%-a a fővárosban él, 31,4%-a Pest megyében, 33,8%-uk pedig BAZ megyében.** (1.számú ábra) A fiatalok 51%-a nő. A **legtöbbben 1991-ben születtek** (96 fő), arányuk a mintában 47,1%.

Az 1992-ben születettek száma 67 fő (32,8%), 1993-ban születettek száma 35 (17,2%). A legfiatalabban aránya 3% alatti, összesen 6 fiatal született 1994-ben. **58 fő vallotta magát cigánynak**, ez azt jelenti, hogy minden 3,5 fiatal cigány. A fiatalok közel 60%-ának a vér szerinti szülei külön élnek, 20,3%-nak meghalt az édesapja, 7,1%-uknak pedig az édesanyja. A szülők 23 fiatal esetében együtt élnek (12,6%). **A legtöbb fiatalnak a vér szerinti családjával havi szintű a kapcsolata (41%).** 26-an 1-3 havonta tartanak kapcsolatot a családdal, 29-en (14,2%) fél évente vagy ritkábban állnak kapcsolatban a vér szerinti családjukkal. Sajnos 32,2%-ban (66 fiatal) a fiataloknak egyáltalán nincsen kapcsolatuk a vérszerinti családdal.

---

² Összesen 210 kérdőív került kiosztásra, mind visszaérkezett, de kettő kitöltetlenül.

Jelenleg a fiatalok 45,1%-a nevelőszülőnél él, 36,9%-uk gyermekotthonban, míg 18%-uk lakásotthonban nevelkedik. (2. számú ábra) **A fiatalok többsége inkább jól érzi magát jelenlegi gondozási helyén,** viszont közel 26%-ukra ez nem jellemző. . Legutolsó gondozási helyük, mielőtt a jelenlegi gondozási helyre kerültek 33,8%-ban gyermekotthon volt, 30,3%-uk egyéb helyen (valószínűleg saját családban vagy rokonoknál) élt. 56 fiatal (28,7%) nevelőszülőknél nevelkedett jelenlegi gondozási helye előtt, míg 7,2% lakásotthonból került jelenlegi helyére. A megkérdezett fiatalokra az jellemző, hogy **többet voltak nevelőszülőnél (52%),** 45,4%-uk pedig többet élt intézményben. Öt fiatal kb. ugyanannyit töltött mindkét ellátási formában ez ideig.

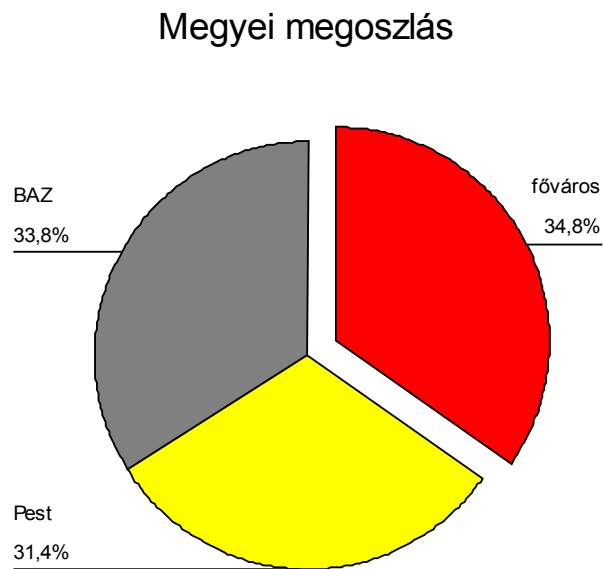
A testvérek számát tekintve elmondható, hogy többségüknek 1-3 testvére (54,2%) vagy annál több testvére van (40,4%). A testvéreket illetően közel 51%-nak 1-3 14 év feletti testvére van, közel 10%-nak több mint 3 testvére idősebb mint 14.

A gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe való kerülésről elmondható, hogy a fiatalok jelentős többsége (40,5%) 4-10 éves korában került a rendszerbe, 27%-uk 11-14 évesen. A kérdezettek 1/5-e csecsemőkorában került a szakellátásba, míg 11,5%-uk 15 évesen vagy idősebb korában került a rendszerbe. Átlagosan 8,3 évesen kerültek be a rendszerbe a kérdezettek. (3. számú ábra)

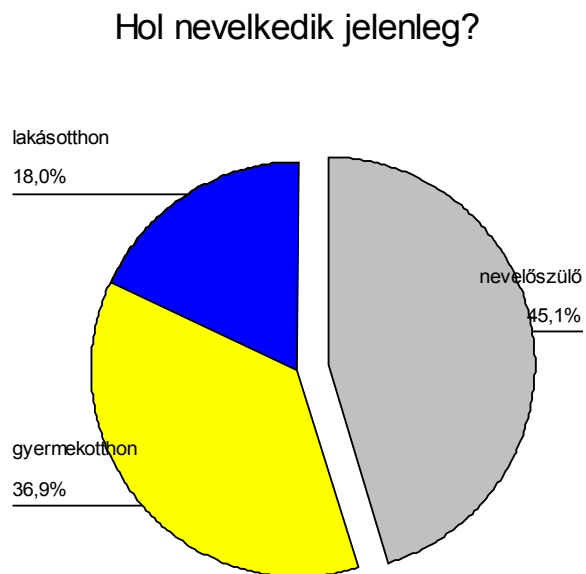
Jelenlegi gondozási helyére 13,7%-uk csecsemőkorában került, 35,3%-uk 4-10 évesen, 32,4%-uk 11-14 évesen, míg 18,6%-uk 15 évesen vagy annál is később került jelenlegi helyére. Pozitívan értékelendő azon adat, mely szerint a fiatalok 46,6%-a csak egy helyen nevelkedett, 34,2%-uk azonban már két helyen nevelkedett összesen, viszont sajnálatos módon a fiatalok közel ötöde (19,2%) 3 vagy több helyen nevelkedett. Jelenlegi gondozási helyükre átlagosan 9,8 évesen kerültek.

1. számú ábra: Megkérdezettek köre megyei bontás szerint

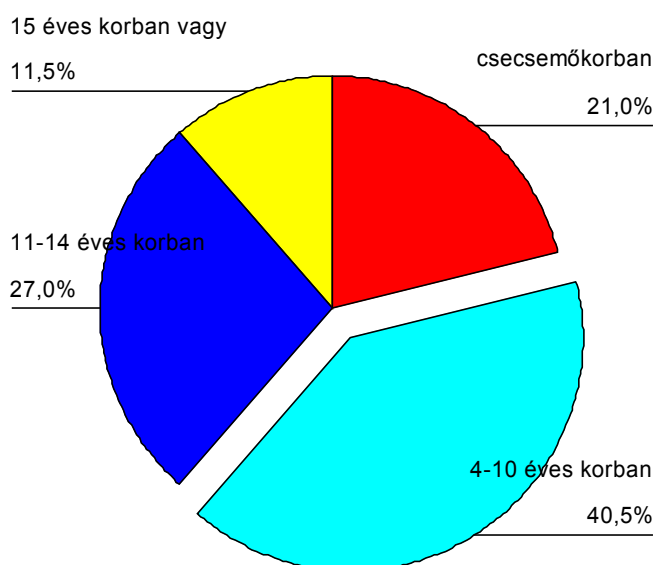

2. számú ábra: Megkérdezettek megoszlása jelenlegi nevelkedési hely szerint

3. számú ábra: Mikor került gyermekvédelmi gondoskodásba?

Gondoskodásba kerülés ideje

1.2. Általános iskolai tanulmányok és tapasztalatok

A kérdezett fiatalok jelentős többsége (72,8%) normál tagozatú osztályba járt általános iskolába. Tagozatos osztályban csak 24 fő tanult. 32-en pedig **speciális osztályba jártak, ez a minta 15,5%**. (4. számú ábra) Egy országos, reprezentatív vizsgálat³ adatai szerint 2007-ben a szakiskolai tanulók 88%-a általános tantervű iskolába, 3%-uk speciális képzésben és egytizedük tagozatos képzésben tanult.

Magas azok aránya, akik valamilyen tárgyból felzárkóztatásra, korrepetálásra jártak (5.számú ábra), összesen 42%-uk járt valamilyen tárgyból, **többnyire matematikából vagy magyar nyelvből** felzárkóztatásra, de előfordult a fizika, kémia vagy történelem tárgyakból való korrepetálásban való részvéte is. A korrepetálásban részt vettek közül 26,4% vélte úgy hogy ennek eredményeként megértette az adott tananyagot. 11,5% úgy vélte, hogy ez segített abban, hogy elvégezze az általános iskolát, kevesebben vélték úgy, (8,2%) hogy a korrepetálás segítette őket abban, hogy megfelelő középiskolába kerüljenek. Nyolc fiatal pedig úgy vélte, hogy a felzárkóztatás ellenére sem tudták a hiányokat pótolni.

³ Fehérvári Ilona: Lemorzsolódás a szakiskolákban – egy empirikus kutatás tapasztalatai, Oktatás Kutató és Fejlesztő Intézet, Kutatás Közben 283. 162-276 p. Budapest, 2008.

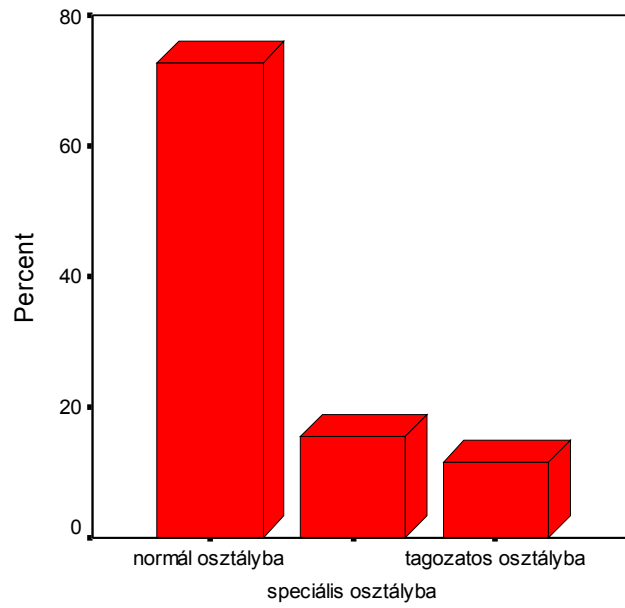
Magas azoknak a fiataloknak az aránya, aki valamilyen tárgyból vagy tárgyakból megbuktak az általános iskolában. A bukás közel 38%-uk általános iskolai pályafutásukban jelent meg. Ez azt jelenti, hogy minden 2,7 fiatal megbukott a kérdezettek közül. (6. számú ábra) A többség matematikából és magyar nyelvből bukott – pont a korrepetált tárgyakból -, de egyéb, főleg reál tantárgyak is nehéznek bizonyultak számukra. Bukás jellemzően földrajzból, kémiából, biológiából fordult még elő.

A bukásokhoz hasonlóan magas az osztályismétlések aránya is. (7. számú ábra) 32,7% ugyanis ismételt évet, ez azt jelenti, hogy **minden 3,1. gyermek ismételt általános iskolában osztályt.** Többségük (56,9%) az osztályismétlést rossz tanulmányi eredményének köszönheti, de 22,3%-ban a családi problémák nehezítették a fiatalokat a sikeres(ebb) iskolai teljesítmény elérésében. Az igazolatlan hiányzás 13,8%-ban vezetett osztályismétléshez. Egészségügyi problémák miatt csak két fiatalnak kellett osztályt ismételnie.

A fiatalok 59,1%-a alsó tagozatban ismételt osztályt. Az általános iskolát a többség (54,4%) közepes eredménnyel végezte el. 16,7%-uk elégséges eredménnyel fejezte be az általános iskolát, 23,9% viszont jó eredménnyel végzett, jeles eredménnyel csak 9 fő végzett. **Az átlageredmény 3,3. Átlagosan 14,7 évesen fejezték be az általános iskolát.**

Sajnálatos módon 17,2% túlkorosan, 16 évesen vagy annál idősebben szerzett általános iskolai bizonyítványt.

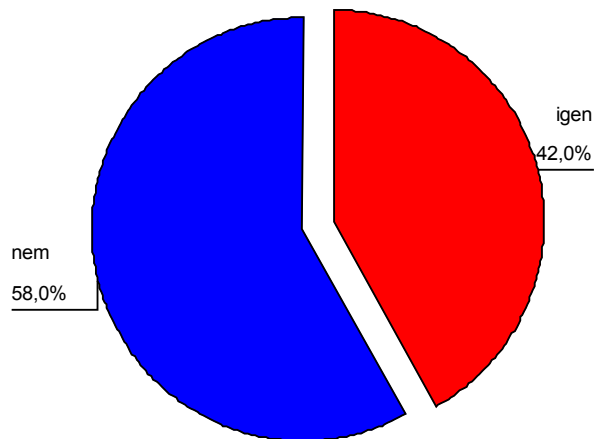
4. számú ábra: Milyen osztályba járt az általános iskolában?

általános iskolába milyen osztályba jártál?

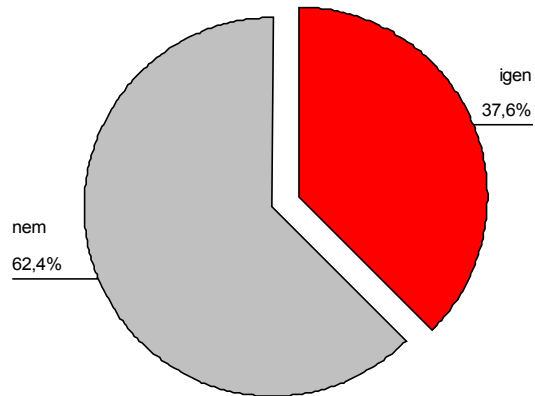
5. számú ábra: Járt-e az általános iskolában felzárkóztatásra, korrepetálásra?

Járt-e felzárkóztatásra

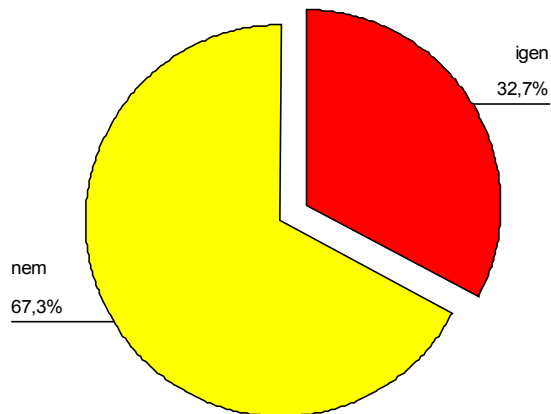
6. számú ábra: Bukott-e az általános iskolában valamely tárgyból?

Általános iskolai bukás

7. számú ábra: Általános iskolában ismételt-e osztályt?

Osztályismétlés

I. 3. Pályaválasztás, továbbtanulási tervek

A pályaválasztás kapcsán a fiatalok úgy vélekedek, hogy **általános iskolai tanáraik többnyire tájékoztatták őket a lehetőségekről (45%)**, sokukat segítettek is a döntésben (41,6%), viszont 13,4% egy negatív, semlegesnek mondható vagy inkább elutasító attitűddel találkozott a tanárok részéről, esetükben ugyanis “nem sokat foglalkoztak” a tanárok a pályaválasztással. A **gyermekvédelmi szakemberek** esetében ez a negatív hozzáállás kevésbé fordult elő, ott inkább a döntés segítése jellemezte a szakembereket, ugyanis **72%-a a fiataloknak úgy vélte, hogy segítettek a döntésben**. Ez a pozitív, segítő attitűd akkor veszélyes, ha a döntést nem maga a fiatal hozta, azaz, ha a gyermekvédelmi szakemberek segítségével a döntést jelenti a fiatalok helyett. 22,5%-ban viszont tájékoztatást kaptak a lehetőségekről, de valódi segítséget nem. Hozzáállásuk azonban a tanárokéhoz képest pozitívabbnak tűnik az adatok tükrében. A **vér szerinti családra** – ahol van kapcsolat – inkább az a jellemző, hogy nem foglalkoztak a pályaválasztással (34,4%). Viszont **közel egy ötöd esetében segítettek a döntést és szintén ugyanilyen arányban tájékoztatták a fiatalokat a lehetőségekről (!)**. *Ezt a szülői attitűdöd érdemes kihangsúlyozni, hiszen ezekben az esetekben, segítséget és a tájékoztatást együttesen kezelve, a szülők aktívan bevonódnak gyermekeik iskolai életében. A szülőket tehát nem lehet gyermekvédelmi szempontból és oktatási szempontból sem “leírni”, mert közel 40%-ban igyekeznek a gyermekük jövőjét meghatározó döntésekben jelen lenni.*

A fiatalok továbbtanulási szándékát tekintve elmondható, hogy többségük (48%) érettségit és szakmát is adó képzésben kívánt továbbtanulni, 40,7% preferált valamilyen szakiskolát. Húsz fő érettségit adó gimnáziumban szeretett volna továbbtanulni, míg 3 fiatal egyáltalán nem szeretett volna az általános iskola után tanulni.

1.4. Középiskolai tanulmányok

Jelenleg a fiatalok jelentős többsége 9. évfolyamon tanul (47,5%). 29,2%-uk tizedikes, 20,8%-uk tizenegyedik évfolyamos, míg 5 fiatal 12. évfolyamon tanul jelenleg.

A fiatalok jelentős többsége (78,1%) jelenlegi iskoláját jelölte meg első helyen, viszont 44 fiatal nem ide szeretett volna kerülni. Annak oka, hogy nem azt az iskolát jelölték meg első helyen, amit leginkább szerettek volna, az hogy tudták hogy nem vették volna fel őket oda, 6 esetben a gyermekvédelmi szakemberek beszéltek le a fiatal a preferált iskola első helyen

való megjelöléséről, egy fiatal szüleje beszélte le és szintén egy főt általános iskolai tanára. Többen úgy vélték, hogy messze lett volna a preferált iskola, valamint 2 fő esetében szempont volt az is, hogy a barátokat máshova jelentkeztek. Az egyéb okból máshogy döntők esetében az indok az volt, hogy megszűnt az iskola, vagy nem indult az adott szak, valamilyen adminisztratív hiba történt vagy túl drága lett volna a szívesen választott iskola.

Arra is rákérdeztünk, hogy amennyiben a fiatal a középiskolát megfelelőnek tartja, mi ennek az oka. (1. számú tábla) Leginkább egy komoly ok – a majdani munkaerő-piaci pozíciót mérlegelő – a domináns. A középiskolát megfelelőnek tartók 40,4%-a úgy vélte, hogy lehetőség lesz ezzel a végzettséggel tovább tanulni vagy munkába állni. Ezt követően fontos a fiataloknak az is, hogy az osztályban jól érezzék magukat (39,4% ezért szereti az iskolát). Pozitív az is, hogy az iskolát a tanárok miatt tartják többen (61 fő) megfelelőnek. 22,1% szerint jó az iskola, mert megfelelő az oktatás színvonala is. Egyéb okok is vonzóvá teszik a középiskolát, mint: nem kell sokat tanulni, lakhelyhez közel van vagy barátok is ide járnak.

A preferált szakmák (amit eredeti elképzelésük szerint tanultak volna) listája nagyon változatos képet mutat: autószerelő, bolti eladó, börtárgy készítő, cukrász, pék, biztonsági őr, hentes, masszőr, rendőr, fodrász, titkárnő.

1. számú tábla: A középiskola megfelelő, mert....⁴

Indoklás	Elemzés	Százalékos megoszlás (%)
Nem kell sokat tanulni	26	12,5
Jók a tanárok	61	29,3
Jó az oktatás színvonala	46	22,1
Jól érzem magam az osztályban	82	39,4
Lakhelyhez közel van	36	17,3
Barátok is ide járnak	38	18,3
Lehetőség lesz továbbtanulni, munkába állni	84	40,4

A kérdezettek jelentős többsége (71,2%) azt a szakmát jelölte meg első helyen, amit a leginkább szeretett volna. Összesen 57 fiatal az, aki nem azt a szakmát jelölte meg, esetükben ennek az volt az oka, hogy 24-en tudták, hogy oda nem vették volna fel őket, négy fiatal a szakemberek beszéltek le a preferált szakmáról, egy esetben pedig a szülő győzte meg arról a fiatal, hogy ne oda jelentkezzen. Kilencen úgy vélték, hogy messze lett volna az iskola, ahol a legszívesebben tanult szakát kitanulhatták volna, három fiatal pedig amiatt

⁴ Több válasz is megjelölhető volt, így a százalékos megoszlások összege nem 100%-ot tesz ki.

döntött így, mert a barátai is máshova jelentkeztek. Nyolc esetben belátták a fiatalok, hogy “nem lehetett volna azzal a szakmával elhelyezkedni”, így döntésüket megváltoztatták.

A jelenlegi szakmájukat a fiatalok többsége szereti, ennek több oka is van: 38%-uk jónak tartja a tanult szakmát, mert érdekes. Van, aki azért preferálja, mert könnyen lehet tanulni, bár ezen hallgatók aránya kisebb (14,9%). Az iskolaválasztáshoz hasonlóan a racionális értékelés is megjelenik a szakma minősítésekor, közel 44% úgy véli, hogy jól el lehet ezzel a szakmával helyezkedni, mert szükség van rá a munkaerő-piacon. Közel 30% úgy véli, hogy jól is lehet ezzel a szakmával keresni.

2. számú tábla: Jó a tanult szakma, mert....⁵

Indoklás	Elemzés	Százalékos megoszlás (%)
Érdekes	79	38
Könnyen tanulható	31	14,9
Jól el lehet vele helyezkedni	90	43,3
Jól lehet vele majd keresni	58	27,9

A fiatalok közül 90-en felvételiztek a középiskolába, de **a többség esetében (55,4%) nem volt felvételi vizsga**. Ahol volt felvételi, ott 16,3%-ban ez írásban történt, 18,8%-ban elbeszélgetés volt a formája, négy esetben pedig pszichológiai tesztet kellett kitölteni. A felvételizettek többsége szerint (55,1%) inkább nehéz volt a felvételi vizsga.

A tanárokról való vélekedés vegyes képet mutat. (3. számú tábla) **Ha a fiatalnak személyes problémája van, úgy vélik, a tanárok többsége nem segít (64,9%).** Viszont pozitív – kérdés, hogy csak ez a mai pedagógusok feladata, különösen a hátrányos helyzetű fiatalok esetében - , hogy többségük segít a tanulásban (65,9%). Közel 10% egyenesen úgy véli, hogy a tanárok többsége nem szereti a diákokat, nem érdeklődik irántuk. Ez a vélekedés minden 20. fiatal véleményét jelenti. Kevesebben ugyan, de van egy 5%, aki azt is gondolja a tanárok többségéről, hogy az sem érdekli őket, ki hogy tanul, vannak-e a tanulóknak tanulási problémájuk. **A fiatalok 60,1% úgy érzi, nincs egyetlen olyan tanára sem, akivel őszintén beszélhet (!).**

3. számú tábla: Ilyenek a tanárok....⁶

⁵ Több válasz is megjelölhető volt, így a százalékos megoszlások összege nem 100%-ot tesz ki.

⁶ Több válasz is megjelölhető volt, így a százalékos megoszlások összege nem 100%-ot tesz ki.

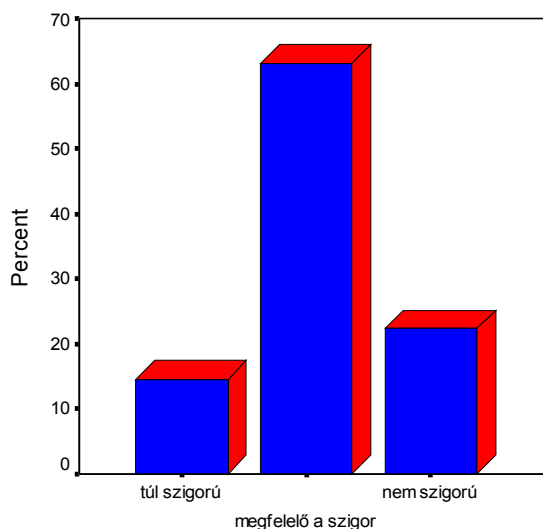
Vélemények	Elemzés	Százalékos megoszlás (%)
Többségük nem segít, ha személyes problémám van	135	64,9
Többségük segít a tanulásban	137	65,9
Többségük nem szereti a diákokat	20	9,6%
Többségüket nem érdekli, ki, hogy tanul	10	4,8
Nincs olyan tanárom, akivel őszintén beszélhetek	125	60,7

I.4.1. Magatartási problémák a középiskolában

A fiatalok annak ellenére, hogy többnyire megfelelőnek tartják az iskola fegyelmi szabályait (8. számú ábra), számos magatartási problémáról számolnak be.

A leginkább az igazolatlan hiányzások jellemzőek az iskolában (75%!). Gyakori, hogy a diákok tiszteletlenül beszélnek a tanárokkal, ez 47,6%-ban fordul elő általában az iskolában. A verekedés közel 30%-ban jelent problémát. Lopás is előfordul, erről minden hetedik fiatal számolt be. A dohányzás is jellemző probléma, ez közel 65%-ban jelent problémát a fiatalok szerint. Az alkoholfogyasztás az iskolában 11,1%-ban, a drogfogyasztás 5,8%-ban fordul elő. 38%-uk saját magával kapcsolatos magatartási problémának a saját igazolatlan hiányzását tartja. 20,2% maga is tiszteletlenül viselkedik a tanárokkal, 10%-uk a verekedést jelölte meg, mint saját magatartási problémát, heten lopást követték el az iskolában. 32,2%-uk dohányzás miatt került összetűzésbe a tanárokkal, vezetőséggel, 5-en alkohol fogyasztása miatt, míg 3 fiatal drogfogyasztás miatt. (4. számú tábla) *Mint ahogy a táblázat is mutatja, a leggyakrabban előforduló magatartási problémák egybe esnek a saját magatartási problémával. Első helyen az igazolatlan hiányzás, majd a dohányzás és a tanárokkal szembeni tiszteletlen viselkedés áll.*

8. számú ábra: Fegyelmezési szabályok megítélése a középiskolában

milyennek tartod az iskola fegyelmi szabályait?

4. számú tábla: Magatartási problémák az iskolában ⁷

Problémák	Magatartási probléma általában		Saját magatartási probléma	
	Fő szerint	Százalékos megoszlás (%)	Fő	Százalékos megoszlás (%)
Igazolatlan hiányzás	156	75	79	38
Tiszteletlen magatartás tanárokkal szemben	99	47,6	42	20,2
Verekedés	55	26,4	21	10,1
Lopás	28	13,5	7	3,4
Dohányzás	133	63,9	67	32,2
Alkoholfogyasztás	23	11,1	5	2,4
Drogfogyasztás	12	5,8	3	1,4

I.4.2. Iskolai közérzet

A fiatalok többsége jól beilleszkedett, 74%-uknak sok barátja van az osztályban. 20,2% csak 1-2 barátot tudhat a magáénak, 7 fő pedig úgy érzi nincs egyetlen barátja sem.

Gyakori bántásokról, sértegetésekről egyikük sem számolt be, bár néha közel 30%-uk él át sértegetést, 23,7%-ukat néha kigúnyolják, kicsúfolják. 2 főt rendszeresen megvernek, 8-an a verésnek néha vannak kitéve. A kiközösítés nem túl gyakran 11,3%-ban előfordul. Három fő rendszeres, 1 fő alkalmankénti szexuális zaklatásról számolt be. A sértegetések, bántások többnyire a fiatal magatartása, fizikai adottsága (elálló fül, fogazat) miatt történik, vagy „csak úgy”, „megszokásból”. 19-en úgy vélik az alkalmankénti bántalmazásnak

⁷ Több válasz is megjelölhető volt, így a százalékos megoszlások összege nem 100%-ot tesz ki.

egyértelmű oka – ez azt jelenti, hogy emiatt minden 11. fiatal szerint -, hogy nem a családban élnek, azaz gyermekvédelmi háttérük. Tíz fiatal a számára okozott sérelmeket származásának (cigányságának), 11 pedig családi háttérének tudja be.

1.5. Tanulással kapcsolatos általános tapasztalatok

A fiatalok többsége saját bevallása szerint nem tanul sokat (63,9%), hogy eredményeit produkálja. Közel 30% azonban elég sokat tanul, 10-en kifejezetten úgy érzik, hogy nagyon sokat tanulnak. **A fiataloknak leginkább matematikából vannak gondjaik, 40,5%-uk elégséges osztályzatot kapott a tavalyi évben. A matematikai jegyek átlaga 2,7. Magyar nyelvből az átlag 3,5.** Magyar nyelvből a többség jó minősítést kapott az elmúlt évben. **Az elmúlt év tanulmányi átlaga 3,2,** tehát azt mondhatjuk, hogy többségük közepes eredménnyel zárta a 2007/2008-as tanévet.

Az elmúlt tanévben közel 20% bukott meg valamilyen tárgyból, annak ellenére, hogy közel ilyen arányban járnak felzárkóztatásra a kérdezettek. Országos, reprezentatív vizsgálat⁸ adatai szerint a szakiskolai képzésben részt vevő fiatalok 13%-a bukott meg 2007-es tanévben.

„Fekete listás” tárgyak továbbra is a matematika és a magyar nyelv, mint ahogy az általános iskolában is ezek okoztak jelentős problémát a fiataloknak. A lista még kiegészül az idegen nyelv oktatással. Tanulási probléma esetén érdekes módon – bár jelentős arányban segítenek a tanárok – a gyermekvédelmi szakemberekre, nevelőszülőkre, nevelőkre támaszkodnak a fiatalok (59,6% szemben a tanári 37%-os segítséssel). 25%-ban a barátok, osztálytársak nyújtanak segítséget tanulási problémák esetén, 8,7%-ban pedig a lakótársak. 10 fiatal saját vérszerinti családtagjai segítik, ha ilyen jellegű problémája van. És egy jelentős része a fiataloknak (16,3%) egyedül küzd meg a tanulmányi nehézségekkel. (5. számú tábla)

5. számú tábla: Ki segít a tanulásban?⁹

Ki segít?	Elemzés	Százalékos megoszlás
------------------	----------------	-----------------------------

⁸ Fehérvári Ilona: Lemorzsolódás a szakiskolákban – egy empirikus kutatás tapasztalatai, Oktatás Kutató és Fejlesztő Intézet, Kutatás Közben 283. 162-276 p. Budapest, 2008.

⁹ Több válasz is megjelölhető volt, így a százalékos megoszlások összege nem 100%-ot tesz ki.

		(%)
Iskolai tanár	77	37
Magántanár	3	1,4
Osztálytárs, barát	52	25
Nevelőszülő, nevelő	124	59,6
Lakótárs	18	8,7
Vér szerinti szülő	10	4,8
Senki, magam oldom meg	34	16,3

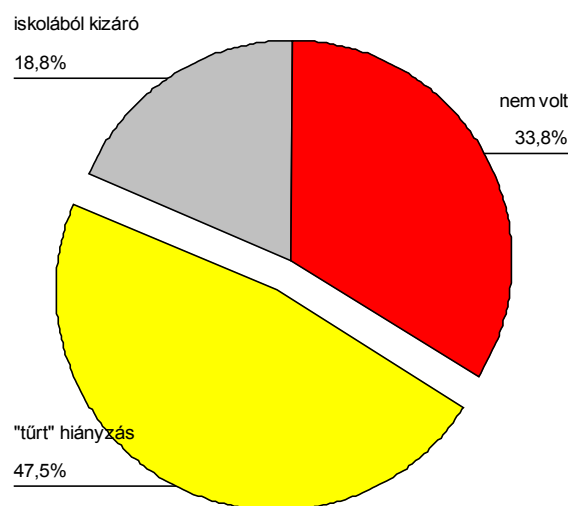
A fiatalok többsége (75,3%) úgy véli, hogy gyermekvédelmi gondozási háttérrel jobb eredményt tudnak elérni a tanulásban, mint ha a saját családjukban élnének. A gyermekvédelmi gondoskodás oktatási szempontból való felértékelését mutatja az, hogy 44,5% szerint igazából a nevelkedési háttér nem játszik szerepet abban, hogy ki, hogy tanul. Azt viszont a többség úgy véli, hogy a gondozási háttér miatt a tanulmányi eredményekben negatív diszkrimináció nem jelenik meg, közel 90%-uk szerint emiatt rosszabb osztályzatot nem kapnak. Inkább pozitív diszkriminációval találkoznak, hiszen 45,1% inkább jobb osztályzatot kap az iskolában, amiért nevelőszülőknél vagy gyermekotthonban, lakóotthonban nevelkedik. Az osztályzatokban megnyilvánuló esetleges pozitív diszkrimináció ellenére azonban láthattuk azokat a negatív vélekedéseket is, amikor a fiatalok többségében nem találkoztak olyan tanárral, akivel őszintén beszélhetnének, vagy magánjellegű problémájuk esetén segítséget kaphatnának tőlük. Ha az iskolától, mint intézménytől és a nevelkedési helytől függetlenítik magukat a fiatalok, többségében azt az álláspontot képviselik (73,8%), hogy mindegy hol nevelkednek, mindenki csak magának tanul. Valószínűleg ez az álláspont megerősítést kap a nevelkedési helyen is, hiszen a fiatalok közel 90%-a szerint a nevelőszülők és a nevelők is azt mondják, hogy csak tanulással fognak tudni boldogulni. Ők maguk is a boldogulás legfontosabb feltételének a tanulást vélik, 86,2% szerint az életben csak a tanulással lehet boldogulni. Minden hetedik fiatal szerint viszont nem fontos az életben a tanulás, csak a jó kapcsolatok számítanak. A fiatalok többsége úgy véli, hogy a jobb eredmények a gyermekotthoni nevelők, nevelőszülők segítségének is köszönhetőek. 81,3%-uknak segítséget nyújtanak ugyanis a tanulásban. Az együtt nevelkedőknek is sokat köszönhetnek, több mint 40%-ban segítik egymást, hogy jobb eredményt érjenek el az iskolában.

A fiatalok mindent egybe vetve a tanulást inkább kellemetlennek tartják (57,9%) és hasonló arányban unalmasnak is (55,9%), annak ellenére, hogy a tanulást hasznosnak értékelték. A tanulás ugyanis 82,9% szerint nagyon hasznos az életben. Bár láthattuk, hogy a többség inkább kellemetlennek vélte a tanulást, azt azonban nem mondanák, hogy rossz is.

A többség szerint inkább jónak mondható (73,2%). Viszont **nehéznek tartják** (64,9%). Mindent egybe vetve a **tanárokkal inkább elégedetlenek**, 56,1% ezen az állásponton van. Az oktatás színvonala megosztotta a kérdezetteket, bár **egy kicsivel többen** (51%) **inkább elégedetlenek az oktatás színvonalával**.

Elégedetlenségüknek talán pont az igazolatlan hiányzásokkal adnak hangot. **Átlagosan 38 igazolatlan órája volt a kérdezetteknek. A többség a „túrt” maximum 30 órás igazolatlan hiányzás kategóriájába esett** (47,5%), viszont közel 20% ennél sokkal többet hiányzott. Ez azt jelenti, hogy **a fiatalok egy ötöde iskolából kizárást maga után vonó igazolatlan óraszámot produkált.** (9. számú ábra)

9. számú ábra: Elmúlt tanévben igazolatlan hiányzások

Az igazolatlan órák, és a tanárokkal való elégedetlenség együtt jár, bár természetesen azt nem mondhatjuk, hogy kizárólag a tanároknak (személyiségüknek, hozzáállásuknak) tudható be a közel 20%-os iskolából kizárással fenyegető hiányzás aránya. A legtöbbet hiányzók esetében nagyon magas a tanárokkal való elégedetlenség aránya (63%). A túrt hiányzók közel fele elégedetlenkedik, míg azok, akiknek nem volt igazolatlan hiányzásuk, inkább elégedettek a tanárokkal. Az oktatás színvonalával kapcsolatosan is hasonló a vélekedés a hiányzások tükrében. Az igazolatlan hiányzással nem rendelkezők kicsivel több, mint 60%-a elégedett az oktatás színvonalával, viszont a túrt és a kizárással fenyegető hiányzással rendelkezők több

mint 60%-a elégedetlen az oktatás színvonalával. A túrt hiánnyal rendelkezők elégedetlensége az oktatás színvonalával magasabb, mint tanáraikkal való elégedetlenségük. Az adatok szerint a kizárással fenyegető hiánnyásokat produkálók kicsivel jobban elégedetlenek az oktatási szinttel, mint a tanárokkal, bár mindkét elégedetlenségi arány 65% körül mozog. (Lehetséges azonban, hogy az oktatási színvonalat, az adott tanár / tanárok viszonylatában tudják csak értékelni a diákok.)

Bár a többség (76,3%) azt az iskolát és azt a szakmát (71%) jelölte meg első helyen, ahol, és amit jelenleg is tanul, a nem első helyen megjelölt iskolák és szakmák esetében kicsivel magasabb a hiánnyások aránya. Az igazolatlan hiánnyások részben az általános iskolai kudarcoknak is a továbbgyűrései, hiszen azok, akik valamilyen tárgyból megbuktak az általános iskolában, közel 50 százalékban maximum 30, vagy annál magasabb óraszámiban hiányoznak igazolatlanul. Azok esetében, akik a tavalyi évben megbuktak valamilyen tárgyból, 30-40% körül mozog a túrt és kizárással fenyegető igazolatlan hiánnyásaik aránya. Természetesen a hiánnyások az év végi jegyekben is megmutatkoznak, minél több a hiánnyás, annál rosszabbak a jegyek.

Bár a gyermekvédelmi gondoskodási háttérű fiatalok inkább jól érzik magukat a nevelkedési helyükön, az igazolatlan hiánnyás és a nevelkedési hely vizsgálatakor azt találtuk, hogy minél több az igazolatlan hiánnyás, annál elégedetlenebbek a fiatalok a nevelkedési hellyel is. Azaz a kizárással fenyegető hiánnyások közel fele a nevelkedési helyén inkább rosszul érzi magát.

1.6. Jövöbeli tervek

Az iskoláról a fiatalok véleménye nagyon vegyes és sok esetben ellentmondásos. **Pozitív, hogy 85,1% úgy véli, hogy az iskola felkészíti őket a munkavállalásra, viszont 75% szerint csak átlagos tudásra tesznek szert,** ami a munkaerő-piacon nem biztos, hogy elegendő. Magas szintű tudást csak 32,4%-ban nyújt az iskola. Viszont az iskola által nyújtandó tudásszint ellenére a fiatalok **86%-a szerint jó az iskolájában diáknak lenni. 35,5%-uk gondolt már arra, hogy egy másik iskolába átmegy inkább, 12,4%-uk pesszimizmusa nem csak az iskolaváltásról való gondolkodásról árulkodik, hanem arról is, hogy úgy gondolták, nem is tanulnak tovább, úgy hagyják el az iskolát.** Közel 30% az iskolát ugyan nem hagyná el, de megfordult már a fejében, hogy átiratkozik egy másik szakmára. **Az iskola és egyben szakmaváltás 30,2%-ban fordult meg a fejükben, ők azok,**

a minta negyede tehát, akik az iskola -és a szakmaválasztással is elégedetlennek bizonyultak.

A szakmáról való vélekedés mindezek ellenére inkább pozitív, hiszen 71,9% biztos abban, hogy szakmájával el tud majd helyezkedni. Ezt a pozitív vélekedést árnyalja azon általános szkepszis, mely szerint *manapság nem lehet előre tudni, hogy egy szakmával el lehet-e helyezkedni.* Jelentős többség (77,6%) ezen a véleményen van. A pénzkereseti lehetőségek azt mutatják, hogy 60,2% bízik abban, hogy szakmájával *nagyon sok pénzt lehet majd keresni.*

Érdekes szemügyre venni, hogy ki, mit tervez az iskola befejeztével. A kérdezettek egy jelentős többség **(41,8%) munkába kíván állni.** A vállalkozás indítása 12 fiatal esetében vonzó perspektíva. **35,1% azt tervezi, hogy egy újabb szakmát tanul, hasonló arányban (34,1%) tervezik megszerezni az érettségit.** Az érettségit adó képzés iránt és egy új szakma iránt érdeklődőket együttesen kezelve, azt mondhatjuk, hogy **a többség még szeretné folytatni a tanulmányait jelenlegi szakmájának befejeztével.**

Arra a kérdésre, hogy a fiatalok mit szeretnének 5 év múlva csinálni, nagyon változatos elképzelések születtek. Van, aki felsőfokú tanulmányai befejezését tervezi, pl. közgazdasági szakon, van, aki a szakmájában szeretne dolgozni és megfelelő pénzt szeretne keresni. Van, aki már szeretne családot alapítani és emellett dolgozni. A válaszokból néhány: „2 gyereket, 10 lovat, szép tanyát”, „a megszerzett asztalos szakma mellett focizni szeretnék”, „cukrász szakma saját üzlettel”, „céget alapítani, éttermet nyitni”, „munkahelyet találni, jogosítványt szerezni” stb. A fiatalok távolabbi jövőképe azt mutatja, hogy a sikeres munkaerő-piaci integráció, a tanulmányok folytatása, önmaguk szakmájukban és adott esetben erre épülve egy vállalkozás indítása fontos érték számukra.

I.7. Gyermekvédelmi háttér és az oktatás

Láthattuk, hogy a fiatalok 34,8%-a a fővárosban él, 31,4%-a Pest megyében, 33,8%-uk pedig BAZ megyében. Jelenleg a fiatalok 45,1%-a nevelőszülőnél él, 36,9%-uk gyermekotthonban, míg 18%-uk lakásotthonban nevelkedik. A gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe a fiatalok jelentős többsége (40,5%) 4-10 éves korában került, 27%-uk 11-14 évesen. A kérdezettek 1/5-e csecsemőkorában került a szakellátásba, míg 11,5%-uk 15 évesen vagy idősebb korában került a rendszerbe. Átlagosan 8,3 évesen kerültek a szakellátásba.

A fővárosban nevelkedők legnagyobb arányban (35,7%) 11-14 évesen kerültek a rendszerbe, valamint 4-10 éves koruk között (32,9%). A fővárosban élők körében 10% alatti a csecsemőkorban rendszerbe kerültek aránya. Pest megyében már 20,6% csecsemőkorban került a rendszerbe, de jelentős többségük (52,6%) 4-10 éves kora között. BAZ megyében a gyermekek 34,3%-a csecsemőkorban került gyermekvédelmi gondoskodásba. Megdöbbentő, hogy amíg 4,5-6,3% BAZ és Pest megyében a 15 vagy annál idősebb korban való bekerülés, a fővárosban nevelkedő fiatalok 22,9%-a 15 évesen vagy később került szakellátásba. A fiatalok többsége egy helyen nevelkedett, a két helyen való nevelkedés aránya Pest megyében a legmagasabb (40,9%), a 3 vagy több gondozási hely váltás pedig a fővárosban a legmagasabb. A 3 vagy több helyet váltók közel 50%-a a fővárosban él, 21,6% Pest és 29,7%-uk BAZ megyében. A cigány fiatalok 39,7%-a gyermekotthonban, 37,9%-a nevelőszülőnél él, legkisebb arányban (22,4%) lakásotthonban élnek.

Többnyire inkább jól érzik magukat a kérdezettek jelenlegi nevelkedési helyükön, de a borsodi fiatalokra ez nagyobb arányban jellemző. A magukat jól érzők közel 80% Borsodban él. Pest megyében kicsivel kisebb arányban (76,7%), míg a fővárosban 66,2%-ban érzik jól magukat a fiatalok.

Jelentős eltérések figyelhetők meg pl. az igazolatlan hiányzások mentén: az iskolából való kizáráshoz szükséges hiányzást produkálók 46,7%-a BAZ megyében él, ezen fiatalok aránya a fővárosban is magas (36,7%). A túrt hiányzások a fővárosban a leginkább jellemzőek, a túrt hiányzást produkálók 43,4%-a a fővárosban él. Az elmúlt év iskolai eredményeit tekintve elmondható, hogy a fővárosi fiatalok többsége (45,6%) közepes eredményt ért el, míg 33,8%-uk jó minősítéssel zárta a 2007/2008-as tanévet. Pest megyében inkább a közepes minősítés a domináns, a fiatalok közel 60%-a ilyen eredménnyel zárta a tanévet. BAZ-ban is meghatározó a közepes tanulók aránya, de itt jelentős az elégséges (16,4%) és az elégtelen (6%) eredménnyel teljesítők aránya. Az elégtelen eredmény a fővárosi és Pest megyei fiatalok körében 2% alatt marad, szemben a borsodi 6%-val. Láthattunk, hogy az oktatás színvonalával inkább elégedetlenek voltak a fiatalok, ez leginkább a fővárosban és BAZ megyében jellemző vélekedés, itt majdnem 40%, míg Pest megyében az elégedetlenek aránya kicsivel magasabb, mint 20%.

Az adatok szerint, ugyan a többség általánosan normál tagozaton tanult, a normál tagozatosak a leginkább elégedetlenek az oktatás színvonalával. A normál osztályba járók 53,4%-a, a speciális osztályba járók 38,7%-a elégedetlen az oktatás színvonalával. A speciális tagozaton végzettek tehát általában elégedettebbek az oktatás színvonalával.

Láthattunk, hogy a többség (72,7%) általános iskolába normál tantervű osztályba járt. A speciális tagozatosok (összesen 32 fő) 56,3%-a nevelőszülőnél nevelkedik, 31,3%-a pedig gyermekotthonban. A speciális tagozatosok közül a legkevesebben (10,8%) lakásotthonban élnek. Az általános iskolában felzárkóztatásra jártak 46,5%-a nevelőszülőnél él, így azt mondhatjuk, hogy a korrepetálásokra leginkább ők fektetnek nagy hangsúlyt. A felzárkóztatásban részt vettek 36%-a gyermekotthonban, míg 17,4%-a lakásotthonban él. Az általános iskolai bukás a gyermekotthonban fordult elő a legnagyobb arányban, a bukottak 45,5%-a gyermekotthonban él, ezt követi a nevelőszülőknél élők köre, a bukottak 33,8%-a él nevelőszülővel. Ugyanez mondható el az osztályismétlésről is: az évet ismétlők 47%-a gyermekotthonban él, 31,8%-uk nevelőcsaládban nevelkedik, míg 21,2%-uk lakásotthonban él. Érdekes, hogy a mintánkban a tanulmányi eredmények, bukásmentes, osztályismétlés nélküli fiatalok többsége lakásotthonban él.

A túrt igazolatlan hiányzásokban magasabb a fiúk aránya (53,3%), míg a kizárást jelentő hiányzásokban a lányok a „jobbak”. A kizárást magával vonó hiányzásokat produkálók 56,7%-a nő. A lányok a tanárokkal is elégedetlenebbek (57%-ban). A hiányzások magasabb aránya a lányoknál abból is eredhet, hogy nemcsak, hogy a tanárokkal elégedetlenek, de összességében a tanulást is nehezebbnek tartják. A tanulást nehéznek tartók 52,5%-a lány. Ezek a problémák főleg a középiskolában jelentkeznek a lányoknál, mert a túlkorosan általános iskolát befejezők többsége (57,1%) fiú. Az egyes évfolyamokban felfelé haladva (9.-12- felé) csökken a túrt igazolatlan hiányzások száma, azaz a 9. osztályban próbálkoznak a legtöbben a maximális igazolatlan hiányzások kihasználásával (9. évfolyamon a túrt hiányzás 42,9%), hasonló a tendencia az iskolából kizáró hiányzással is, ez leginkább a 9. évfolyamon fordult elő.

Az általános iskolai tanulmányi eredmény és a középiskolai eredmények között érdekes kapcsolat van. Többnyire megőrizték az általános iskolai jegyeiket a középiskolában a gyengébben teljesítő és közepes tanuló fiatalok, de a jó tanulók körében elmozdulás figyelhető meg 37,5%-ban a közepes érdemjegy felé. A jeles eredményt általános iskolában elérték ugyan csak nyolcan voltak, középiskolában ketten csak közepes és szintén ketten csak jó eredményt tudtak elérni.

A pályaválasztás tekintetében viszont a nevelőszülők voltak a leginkább aktívak, a nevelőszülők 86,8%-ban segítették a döntést, hogy hova menjen továbbtanulni a fiatal. A

gyermekotthonban szintén magas a segítők aránya (62,5%), de ez lehet, hogy éppen a rossz eredmények miatt a fiatal helyetti döntést leplezi. A lakásotthonban a segítő attitűd mellett a tájékoztatásnak 40%-ban van szerepe, itt az önállóságra nevelés, mint nevelési cél felfejthető. A leginkább személytelen viszonyulás is a gyermekotthonra jellemző, itt kilenc fiatal (itt nevelkedők 12,5%) szerint „*nem sokat foglalkoztak*” a továbbtanulás kérdésével. A középiskolai bukások az általános iskolai bukásokhoz hasonlóan a gyermekotthonban a legjellemzőbbek, a bukottak 50%-a él itt. A középiskolában megbukottak 34,2%-a nevelőszülőnél él, 15,8%-a pedig lakásotthonban. Adataink némileg ellentmondanak annak a gyermekvédelmi sztereotípiának, mely szerint a legjobb képességűek kerülnek nevelőszülőhöz, a rosszabb képességűek pedig intézményekben nevelkednek. Az adatok világosan mutatják, hogy a gyermekotthonban nevelkedők eredményei a legrosszabbak, viszont a legjobb eredmények épp a lakásotthonokban születnek. Úgy tűnik a nevelőszülő, bár szeretett teljes léggört biztosítanak, az iskolai hátrányokat nem tudják maradéktalanul kiküszöbölni. Azonban azt is meg kell jegyezni, hogy a mintában pont a lakásotthoni fiatalok kerültek be a legkisebb arányban.

Ezt a szeretett teljes nevelőszülői léggört igazolhatja az is, hogy azok a fiatalok, akik egyet értenek azzal, hogy gyermekvédelmi háttérrel jobb eredményeket érhetnek el, mintha a saját családban nevelkednének, döntően (52,4%) nevelőszülőknél élnek. A gyermekotthoni gyermekek azok, akik kevésbé értenek ezzel egyet (egyed nem értők körében 47,9% gyermekotthonban él). A lakásotthoni fiatalokat is megosztja ez a vélekedés, ugyanis 43,2% nem ért egyet ezzel.

Azt, hogy a gondozási háttér mit jelent az osztályzatok szempontjából láthattuk korábban. A rosszabb osztályzatot gondozási háttérük miatt kapók 63,2%-a gyermekotthonban él, tehát ha negatív diszkriminációt a többség nem is tapasztal, azon kevés fiatal, akinek ez saját élménye gyermekotthonban élő.

Láthattuk, hogy ahol volt kapcsolat a vérszerinti családdal, ott a szülők segítő attitűdöt és érdeklődést tanúsítottak a fiatal iskolai előmenetele iránt. Érdekes a kapcsolattartás a nevelkedési hely alapján: a nevelőszülőknél nevelkedők 51,6%-ának nincsen kapcsolata. A gyermekotthoni gyermekek esetében ez 10,7%, a lakásotthoniak esetében pedig 27%-nak nincs kapcsolata. A rendszeres (havi szintű) kapcsolat 52,4%-ban pont a gyermekotthonban nevelkedők esetében jellemző.

A tanárokkal való elégedettséget nagyban meghatározza, hogy ki, mikor került a rendszerbe. A csecsemőkorban bekerültek 33,3, a 4-10 éves korban bekerültek 37,5%-a, a 11-14 éves korban bekerültek 54, míg a 15 vagy idősebb korban rendszerbe kerültek 59,1%-a a tanárokkal inkább elégedetlen. Tehát minél később kerül be a fiatal, annál több baja van a tanárokkal, iskolával. Ugyanez a tendencia figyelhető meg az oktatás színvonalával való elégedettséget illetően is. A 15 vagy annál később bekerültek 77,3%-a inkább elégedetlen az oktatás színvonalával. De általában a „gyermekvédelmi közérzet” is ennek fényében alakul. Itt viszont két szélső értéket láthatunk, a 15 vagy annál idősebbek érzik magukat a leginkább rosszul, illetve a csecsemőkorban bekerültek. A tanárokkal leginkább a 9. évfolyamon a leginkább elégedetlenek a fiatalok, ezen az évfolyamon volt a legmagasabb a túrt és a kizárással járó hiányzás is. A magasabb évfolyamokon inkább „összeszoknak” a fiatalok a tanárokkal.

II. fejezet: Az interjúk kutatás eredményei

A kérdőíves kutatás adatainak mélyebb megértéséhez 20 mélyinterjút készítettünk a kérdőíves vizsgálatban részt vevő fiatalokkal. Az interjúalanyok kiválasztásának elsődleges szempontja az volt, hogy olyan fiatalokat interjúvoljunk meg, akik eddigi iskolai karrierjük során a lemorzsolódáshoz vezető okok közül többet felhalmoztak. A fővárosból 6, Pest megyéből 8, BAZ megyéből szintén 8 fiatal került kiválasztásra. 12 fiatal intézményes ellátásban nevelkedik, 8 fő pedig nevelőszülőknél. A nemeket tekintve az interjúalanyok közül 9 férfi és 11 nő. (10. számú tábla)

Valamint 4 gyermekotthoni és 3 nevelőszülői interjút is készítettünk, annak érdekében, hogy megnézzük a gyermekvédelmi oldalát is a gyermek segítőhálójának, azaz, hogy a gyermekvédelmi rendszer hogyan tudja az oktatási előmenetelt segíteni, mennyire ösztönzi az iskolai karriert. Továbbá megvizsgáltunk 4 szakképző intézményt (regionálisan 2-2 intézmény), amelyben a kiválasztott fiatalok tanulnak, annak képzési rendszerét, pedagógia szemléletét a nehezen oktatható, nevelhető gyermekek kezelésében, a lemorzsolódásra esélyes tanulók szankcionálási rendszerét, a beilleszkedési problémák kezeléséhez nyújtott segítségét, az iskola, nevelőszülő/gyermekvédelmi intézmény és a gyerek együttműködését a lemorzsolódás megelőzése érdekében. A négy kiválasztott iskolában is készítettünk 1-1 szakemberrel interjút.

A gyermekvédelmi rendszer és az oktatással kapcsolatos döntéshozói fórum két szereplőjét is meginterjúváltuk, azaz az OKM, valamint az SZMM illetékes előadóját.

A kutatás kvalitatív szakaszában tehát összesen 33 interjú készült.

6. számú tábla: Kiválasztott fiatalok köre

Területi megoszlás	Nem	Nevelkedési hely	Bukások száma
Főváros	2 férfi / 4 nő	4 fő gyermekotthon / 2 fő lakásotthon	6 fő kétszer bukott
Pest megye	1 férfi / 5 nő	5 fő nevelőszülő / 1 fő gyermekotthon	3 fő kétszer bukott / 3 fő egyszer bukott
BAZ megye	6 férfi / 2 nő	3 fő gyermekotthon / 2 fő lakásotthon / 3 fő nevelőszülő	3 fő kétszer bukott / 5 fő egyszer bukott
Összesen	9 férfi / 11 nő	8 gyermekotthon 4 lakásotthon 8 nevelőszülő	12 fő kétszer bukott 8 fő egyszer bukott

II.1. Szakmai képzésben részt vevők iskolai tapasztalatai

Az interjúk elemzésének szempontjai a következők:

- *A gyermekvédelmi rendszerbe kerülés háttere, tipikus utak*
- *Az általános iskolai rendszerben töltött éveke tanulási jellegzetességei*
- *A jelenlegi képzésben eltöltött idő jellemzői, a jövő esélyei*
- *A támogató háttér, vérszerinti kapcsolatok*

A fenti szempontok az eddigi kutatásunk alapján meghatározóak a gyermek iskolai karrierje, szakmaválasztása, jövőbeni lehetőségei szemszögéből. Az elemzés alapján szeretnénk bemutatni azokat a tipikus élethelyzeteket, kríziseket, megoldhatatlan problémákat, buktatókat, kudarcokat, amelyek a gyermekvédelmi rendszerben élő fiatalok életében meghatározó jelentőséggel bírnak abból a szempontból, hogy be tudják fejezni elkezdett iskolájukat, valamint magyarázatot adnak arra, miért fejeződnek be ezek az iskolai karrierek idő előtt és eredmények nélkül.

II.1.1. A gyermekvédelmi rendszerbe kerülés, tipikus utak

A kérdezett fiatalok gyermekvédelmi rendszerbe kerülésének lehetséges útjait keresve az alábbi tipikus eseteket figyelhetjük meg. Az interjúalanyaink rendszerbe kerülésének okai más kutatásokkal is hasonlóságot mutatnak.

1. típus: Árvaság, félárvaság

A fiatalokkal készült interjú alapján 4 esetet sorolhatunk az ebből a problémából adódó, családból kiemelés eseteire.

Az egyik gyermek anyja meghalt 3 éves korában, először apa egyedül próbálta nevelni, de alkohol problémái miatt 1 év után gyermekotthonba került. „...*anyu meghalt mikor három éves voltam. Apukámtól elvettek, mert nem nevelt, alkoholizált, szóval utcán voltunk. Utána a nagynéném kivett, ott voltam öt évet, onnan eljöttem, mert nem voltam velük jóba. Nem jöttem ki velük. Én akartam eljönni. Úgy vertek, meg minden.*” (lány, 18 éves) A gyermekotthonból apai nagynénjéhez helyezték ki gondozásba, ott 5 évet élt, majd onnan megromló kapcsolata miatt került 4 és fél éve, lakásotthonba.

A másik esetben a gyermeket kisgyermekkor óta nagyszülei nevelték szülei deviáns életmódja miatt. Előbb a nagymama halt meg, majd nagyapja öregkori betegsége miatt nem tudta a gyermeket nevelni, így került gondozásba, alultápláltan 2 és fél éve. Szüleit félig roma családnak mondják, jelenleg hajléktalanok, a fiú számára elfogadhatatlan az életmódjuk. Alkoholistának, züllöttnek tartja őket. A fiú szerint azt a kevés pénzt is elisszák szülei, amihez hozzájutnak. Szégyelli, ha néha az utcán véletlenül találkozik az apjával. Nem akar velük semmilyen kapcsolatot tartani. *„...Apukámmal szoktam néha találkozni, véletlenül, az utcán. Nem tudtak talpra állni. Apukám beteg volt, megműtötték, meg minden. Most egyik haverjánál lakik. Anyukám meg (két helyiség nevet mond), nem is tudom. Két hónapja lementem hozzá. Ilyen albérletben lakik, kap valamilyen segélyeket, meg minden, azt az egészet elissza.”* (fiú, 18 éves) Az anyjának többször volt öngyilkossági kísérlete.

Az egyik 17 éves interjúalany 1997-ben, 5 évesen került gyermekotthonba, majd a gyermekotthonból az átszervezéssel lakásotthonba, ahol jelenleg él. Amennyire tudja, anyagi okok miatt került be, édesapja meghalt 6 hónapos korában, volt egy nővére, aki akkor 5 éves volt. *„És akkor anyukánk, még úgy kettőnkkel elbírt nagyjából, aztán találkozott egy bácsival, lett egy élettársa, de nem hosszútávon, addig, amíg megszületett az öcsém. ...Aztán utána ő is elhagyott minket, és akkor történt az, hogy hát így kikapcsolták a gázt, minden, szóval semmink nem volt, és akkor valaki felajánlotta neki, hogy igen van az, az átmeneti gondnok otthon, hogyha oda berakod, és majd utána elintézed a dolgaidat, akkor utána ki tudod őket venni. Na most az történt, hogy de mi maradtunk, és azóta is benn vagyunk”.* (lány, 17 éves)

A szintén 17 éves fiú 1998-ban, 6 évesen került gondozásba, édesapja meghalt, azután anyja egyedül nevelte, alkohol és más gondozási problémák miatt került a gyermekvédelmi rendszerbe. *„Anyukámat ismerem, a többi rokonom meghalt. Meg még állítólag van egy nővérem valahol P...en. Hát anyámmal tartom a kapcsolatot, 1-2 hetenként így telefonon.”* (fiú, 17 éves)

2. típus: Gyermek kezelhetetlensége - magatartási problémák, iskolai gondok

Közvetlen magatartási gond miatt csak egy fiatal került a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe. A 17 éves lány gondozásba vétele magatartási gondok miatt történt, de hosszú, rendezetlen családi viszonyok, betegség is megelőzte a családból való kiemelését. Édesanyja 9 hónapos korában hagyta el őt, akkor édesapjával, valamint annak szüleivel maradt, ők nevelték. Néhány éve nagyszülei meghaltak, édesapjával maradt, aki beteg lett, kezdődtek az iskolai, magatartási problémák. Otthon is megromlott a viszony, megegyeztek, hogy

gondozásba kerül 14 évesen. „...nagyszüleim meghaltak, s apuval maradtam ketten. Éltünk egy lakásban, aztán megromlottak a viszonyok és közös megegyezéssel megállapodtunk hogy én bejöjjek ide. Mer én nem bírom elviselni az otthoni viszonyokat. Apu csomószer a szememre vetette, hogy miattam halt meg a nagymami.”

Magatartási gondjai voltak rendszeresen az iskolában. „, a magatartás, hajaj, az hanyag volt. Nem bírtak elviselni, mert ki voltam idegileg az órán. Állandóan visszászajaltam a tanárral. Már elegendem van az egészségből, én ezeket tudom, most mit zibbasztja a fejemet azzal, hogy már 101-ére elmondja. Én nem szeretem, hogy többedjére elmondják, mert a többiek hülyék, én meg tudom. Az volt az iskolába a problémám, hogy nem bírtak elviselni, hogy nekem van mindenhez a legjobb agyam. Magyarázott valamit a tanár, s akkor én már tudtam, hogy miről beszél.”(17 éves lány)

3. típus: Családi állapot változások - válás, egészségi állapotban való változás, szülő betegsége

Három esetben áll a rendszerbe kerülés mögött a családi állapot változása. Egyik esetben az édesanya betegsége, szülei válása miatt 1 évre gondozásba, nevelőszülőhöz került az interjúalany. Rövid időre visszakerült édesanyjához, majd annak romló egészségi állapota miatt újra gondozásba, másik nevelőszülőhöz került. „2004-ben kerültem ide, de viszont voltam előtte is nevelőszülőnél, csak az egy kicsit kemény volt, C.....en. Ez előtte volt olyan 2003, és az ilyen nagyon kemény volt. Hát ott olyan volt, hogy ütöttek, vertek végeredményben, és mondom el is kerültem, mert dugdostam az ellenőrzőmet, összeszedtem egy csomó egyest, és így hazakerültem anyuhoz. Hát édesanyám betegségét nem bírtam feldolgozni, és elkezdtem csavarogni, meg egy két rossz, hát nem az, hogy bűnözésem nem volt, csak ilyen beszélések, meg ilyenek, csavargás, nem tanultam. Itt vagyok most 5. éve, ott voltam 1 évig.” (fiú, 17 éves)

A másik esetben mindkét szülő beteg lett, elveszítették állásukat, lakhelyet változtattak, de nem sikerül találniuk új lakhelyet, hatósági beavatkozásra került a gyermek a gyermekvédelmi rendszerbe. Jelenleg nevelőszülőnél él. (Bár a család a deviáns családi okok közé is sorolható, apa alkoholizmusa miatt jellemző volt az elhanyagolás.) „Hosszú történet, hogy hogyan kerültem be. Családi problémák? Igen, hát úgy is mondhatjuk. Hát az úgy történt hát, hogy fel akartunk menni Pestre lakni, mert apukám ott dolgozott, és fölajánlották neki, hogy kiadják a házat. Hát mi fölmentünk, és nem találkoztunk azzal, aki ígérte nekünk a házat, és úgy vittek be a rendőrök onnan, meg bevitték az egyik intézetbe. P...n voltam 1

hónapot, úgy hoztak le M....ra, itt voltam 3,5 hónapot, utána kerültem ide. A szüleim most P....n laknak a nővéremnél, de tartjuk velük a kapcsolatot. Hát most a nővérem dolgozik, mert anyukámnak a látásával baj van, apukám meg epilepsziás ő meg nem mehet dolgozni. Apukámnak bútorasztalos, anyukám meg gyógyszerkészítő.” (lány, 17 éves) Az ebbe a típusba sorolt harmadik fiatal édesanyja betegsége miatt először 6 éve került gondozásba, nevelőszülőhöz. Ott verték, visszakerült édesanyjához, majd 5 éve anyja egészségügyi állapota súlyosbodott, újra nevelőszülőhöz került. Szülei egy éves korában váltak el, apjával nincs kapcsolata, úgy tudja, alkoholproblémákkal küzd. „...ide 2004-ben kerültem, de viszont voltam előtte is nevelőszülőnél, csak az egy kicsit kemény volt, C...n. Ez előtte volt olyan 2003, és az ilyen nagyon kemény volt. Hát ott olyan volt, hogy ütöttek, vertek végeredményben, és mondom el is kerültem, mert dugdostam az ellenőrzőmet, összeszedtem egy csomó egyest, és így hazakerültem anyuhoz. Hát édesanyám betegsége, és hát én meg elkezdtem, nem bírtam feldolgozni, és elkezdtem csavarogni, meg egy két rossz, hát nem az, hogy bűnözésem nem volt, csak ilyen beszélések, meg ilyenek, csavargás, nem tanultam.” (fiú, 17 éves)

4. típus: Családon belüli erőszak

Három lány esetében jellemző volt a családon belüli erőszak.

A jelenleg 18 éves lány két és fél éve él nevelőszülőknél, vérszerinti anyja kidobta, mert őt okolta élettársa viselkedéséért. A gyermek szerint kikezdett vele, de anyja őt hibáztatta, valamint öccse pszichés betegségéért is őt okolja. Az élettárs odakerülésekor javasolta: „*én vagy anyám, neki mindegy, anyám az gyorsan döntött*” (lány, 18 éves) Egyikük arról számolt be, hogy édesapjuk kitette az egész családot lakásából, el kellett jönniük. Minden testvérét (4) és őt gondozásba vették. „...*apukám elment otthonról, anyukámat meg kitette az utcára. Négy testvéremmel együtt. Két bátyámmal és egy öcsémmel, meg egy kishúgommal.*” (16 éves lány)

A harmadik ebbe a típusba sorolt lány kisgyermekkorban került gondozásba, nevelőszülőnél élt 2-3 évet, majd 5 éves korában került jelenlegi gondozási helyére, egy gyermekotthonba. Az okokról nem sokat tud, de elmondása szerint apja erőszakos volt, többször bántalmazta a kérdezett anyját. „*Hát azt nem tudom, csak annyit tudok, hogy apukám rakott be, meg a nagymamám, az okát azt nem tudom, hogy miért. Azt mondták, hogy apukám sokat ivott, meg stb. oszt azért. ...*

Hát anyu mondta azt, hogy apu néhányszor megverte, meg mondjuk, már láttam, tesóm is meg én is láttam a helyét ahol anyut megverte a fejénél, meg kék-lila foltok voltak a lábán, kezén.” (15 éves lány)

5. típus: Szociális helyzetből fakadó rendezetlen élethelyzet, devianciák

A gyermekvédelmi gondozásba kerülés, a családból való kiemelés többsége ezért következik be. Interjúalanyaink körében kilenc esetben a rendezetlen családi környezet, deviancia volt a bekerülés oka.

Egyikük három éve maga kérte gyermekotthoni elhelyezését szülei alkoholizmusa miatt. Szülei külön élnek 17 éve. Az alkoholizmus az egész családra jellemző, nővére férje is iszik. *„Hát 16,5 éves vagyok, most leszek áprilisban 17 éves. Édesanyám meg édesapám külön élnek már 17 éve. 3 éves koromig vidéken voltunk, aztán fölköltöztünk, mert a mama beteg lett. Hát édesapám meg a középső nővérem ők vidéken laknak, hozzájuk szoktam lejárni hétvége. Anyukám itt lakik .....-n, (ugyanabban a városban). 2006. április 26-án kerültem be a .....be, és onnan jöttem át. Egyrészt magamtól jöttem be, hát azért mert anyukám ivott, a nevelő apukám is, már 14 éve, 15 éve a nevelő apukám, és volt olyan, hogy berúgtak aztán veszekedtek, verték egymást.” (lány, 16 éves)*

Egy másik esetben a szülők elveszítették állásukat, jöttek a konfliktusok, veszekedések, alkohol, válás, a gyermekek elhanyagolása. *„Már csak az apám dolgozott. Aztán a körülmények, a családi. Hát először összevesztek a szüleim, aztán elváltak, aztán így jött magától a többi. Az is benne volt, hogy úgy nem törődtek a gyerekekkel. Alkohol is. Nem tudom még én sem, hogy ők adtak be, vagy elvettek. Nem tudom.” (fiú, 16 éves)*

Az egyik 17 éves kérdezett esetében öt éves korában édesanyja úgy döntött, beadja őt gondozásba, hogy jobb helyzetbe kerüljön. Akkor még élt édesapja is, aki három éve tüdőrákban meghalt. Három testvére közül egy testvére került még gondozásba. *„...anyagi gondok miatt kerültem be. Nem akarta anyám, hogy rossz helyzetbe kerüljünk, így berakott minket. A bátyámat és engem. Két féltestvéremet nem. Az apám még akkor velünk élt.” (fiú, 17 éves)* Egyik esetben az apa munkavállalása miatt nem tudta tovább vállalni gyermeke nevelését. A 16 éves fiú édesapja más településre kényszerült dolgozni, munkásszálláson lakik, nem tudta magával vinni őt. Egy darabig bátyjánál élt szülőhelyén, de annak élettársával nem volt jó viszonya, sok probléma volt vele, csavargott. Végül 3 éve közösen úgy gondolták, jobb, ha gondozásba kerül. *„...Hát édesanyám meghalt, és akkor utána apukámhoz kerültem, apukám meg felment Pestre mert ott kapott állást, és akkor a*

testvéremhez meg az élettársához kerültem, és akkor nem tudom miért kerültem be. Hát nem olyanok voltak a családi körülmények, tehát vert végül is nevelő anyám, igen, és akkor így szóltam osztályfőnökömnek.” (fiú, 16 éves)

Az egyik interjúalany esetében a közvetlen kiváltó ok ugyan a gyermek kezelhetetlensége, iskolakerülés, drog, lopások, de végig rendezetlen, deviáns életkörülmények között élt. Két és fél éve, 14 évesen került gondozásba. Az egész családja alkohol problémákkal küzd. Apja hajléktalan, csalás miatt és lopásért 2 év börtönbüntetést töltött. Anyja is rendezetlen körülmények között él. *„Úgy volt, hogy durván 6 éves koromig anyámmal éltem, ő összejött egy ilyen roma csávóval, el kellett a lakásunkból menni, mert csinálták a balhékat, a lakást otthagytuk, elmentünk a csávó rokonaihoz, ott laktunk. Anyámék így leléptek egy egész évre, otthagytak náluk, visszajöttek értem, odaadtak keresztanyáméknak legyek náluk, csak ők nem vállaltak, ők odaadtak nagyanyámnak, nagyanyám meg nem bírt nevelni, ő meg szólt a munkatársának és ők neveltek pár évig, és nagyanyám így elkezdett ütni, ők nem nézték ezt jó szemmel, és voltak balhék belőle, így veszekedtek rajtam. Én meg ragaszkodtam erősen hozzájuk, de még náluk is csináltam ilyen balhékat, nagyanyám megunta ezt az egészet, elvett tőlük.*” (fiú, 17 éves)

A 17 gyermekes családból származó lány esetében a bekerülés háttérében a rendezetlen családi viszonyok, szegénység, deviancia, élettárs váltások álltak. 3 éves volt, amikor a rendszerbe került, olyan nevelőcsaládhoz, ahol a nevelőapa rendszeresen verte a nevelőanyát, onnan került jelenlegi gondozási helyére 98-ban, azaz 9 éve. *„Hát most úgy van, - most ez egy kicsit csúnyán fog hangzani, de az én apám az börtönben van, börtönben volt, most már nincsen, de az igazi anyám az meg prosti volt régebben, most már abbahagyta mert már egy kicsit idősebb lett. Ez úgy történt, hogy amikor az én anyám együtt volt a P...val, - úgy hívják az igazi apámat -, akkor ők összevesztek, akkor már terhes volt a anyám, és akkor ő egy másik pasival élt, és akkor annak a nevére vette a M...t, (testvére, akivel együtt él gondozásban) és akkor ő úgy lett más nevű. ...Már mindkettőnek van külön háza, (vérszerinti szüleiről beszél) de hát ez nem olyan fényes élet, mert, hogy is mondjam, csórók mind a ketten végül is ezt így lehet mondani, mert nem élnek ilyen izé, mit tudom én házban. Van egy ilyen tanácsi házuk, - gondolom már látott olyat -, és ottan, hú, vagy 5-6 család együtt él anyáméknál, de az igazi apám az ilyen tanyán él kint a, hát így rokonaival végül is. De ottan csak úgy egy család van.*” (lány, 16 éves)

Az egyik kérdezett arról számolt be, hogy mindkét szülő alkoholista volt, nem törődtek velük, elhanyagolták, nem etették, gondozták őket. Két testvérel együtt kerültek 8 éve gondozásba. Hat évet gyermekotthonban töltött, két éve nevelőszülőnél él. Apja már leszokott az italról, anyja még mindig alkoholista, de a szülők külön élnek. A gondozásba vétel okairól így

nyilatkozott: „...mert mivel apám-anyám ivott, oszt így kaját, hát, hogy mondjam így ruhákat nem vettem hanem inkább ittak, és így. Hát apám ott él az ólba, ott külön van egy ház, mert neki éjjel-nappal ott kell dolgoznia, hát tesóm meg elég jó körülménybe, van 1 szobája, egy nagyon nagy szobája, egy konyhája, egy spajza, meg külön egy másik rész, ott van még egy ház ott meg hát inkább két ilyen konyha. Egy telken van, egy telken van, itt egy ház, meg itt egy másik.” (fiú, 17 éves) A jelenleg 5 testvérével nevelőszülőnél nevelkedő lány apja nemrég jött ki a börtönből, édesanyja élettársával és annak gyermekével él. külön élnek, 12 éve került gondozásba. „Apám most jött ki a börtönből nem olyan rég, hát anyámról meg, hogy I...n él családjával, mármint az élettársával, meg a lányával.” (lány, 17 éves)

Ebbe a típusba soroltuk a hét gyermekes családból származó gondozottat is, aki 8 évvel ezelőtt, 9 évesen került gondozásba, rögtön nevelőszülőhöz 3 kiskorú testvérével együtt a szülők deviáns életmódja, a gyermekek elhanyagolása miatt. A nagykorú testvérek már nem élnek a rendszerben. „...A körülmények, családi. Hát először összeveszték a szüleim, aztán elváltak, aztán így jött magától a többi. Úgy nem törődtek velünk” (fiú, 16 éves)

6. típus: Csecsemőkori elhagyás

Ebbe a típusba két gyermek sorolható. Egyiküket anyja kórházban hagyta, a Szarvas Gábor úti csecsemőotthonba került. Onnan a bezárás után, a szülő nem megfelelő életmódja miatt gondozásban maradt, s 1995-ben, 3 évesen került nevelőszülőhöz, ahol jelenleg is él. Az apa ebben az időben börtönbe került. (lány, 18 éves) A másik kérdezett 8 hónapos korában került csecsemőotthonba, s onnan egy évesen került nevelőszüleihez. Bekerülésének körülményeit nem tudja, és nem is akarja tudni, nevelőszülei családját tekinti sajátjának. „Hát én talán 8 hónaposan kerültem a gyerekotthonba ide, és aztán 1 évesen hoztak ide ki, (nevelőszülőhöz) és azóta itt vagyok. A szüleimről semmit nem tudok. Nem is akarok, semmi. Testvéreimről annyit tudok, hogy van 2 itt H...n, Ó...n, de még egyet se láttam. A H...i két kislánnyal föl akartam venni, de beszóltak, hogy ne zavarjam őket, mert el fogják onnan vinni őket, vagy micsoda, oszt akkor bezavarok nekik, vagy nem tudom, valami ilyesmit mondtak. A testvéreim 9-en vannak, (mindegyik gondozásban van a felnőtt korúakat kivéve) ebből talán 3 felnőtt, a többi majdnem velem egykorú.” (fiú, 17 éves)

A kiemelési okok 6 fajtáját tudtuk megkülönböztetni, ugyanakkor az esetek többségében összetett, jellemzően a szociális helyzetből adódó, rendezetlen, deviáns családi életformával összefüggő élethelyzetek vezetnek oda, hogy gyermekvédelmi intézkedésre sor kerül.

Az 1-es típusként leírt, a szülők, vagy az egyik szülő elvesztéséből keletkező szociális, valamint nevelési problémák okaként 4 gyermek került a rendszerbe. A gyermek kezelhetetlensége, magatartási problémák egyetlen gyermek esetében vezettek családból való kiemeléshez, ugyanakkor ebben az esetben is a háttérben családi konfliktusok és problémák húzódnak meg. A szülő betegsége, a család állapotának változása miatt 3 gyermek került gondozásba. Két esetben egyértelműen a szülő betegsége, gondozási képtelensége miatt került a gyermek kiemelésre, a harmadik esetben a szülő betegsége és a család szociális helyzete együttesen jelentette a gondozási kényszert. Családon belüli erőszak, kiskorú zaklatása miatt három gyermek kerül gondozásba. Két esetben az apa verte az anyát, emiatt kellett menekülni, vagy kitette a házból az apa az anyát a gyerekekkel együtt, egy esetben a fiatal nevelőapja zaklatta. Kilenc esetben egyértelműen szociális okok, szegénység, a szociális helyzetből fakadó deviancia miatt kerültek gondozásba a gyermekek. Szinte minden esetben megfigyelhetőek a rendezetlen családi kapcsolatok, munkanélküliség, alkoholprobléma és ebből eredően a gyermekek elhanyagolása. Két esetben kerültek ki interjúalanyaink közül olyanok, akik csecsemőkorban kerültek gondozásba. Mindkét gyermek nevelőszülőnél él, azt tekinti saját családjának.

II.1.2. Az általános iskolában töltött évek tanulási jellegzetességei

Vizsgálatunk céljai közé tartozott, hogy a lemorzsolódás veszélyének kitétt fiatalok eddigi életútját, iskolai karrierjét megismerve elemezni és értelmezni tudjuk az oda vezető utat. Megvizsgáltuk, hogy milyen tipikus élethelyzetek, tanulási nehézségek, magatartási gondok, pályaválasztási problémák voltak azok az ismérvek, melyek alapján feltételezhető, hogy a szakmai képzésben részt vevő fiatal nem tudja, vagy nem akarja befejezni iskolai tanulmányait. Interjúalanyaink mindegyikének eddigi tanulmányait, pályaválasztását problémák kísérték. Így bukások, igazolatlan hiányzások, magatartási problémák voltak jellemzőek esetükben.

Az általános iskolai tanulmányi eredmények meghatározták a fiatalok iskolai választását. Interjúalanyaink mindegyike tanulási, magatartási, beilleszkedési gondokkal küzdött, iskolai karrierje szempontjából meghatározóak voltak akkori eredményeik.

Az országos adatok szerint¹⁰ az alapfokú oktatásban 2007-ben 5,3% volt a tanulási nehézséggel küzdők aránya. Vizsgálatunk nem reprezentatív, de kérdőíves, 208 fős végzett mintánk alapján a fiatalok közel 38%-a az általános iskolában megbukott valamilyen tárgyból vagy tárgyakból. Évet ismételt 33%-uk, többségük (57%) rossz tanulmányi eredményei miatt, 22%-uk családi problémái, 14%-uk igazolatlan hiányzás miatt. 59%-uk alsó tagozatban ismételt osztályt.

Kiválasztott interjúalanyaink tanulási nehézségei rendszerint összefüggést mutatnak a családi helyzetükben bekövetkezett változás, vagy családi háttérük rendezetlensége miatt kialakult állandó konfliktusokkal, gondozási-hely váltásokkal. Családi háttérük, szociális, kulturális lehetőségeik leginkább a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoport jellegzetességeit mutatják. Összehasonlító vizsgálatok ugyan nem állnak rendelkezésünkre, de feltételezzük, hogy a gondozásba vett gyermekek iskolai karrierje hasonlóságot mutat olyan társadalmi csoportok gyermekeivel, ahol a szociális helyzetből fakadó hátrány, deviancia jellemzi a család helyzetét. Egy országos vizsgálat¹¹ adatai szerint a szakiskolai tanulók 80%-ának hátrányos helyzetű¹² családi háttere van.

Több interjúalanyunk értelmi képességeinek lehetőségei is befolyásolták iskolai kudarcait. A fiatalok iskolai kudarcai mögött rejtőző családi okok mellé szinte mindig társul a gondozásban töltött életből fakadó, valamint a vérszerinti családdal való rendezetlen kapcsolatból eredő lelki trauma. Amennyiben megfelelő nevelőcsaládban nevelkedik a fiatal, vagy intézményes nevelés keretei között ugyan, de szakszerű és megfelelő nevelést kap, hátrányait kezelni tudja, leginkább képességeinek megfelelő iskolai karriert tud kialakítani.

Néhány tipikus, a kudarchoz vezető iskolai karrier figyelhető meg interjúalanyaink körében. Az interjúkat egységes szerkezetben elemeztük. Ezek alapján a következő négy tipikus okot találtuk a kudarcok mögött.

---

¹⁰ A KIR-STAT adatbázis alapján Híves Tamás számításai. In.: Fehérvári Anikó: Lemorzsolódás a szakiskolákban – egy empirikus kutatás alapján. Szakképzés és lemorzsolódás, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2008. 162-288 p.

¹¹ Fehérvári Anikó: Lemorzsolódás a szakiskolákban – egy empirikus kutatás alapján. Szakképzés és lemorzsolódás, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2008. 162-288 p.

¹² A hátrányos helyzet meghatározása az idézett vizsgálatban hat kritérium alapján történt, és akkor tekintették a gyermeket ide tartozónak, amennyiben legalább egy kritériumnak megfelelt. A kritériumok: szülők halála, szülők alapfokú iskolai végzettsége, 2 vagy több testvér, szülő vagy szülők munkanélkülisége, a család a jövedelem, illetve fogyasztási cikk alapján az alsó egyharmadba esik.

1. tipikus ok: A gondozási-hely váltás okán megromló tanulási és magatartási problémák, családban bekövetkezett változások

A tanulási problémák jellegzetességeinél az interjúk alapján általánosnak mondhatjuk, hogy a rendezetlen családi háttér, az abban bekövetkezett lényeges változások, otthoni konfliktusok szinte törvényszerűen vezetnek a gyermek tanulási, majd az abból is fakadó magatartási gondjaihoz. Ez leginkább a szaktárgyak oktatásának megjelenésével jelentkezik. A kérdőívet kitöltött fiatalok többsége matematikából és magyar nyelvből bukott. Az iskolák az interjúzottak elmondása alapján szabadulni akartak a nehezen kezelhető gyermekektől. Az általános iskolában felhalmozott tanulási gondok csak nagyon ritka esetben szűnnek meg és változnak pozitív irányba. Megfigyelhető, hogy a rossz tanulmányi eredmény, a bukás épp a váltáskor következik be, s különböző módon épül be a gyermek iskolai karrierjébe. Több esetben a sikertelen széria folytatódik, a szakképzésben is megjelenik, de vannak esetek, mikor a gyermek pozitív eredményekkel reagál a változásra.

Az alábbiakban néhány tipikus, interjúink során sok hasonlóságot mutató esetet mutatunk be.

A jelenleg 18 éves, lakásotthonban élő kérdezett 10. osztályos tanuló egy szakiskolában, 9. osztályban 6 tárgyból bukott, ebben a félévben csak egyből, bizik benne, hogy eredményeit kijavítja. Első bukása éppen abban az évben történt, mikor bekerült a gyermekvédelmi rendszerbe. „...*nem a tanulmányi eredményeimért buktam, hanem úgy nem volt ceruzám, meg minden.*” Ugyanakkor hosszú évekig a rendezetlen családi körülmények között, a szülők helyzetéből adódó nehézségekkel kellett megküzdenie. Apai nagynénje a gyermekotthonból magához vette, de nem alakult ki közöttük szoros kapcsolat, végül nevelőanyja 5 év után adta iskolai problémái miatt gondozásba.

Pozitív változásra is találhatunk példát. A jelenleg 16 éves, egy szakképző intézet 9. évfolyamában az osztály legjobb tanulója, matematikából - amiből korábban kétszer bukott - jelenleg jeles minősítésű. Szülei elváltak, anyja alkoholista, de az egész családot jellemzi az alkoholizmus problémája. Már a vérszerinti családjában is kétszer járta az 5. általánost, 4 tárgyból bukott, mikor bekerült a gondozásba 7. általánosban, azt is kétszer járta. Sokat betegeskedett, nehezen dolgozta fel a traumákat, magatartási és tanulási gondok jellemezték. A változást a következőképpen magyarázta: „*volt augusztusban egy ilyen házgyűlés vagy mi, s ott mondtam a nevelőimnek, hogy elmúlt az ilyen lázadó korszakom, mondtam nekik, hogy megváltoztam és normális leszek, most már nem csinálok hülyeségeket. Mondták, hogy jó,*

majd idővel meglátjuk. S augusztus óta semmi gond nincs velem. Rendesen tanulok, nem felesek vissza, nem szökök, nem lógok. Szerintem túlléptem azt a tinédzser kort.”

A jelenleg belső iskolában, 10. évfolyamon felzárkóztató iskolába járó fiatal a rendszerbe kerülése előtt nagyszülei és édesapja nevelték. Anyja 9 hónaposan elhagyta apját és őt. Apja rendszeresen külföldön dolgozott, majd beteg lett, gondnokságra szorult. A nagymama meghalt, apja őt okolta haláláért, majd mikor a nagyapa is meghalt, 14 évesen bekerült a gyermekvédelmi rendszerbe, lakásotthonba, azóta is ott él. A lány jó képességű, jó tanuló volt addig, míg nem jelentkeztek magatartási gondjai. A tanulási gondok egyértelműen a gondozási hely váltással kezdődtek. Kereskedelmi szakközépiskolába járt, amit elhanyagol, kétszer ismételt évet már hiányzásai miatt.

2. tipikus ok: Tanuló képességei nem teszik lehetővé a sikeres iskolai karriert

A jelenleg 17 éves, egy kijelölt, szakmunkás felkészítő iskola 9. évfolyamára járó lány, amit másodjára végez, csecsemőkorában került a szakellátás rendszerébe. 3 évesen került nevelőszülőhöz. Iskoláját 8 évesen kezdte, folyamatos tanulási nehézségek, magatartási zavarok jellemezték eddigi életét. Rendszeres pszichológiai kezelésre szorul. Általános iskolában egyszer bukott, de nem kellett évet ismételnie. Ő maga így jellemezte tanulási gondjait: „...hosszú leckék, le kell írni egy két oldalt. A leírás az még O.K., bár néha azt is megnom. De megtanulni nem megy. Hosszú.”

3. tipikus ok: Nem megfelelő pedagógiai módszer

Az egyik interjúalany, aki jelenleg 9. osztályba jár belső szakiskolába, csak a tankötelezettség miatt folytatja tanulmányait, amint nagykorú lesz, úgy tervezi, még az elkezdett évfolyamot sem fejezi be, otthagyja az iskolát, mind a gyermekvédelmi rendszert. Korábban nagyszülei nevelték szülei alkoholizmusa, hajléktalansága miatt, majd gondozásba kerülése előtt néhány évvel meghalt nagyanyja, közvetlenül előtte pedig nagyapja lett beteg, ami miatt nem tudta ellátni sem fizikailag, sem mentálisan a gyermeket. A gyermekkel elkezdődtek a magatartási gondok, csavargás, iskola kerülés, verekedés, zsarolás. A 7. osztályt háromszor járta. Elhanyagolás miatt került gondozásba. Az iskola aktív szerepet játszott a gondozásba vétele érdekében, meg akart szabadulni a gyermektől. Nevelője szerint bekerülésekor még kezelhető volt, nagyon jól sportolt, országos versenyeken is ért el eredményeket küzdő sportból.

Magatartási problémái miatt eltiltották a sporttól, attól a tevékenységtől, ahol egyedül sikeres lehetett volna.

A jelenleg 11. évfolyamos, kőművesnek tanuló fiú, nem szereti szakmáját, gondolkodik, hogy otthagyja az iskolát. Édesanyja betegsége miatt került először 11 évesen nevelőszülőhöz. Ott súlyos problémák voltak, a nevelőszülő verte a gyermekeket. Visszakerült édesanyjához, majd annak állapota súlyosbodott, így újra gondoskodásba került, de másik nevelőszülőhöz. Évisméltése 5. osztályos korában volt, egybeesett az első gondozásba kerüléssel, a nem megfelelő nevelőszülő választással. *„Hát az, ahogy említettem is, voltam nevelőszülőnél, és az miatt, mert, ugye a sok egyes miatt, és úgy lett. Hát úgy volt, hogy elsőnek mikor én odakerültem akkor még nem is tudtam, hogy milyen az a hely, eleinte jól bántak velem, aztán elkezdtek ütni-verni, és úgy kezdtem el az egyeseket gyűjtögetni, mert hát egyszerűen nem bírtam már ott. Volt még egy másik gyerek a R..., az is volt itt, de hát őt is verték.”*

4. tipikus ok Nem a gyermek képességeinek megfelelő iskolaválasztás

Jelenleg művészeti szakközépiskolába járó lány, nagyon szereti iskoláját, s azzal a szakkal is elégedett, ahova került. Másodjára járja a 9. évfolyamot. Eleinte nem bírta a tempót, mindig fáradt volt, állandó késései és igazolatlan órái voltak, 5 tárgyból bukott. Ő 5 évesen került gondozásba, lakóotthonban él. Általános iskola alsó tagozatában nagyon jó tanuló volt, majd az otthon átszervezése miatt iskola váltásra került sor 4. általános iskolája után. Semmiképp nem akart abba az iskolába járni, amit számára kijelöltek. Nagyon erősnek tartotta, de éppen tanulmányi eredményeiért javasolták nevelői azt az intézményt. 5. osztálytól már tanulási gondjai erősödtek, majd 7-ikben félévkor megbukott, de végül ott fejezte be a 8. általánost. *„...én nem akartam abba a suliba járni, mert hát stréber sulis volt, nagyon nehéz iskola, és hát a legjobb tanulók kerültek mindig oda, és akkor én mondtam, hogy nekem, én nem akarok oda járni, én a régi sulimba akarok menni, ott akarok maradni, nem akarok onnan eljönni. Azt hittem, hogyha majd én a felvételi dolgozatot úgy adom be, hogy nincs rajta semmi csak a nevem, akkor, akkor majd visszamehetek a régi sulimba, de nem ez történt. Hanem megnézték a bizonyítványom, és ugye abba látszott, hogy 4,7-es átlag, jó tanuló, és akkor én még nem nagyon tudtam dönteni, ezért a nevelőim döntöttek helyettem. Vagy újra járom a 4.-et, vagy megyek 5.-be, de, hogy az nagyon nehéz lesz nekem, és én meg nem mertem elmondani, hogy én üresen adtam be a felvételi lapot, és hogy én nem akarok ide”* Az eset érdekessége, hogy a kudarcok rendszeresen érték tanulása során, de az általános iskolájának színvonala nyilván

közrejátszott abban, hogy érettségit adó, mostanra általa elfogadottá vált iskolába jár. Mindenképp el szeretné végezni az iskolát.

Van az interjúzott gyermekek között olyan, akinek javult a tanulmányi eredménye a gondozásba kerülés után. Ezt az odafigyelésnek, valamint a kötelező tanulási időnek tudják be. Többen érdektelenek a tanulás iránt. Az egyik fiatal jelenleg egy szakiskola 9. évfolyamára jár már másodjára, mert hiányzásai miatt évismétlésre kötelezték, ez valószínűleg ebben az évben is így lesz. *„Nem jártam be iskolába majdnem fél évig, mert minden reggel én elindultam, csak nem értem be az iskolába, és nem is vettem észre, hogy így elszállt az idő. Igen, itt van nem messze. Mindig elmentem T...ra, meg ilyenek. Az első félévben jártam be rendesen, a másodikat, azt nagyon csúnyán, de nem a jegyek miatt, a hiányzás miatt buktam meg. Nem tudom, egyszer, egyszer akartam, mert mondom 1 lógás nem lógás, mondom jó, elmegyek, aztán másnap is, meg így, és akkor ez így ment mindig tovább, és nem mentem be iskolába.”* Nem érdekli az iskola, ahova jelenleg jár.

II.1.3. A jelenlegi képzésben eltöltött idő jellemzői, a jövő esélyei

Kiválasztott interjúalanyaink közül többségében szakiskolai képzésben vesznek részt. 6 fő jár érettségit adó szakmai képzésre. Egy fiatal gimnáziumban kezdett tanulni, de egy év után bukás miatt szakközépiskolát választott, két fiatal pedig szintén bukások miatt szakiskolába került a szakközépiskolából. Interjúalanyaink kiválasztásának szempontja volt, hogy tanulási, magatartási nehézségekkel küzdők közül kerüljenek ki, az iskolai lemorzsolódás mélyebb okainak megértése és elemzése volt vizsgálatunk fő célja.

Eddigi elemzésünk azt mutatta, hogy rendkívül összetett és egymással összefüggő okok vezetnek egy gyermek képzésből való kimaradására. A fentebb elemzett két szempont, azaz a családi, nevelkedési háttér, valamint az általános iskolában töltött idő tanulási jellegzetességei meghatározóan vezetnek egy olyan életpálya felé, amelyikben a lemorzsolódás, az iskola elhagyás gyakori. A jelenlegi helyzet, valamint a jövő lehetőségeinek feltárása interjúzott fiataljaink esetében szoros összefüggésben van eddigi életlehetőségeivel. Vizsgálatunk azt mutatja, hogy az iskolaválasztásnál éppen e fenti okokkal összefüggésben kompromisszumokra kényszerülnek. Elsősorban kényszertényezők határozzák meg iskola és szakmaválasztásukat. Ilyen kényszertényező, hogy nevelkedési helyükhöz képest hol található az iskola, milyen általános iskolai eredményeket értek el eddig, melyek azok a szakmák,

amelyek a jövőt illetően feltételezhetően nagyobb biztonságot nyújtanak a megélhetés, a munkaerő-piacon való elhelyezkedés terén. Ugyanakkor országos tendencia¹³, hogy ebben a képzési formában főként azok a gyermekek tanulnak, akiknek nincs esélyük arra, hogy bejussanak egy magasabb presztízsű középiskolába. A tanulói teljesítmények is azt mutatják, hogy a szakiskolákban, ahol jóval alacsonyabbak a tanulmányi követelmények, mint más középiskolákban, folyamatosan növekedett az évisméltó tanulók aránya (5,9%)¹⁴, már majdnem háromszorosa a gimnáziumokénak (2,1%), és kétszerese a szakközépiskolásokénak (3,6%).

A sorozatos kudarcok vezetnek oda, hogy az iskola elvégzése előtt, bizonyítvány nélkül nagy számban hagyják el a szakiskolai képzést. A bevezetőben már szóltunk ezekről az arányokról. Vizsgálatunk tanulói eddigi mutatói alapján „esélyesek” arra, hogy bizonyítvány nélkül hagyják félbe az oktatást.

A tanulmány következő részében bemutatjuk a pályaválasztás lehetőségeit, azzal való elégedettséget, a tanulási motivációkat, eredményeket, jövőbeni elképzeléseket. Azt, hogy mennyire elégedettek a fiatalok az iskolával, annak képzési rendszerével, pedagógia elveivel. Bemutatunk eseteket illusztratív jelleggel a tanulásban való segítség lehetőségeiről.

A jelenleg lakásotthonban élő, 17 éves lány 4 és fél éve gondozásban. Sorozatos általános iskolai kudarcok jellemezték életét, középiskolában 9. osztályban félévkor 6 tárgyból bukott. Fejlesztő pedagógushoz jár, értelmi képességei miatt sem képes jobb tanulmányi eredményekre. Jelenleg egészségügyi szakközépiskolába jár, de a szakmaválasztásra új iskolát kell keresni neki, mert ez túl erős a képességeihez képest. Idősgondozásra, vagy valamilyen szociális területre gondolnak nevelői, ő csecsemőgondozást szeretett volna tanulni. Pályaválasztása egybe esett elképzeléseivel, ugyanakkor tanulási nehézségei az általános képzésben új területre kényszerítik, azt az iskolát keresik számára, amit még el tud végezni. Az álma az, hogy ezt az iskolát fejezze be, bár nagyon fél az érettségitől. Környezete inkább abban támogatja, hogy hagyja abba ezt az iskolát, és másik területre menjen át.

Egy másik esetben azt láthatjuk, hogy a 16 éves lakásotthonban élő lánynak, aki 3 éve van gondozásban, alapképességei hiányosak, heti kétszer fejlesztő pedagógushoz jár. Szakképző

---

¹³ Liskó Ilona: Szakképzés és lemorzsolódás, kézirat, OKA, 2007.

¹⁴ Forrás: OM Oktatás-Statistikai Évkönyv 2003/2004.

intézmény 9. osztályos tanulója, szakmaválasztás után felszolgáló szeretne lenni, bár jelenleg éppen pótvizsgája miatt kimaradt a választott pincér szakról. Ebben minta a nővére, aki külföldön vendéglátós. Előnyére változott az utóbbi időben, jelenleg az osztály legjobb tanulója, akaraterővel és nevelői segítséggel úrrá lett magatartási gondjain. Mindenképp pincér akar lenni, bár a nevelők mást szerettek volna. Őt is szociális gondozási területre szeretnék képezni. Orvosa szerint sem jó számára a pincér szakma, mert gyengék a térdei. Még nem tudni, hogyan oldódik meg az ellentét a nevelők és a gyerek között.

Az egyik 17 éves fiú, lakásotthonban él 2 éve, előző szakiskolájából zsarolás miatt kirúgták, hideg burkoló akart lenni, bár nem tudta mit jelent, de a barátja mondta, hogy oda jelentkezzen: *„...ilyen hidegburkoló szakra jelentkeztem. Az osztályfőnököm, meg az egyik haverom segített, aki oda járt. Azt nem nagyon tudtam, hogy egy burkoló mit csinál, csak ilyen alapokat. Nem nagyon gondolkoztam ezen. Ez mégiscsak valami építőipar. A bátyám is ott dolgozott, kőműves. Voltam már vele dolgozni is.”* Jelenleg bőrdíszművesnek tanul, nem érdekli, ott fogja hagyni a nagykorúságával. Mindenképp dolgozni akar kőműves mellett, valamilyen gyorstalpalóban bízik, ahol szakmát tanul. Ebben minta számára nagykorú testvére. *„...Már mentem volna dolgozni most, már úgy volt, hogy keresem a munkát. Intéztem a munkához való papírt, adókarttyát, stb. Csak aztán rájöttek, hogy nem lehet, iskolába kell menni. Sohasem akartam igazából tanulni. Még három hónapot kell iskolába járni. Semmiképp nem fogom befejezni, mert úgyis, maximum szövvő lehetnék. 10 évfolyamot adnának, ha befejezném. De nem akarom. Mert minek. Most elmegyek dolgozni, s utána mindenképp egy szakmát meg fogok szerezni. Egy gyorstalpalón majd le fogom tenni. Most mindenképp pénzt akarok keresni.”* Az álma, hogy kamionsofőr legyen, abban bízik, hogy a BKV-nál jogosítványt tud szerezni. A „jég hátán is megélő” típus, még nem látni, hogy későbbi életében a legális lehetőségeket keresi, vagy szilárd értékek nélkül már eddig is jelentkező, több esetben nyilvánosságra kerülő illegális jövedelem szerzési problémái erősödni fognak.

A csecsemőkorban gyermekvédelmi rendszerbe került fiatalot sorozatos iskolai kudarcok érték, tanulási képességeivel is gond van. Felvételi eredményei miatt sehová sem vették fel, kötelező iskolát jelöltek ki számára. Nem érdekli a iskola, nemcsak tanulási, de magatartási gondok kísérik igazolatlan hiányzásai miatt. Nincsenek tervei, fogalma sincs, mit szeretne: *„...se tudtam megmondani, hogy mi akarok lenni. Mikor oda került a sor, hogy be kellett írni, hova*

akarok menni, akkor beírtam, de hát. Amit úgy legelsőnek gondoltam, hogy hova, akkor úgy a sport, a kézilabda kellett volna. Csak azt korán kellett volna elkezdni.”

Az egyik 17 éves lány, aki lakásotthonban él, éppen a bekerüléskor kezdte a középiskolát. Maga döntött arról, hogy hova jelentkezik. Döntésének oka: „...olyan jól hangzott. Lapozgattam azt a kék könyvet, s akkor úgy mondom, mi ez? Kereskedelem és reklámügyintézés, jól hangzik. S akkor ezt választottam. Nem tudom elmondani, hogy mi ez, de mivel a mai világ a kereskedelem körül forog, úgy ezt láttam jónak.” Akkori iskolája és édesapja támogatta őt ebben. Az iskolakezdés után egy hónappal már gondozásban volt. „... akkor még rendesen jártam. De bekerültem ide, hujj, akkor már egyből megromlott az élet. Akkor már nem jártam iskolába, csak ritkán, vagy sok volt a lógás. Itt teljesen más viszonyok vannak itt bent. Vagy nem tudom, hogy magyarázzam önnek, hogy értse. Nem tudom. Mindig elmentem reggel, de soha nem ott kötöttem ki”. Kereskedelmi szakközépiskolába járt, marketing és reklámügyintézés szakra, hiányzások miatt kétszer évet ismételt. Azt gondolja, a szakmája már ugrott. Onnan eljött, osztályozhatatlanná vált, el sem ment az osztályozó vizsgára. Jelenleg belső szakiskola felzárkóztató osztály 10. évfolyamra jár, nem elégi ki az iskola, nem veszi komolyan. Magatartási gondjai folyamatosan vannak. Jellemzőek a szökések, nehezen kezelhető. Jóval idősebb barátjával van rendszeresen, akinek életmódja (párhuzamos kapcsolatok, illegális kereseti lehetőségek) nem szerencsés számára. Abban reménykedik: „...betöltöm a 18-at, s akkor összeköltözünk. Mert amíg fiatalok vagyok, most mit tud csinálni velem? Fiatalok vagyok, meg állami gondozott, meg bármi.”

Ha betölti a 18-at, nem akar ebben az iskolában maradni, „elpazarolni” az idejét, magasabb szintű iskolába akar menni, de nem hova. Érettségig akar mindenféleképpen. Ugyanakkor azt gondolja, ha összeköltözik a férfival, az majd eltartja őt.

A jelenleg szakképző intézmény 9. évfolyamán tanuló, vendéglátó és idegenforgalom szakos kérdezett nem szereti sem a szakját, sem az iskolát. Nehezen tanul, általános iskolában is bukott, itt is félévkor. „...sokat kell tanulnom, mert, hogy félévkor megbuktam, úgyhogy most ezeket ki kell javítanom. Szakmai számításokból, történelemből, meg számtechből. Szakmai számítás én azt se értem, hogy az mi. Van, amelyiket megértem, szóval ez tök olyan mint a matek végül is, csak nem értem. Töri órán meg elég volt, hogyha egyet olyat megszólalok, hogy maradjon már, azt akkor már írják az egyest. Meg hát úgy abból nem is voltam mindig úgy felkészülve, mert úgy mindig ilyen 7. 8. órákra rakják, amikor már $\frac{1}{2}$ 4 van, akkor már az ember el van fáradva meg ilyenek. Jó ott lenni, csak hát néha már sok egy kicsit. Sokat kell

tanulni az a baj, ahhoz, hogy elérjünk valamit.” Később szeretne leérettségizni, de azt mondja, nem kap elég biztatást. Pincér szeretne lenni, elmenne külföldre, ott házat venne, s ott élne. „...Nekem most az a tervem először is, hogy le szeretném rakni a sulit, csak nem biztos, hogy sikerül, mert én arra, én ezt tudom magamról, ismerem magamat, hogy, hogy is mondjam. Én, amíg ebben a házban vagyok, tudom, hogy tanulni fogok, és mire 18 éves leszek, addigra leszek 12.-es. Ugye utána még van 2 évem, és azt a 2 évet már nem biztos, hogy el tudom végezni, ha már nem ebben a házban leszek, nem ez a környezetem lesz, nem lesz háttér, ami hátulról engem támogasson, vagy akinél esetleg kisírhatom a jobb jegyet.”

A jelenleg szakiskola 9. évfolyamában kőműves szakra járó fiatal szintén arról számolt be, hogy nem szereti ezt a szakmát, mindenképp festő akar lenni, és másik iskolába járni. Meg is tesz ezért mindent, sokszor hetekig nem jár iskolába. Már az interjú időpontjában annyi hiányzása volt, hogy nem fogja tudni befejezni az évet. Azt gondolja, túl messzire van az iskola, sokat utazik, ez a legfontosabb oka, amiért iskolát cserélné. A jövőbeni terveiről a következőket mondja: „...átmegyek az E...be az biztos, vagyis szeretnék, hát utána meg letenni egy szakmát, közbe úgy akartam, hogy nem csak a festőt teszem le, mert azzal nem biztos, hogy el tudok helyezkedni most. Hanem a festő kész, utána közbe eljárhatnék izé festeni, ha letenném teljesen a szakmát, és utána rámennék még egy szakmára, csak azt már szerintem nem fogom megcsinálni.” Nem szereti, ha számon kérik a hiányzásait, szerinte más gyerekekkel nem olyan szigorúak a nevelők. Nem szereti a lakásotthont sem. „...Utálok ide visszajönni állandóan, vagy ha suliba megyek, vagy ha nem megyek suliba. Most a Z...a nénivel nagyon rosszba vagyok, a nevelővel, aki most van már nappalra, mert igaz, hogy hazudtam neki, de utána mondtam, hogy szeretnék majd magával beszélni egy picit. Elkezdi: nem, - meg ilyenek, - mondom jó akkor. Meg akartam, hogy elnézést, meg izé. Kérdezte, hogy voltál suliba, voltam, hogyne voltam.”

Interjúalanyaink közül kevesen érzékelték konkrét megkülönböztetést gondozotti háttérük miatt. Egyikük azonban beszámolt arról, hogy többször csúfolták, amiatt, hogy nem családban él. „...Egyszer-kétszer már volt e miatt gond. Cikiztek, hogy intézetis, meg fattyú, meg ilyesmik. Nem tudom, ezek valahonnan megtudták, hogy intézetis vagyok, oszt ment a cikizés. Az iskolában így egymásnak kiabálják, mindenkinek adnak nevet, meg csúfnevet, meg minden.”

A húsz fiatal interjúját elemezve az iskolai karrier tekintetében több hasonló problémát figyelhetünk meg, melyek végül a fiatalok sikertelenségéhez, iskolai lemorzsolódásához vezetnek. Ezek a következők:

- **A családi helyzetükben, gondozási helyükben bekövetkezett változások törést okoznak**, rendszerint magatartási gondok jelentkeznek először, majd ezt követik a tanulási gondok.
- **Az általános iskolák eseteinkben egyetlen esetben sem nyújtottak segítő közeget a gyermekek nehézségei könnyítésére**, a súlyos gondokkal küzdőktől inkább szabadulni szerettek volna.
- **Pályaválasztásukban kevés kivételtől eltekintve tanácstalanok**, nevelői és nevelőszülői segítséggel olyan pálya felé orientálódnak, amivel a munkaerő-piacon a jövőben megélhetést találnak, bár sokuk nem elégedett a választott szakmával.
- **Jellemző az érdektelenség, a tanulással szembeni negatív attitűd.**
- **A 9-10. évfolyamon folytatott általános képzés erősíti a negatív attitűdöket**, a feleslegesen elsajátítandó ismeretek érzetét, a legtöbb bukás a közismereti tárgyakból történik. (matematika, magyar, történelem)
- **A hiányzások, mint meghatározó magatartási rendellenességek az iskolával szembeni negatív attitűd megnyilvánulásai.**
- **A nevelkedési hely szerinti nevelő vagy nevelőszülő figyel a gyermek tanulmányi gondjaira**, de **kevés esetben tud olyan hathatós segítséget nyújtani, ami a negatív kimenetet meg tudná akadályozni.** Néhány esetben viszont eredményes volt ez a segítség, változott a tanuláshoz való hozzáállása, javult a fiatal tanulmányi eredménye.
- **A felzárkóztató programok, korrepetálások nem mutatnak eredményességet** vizsgált tanulóinknál, szinte mindegyik részt vett felzárkóztatásban, ennek ellenére nem kerülte el a bukást, a kudarcot.
- Interjúalanyaink kudarcát mutatja, hogy **sokan szakmát, iskolát szeretnének váltani**, elégedetlenek jelenlegi helyükkel.
- A szakiskolai képzésben részt vevő interjúzottaink maguk sem tesznek sokat annak érdekében, hogy elkerüljék a kudarcokat. **Saját bevallásuk szerint sem tanulnak sokat.**
- **Az iskolák nem kezelik külön a gondozásban élő gyermekeket**, nagyon különböző módon viszonyulnak a nehézségekkel küzdő gyermekek felé. Minél nagyobb egy iskola tanulói létszáma, annál kevésbé van esély a személyre szabott segítségre.

- **Rossz iskolai közérzet** jellemzi interjúzottaink többségét, nem találják helyüket oktatásuk és nevelésük problémáit megoldani nem tudó szakiskoláikban.
- **Csak kevesen terveznek továbbtanulást**, többségében minél hamarabb szeretnének kijutni a munkaerő-piacra, néhányan érettségit terveznek, vagy még egy másik szakmát. Felsőfokú tanulás igénye egyáltalán nem fordul elő.
- A fiatalok több mint a felének **nincsenek reális elképzelései saját jövőjéről**, lehetőségeiről. Jelenlegi helyzetüket nem képesek és nem akarják értelmezni.
- Jövőképükben a realitásokkal szembeni tudatlanságuk párosul irreális, a valóság lehetőségeinél sokkal könnyebben megszerezhető célok elérésében.
- Jellemzően **kiábrándultak, nincsenek kitűzött, személyiségükre pozitívan ható céljaik**, nincsenek példaképeik, vágyaik, amelyekért küzdeniük lenne érdemes.
- **Tanácsstalanság, sodródás, túlélés, a valahogy majdcsak lesz életszemlélet** jellemzi a kérdezettek többségét, akiket eddigi iskolai karrierje alapján lemorzsolódás esélyesnek sejtetünk.

Interjúink alapján feltételezhető, hogy a lemorzsolódásra legnagyobb hatást az iskolai kudarcok jelentik. A kudarc és a hiányzás szoros összefüggésben van egymással. A bukások már általános iskolában, a sodródó, kényszer pályaválasztás összefüggést mutat azzal, hogy várhatóan nem fogja befejezni iskolai képzését a fiatal.

Interjúink is mutatják, hogy a szakiskolai rendszerben probléma, hogy a 9. és 10. évfolyamon megismétlődnek azok a kudarcélmények, amik a közismereti tárgyakkal kapcsolatos érdektelenségből eredeztethetőek, ez pedig teljes motivációvesztéshez, és így jellemzően az iskolába járás negligálásához vezet.

Országos kutatás adata¹⁵, hogy a szakiskolások közül a kilencedikesek buknak meg a legtöbben, másfélszer kevesebben buknak a 10-esek és a 11-edikesek. A legtöbb gondot országosan is a matematikából való bukás jelenti, a fiatalok háromnegyede bukik ebből a tárgyból. Ugyanebben a vizsgálatban szintén azt mutatták ki, hogy a bukáshoz és évismétléshez, majd a lemorzsolódáshoz a magatartási problémák is hozzájárulhatnak, melyek leginkább a hiányzásokban nyilvánulnak meg. A fent idézet vizsgálat megállapítása szerint az elmúlt tanévben (2007/08) 6500 tanuló morzsolódott le a szakképző iskolákból, ebből 4500

---

¹⁵ Fehérvári Anikó: Lemorzsolódás a szakiskolákban – egy empirikus kutatás alapján. Szakképzés és lemorzsolódás, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2008. 162-288 p.

szakiskolás, azaz 2007-ben a szakiskolások egynegyede morzsolódott le. Évfolyamonként változó mértékben, mint már írtuk, legmagasabb a 9. évfolyamon

II.1.4. A támogató háttér, családi kapcsolatok

A baráti, nevelői hátterek kulturális lehetőségei, valamint családi, vérszerinti kapcsolatok jellegzetességei, hatásai abból a szempontból fontosak, hogy ezek mennyire lehetnek hatással a fiatal továbbtanulására, iskolai karrierjére, jövőbeni lehetőségeire.

Interjúink eddigi elemzése során azt figyelhettük meg, hogy a legnagyobb és közvetlen hatást a lemorzsolódásra mindenképp az iskolai kudarcok jelentik, de ezek kialakulásához a külső, nevelkedési helyétől térben távol lévő, valamint belső - nevelkedési helyen lévő nevelőkkel, valamint kortárs csoport tagjaival való - kapcsolatai is hatással vannak.

A **nevelőszülői kapcsolatok** többségében pozitív megítélés alá esnek az interjúink alapján. Néhány esetben, különösen ahol már kisgyermekkorban kerülnek oda a fiatalok, azt tekintik saját családnak. Kevés esetben tapasztaltunk ellenséges, negatív viszonyt a nevelőszülő és a fiatal között. Többségében támogató, segítő közegként van jelen a nevelő család.

A **lakásotthonokban, gyermekotthonokban élő** fiatalok többségében pozitívan ítélik meg nevelőiket. Segítő, támogató attitűdöket tapasztalnak, ugyanakkor többször megjelenik magával az intézménnyel szemben érzett elutasító magatartás. „... úgy normális, ételt kapunk normálisan, ruháztatnak, kedvesek velünk. Jó az benne, hogy úgy a legtöbb nevelő úgy néz ránk mint hogyha a saját gyereke lennénk, így kedvesek hozzánk, próbálnak mindenben segíteni. A rossz meg az, hogy nem otthon vagyunk. Majdnem mindenkivel kijövök normálisan, meg el lehet velük beszélgetni, ők is el tudnak velem, vagy ha van valami problémám akkor megpróbálnak benne segíteni. Úgyhogy ha látják, hogy valamiért rossz kedvem van, vagy valami bajom van, akkor odajönnek, megkérdezik, hogy mi történt, elmesélem nekik, tanácsot adnak.” (fiú, 17 éves)

Találunk azonban negatív vélekedést is, melyet a következő fiatal véleménye is jól szemléltet. Az egyik 17 éves lány, aki rendszeresen kiszökik idősebb barátjához a lakásotthonból, rendszerint hiányzik az iskolából nevelőjéről így vélekedik: „én szoktam köcsögösködni vele (nevelőjével). Mindig hazudok neki minden nap. Hogy hol vagyok, mit csinálok. Ezt ő is

észrevette, de úgy vagyok vele, hogy mit érdekli őt. Biztos tudja, hogy nem élek vele szűzies életet.” Egy másik fiatal szerint a nevelői nem csinálnak mást, mint focimeccset néznek. Aki nem focimeccset néz, az pedig táppénzen van. Többnyire csak néhány szakember van, akivel szorosabb a kapcsolata a fiataloknak. Egyikük nevelőivel való viszonyáról így nyilatkozott: *„...az egyik nevelőmet nagyon nem szeretem, mert mindig ordít mindenkivel, és sokan mondták azt, hogy nagyon nem szeretik ezt a nevelőt. De azért van, több nevelő van, úgy akit szeretek. Őket azért, mert nem ordítanak, meg úgy el tudják mondani csöndben, meg stb., meg, hogyha valamit megcsinállok jól, akkor mondjuk kiengednek meg stb.”* (lány, 15 éves)

A **jelenlegi iskola** csak egyetlen esetben jelent a fiatal számára pozitív vonzalmat, többségében elvégzendő, nem szeretett intézményként jelenik meg, nincsenek a fiatalokat segítő tanáraik. Az egyikük erről így nyilatkozott: *„...Viszont én azt is ki merem jelenteni, mert ezt is beszélgettük a többiekkel, hogy járunk mit tudom én fél éve lassan suliba, de soha nem sírtam annyit mint amióta itt a szakiskolába járok.”*

Vérszerinti családjukkal való kapcsolatukban egyetlen esetben találtunk kiegyensúlyozott, rendszeres, pozitív hatással bíró kapcsolatot. A 16 éves, 8 éve két testvérével nevelőszülőknél élő lány nagyon szeretne az anyjával élni. *„ha három kívánságom lehetne? ...Nem tudom, nem tudom, mit kívánnék... Az anyuval szeretnék élni...Csak azt... Mást nem. Semmi mást nem.”*

Többségében rendezetlen, elfojtott, szégyellni való problémaként van explicit vagy implicit módon jelen a fiatalok életében a család. Jellemzően deviáns családi modellek vannak jelen, alkoholizmus, hajléktalanság, munkanélküliség, amit a fiatalok nem tudnak elfogadni, nagyon sok esetben titkolni igyekeznek. Néhány esetben megfogalmazódik interjúink során a fiatalokban a vérszerinti családhoz való tartozás igénye, sőt néhány esetben a rendkívül erős vágy is. Az elutasítások mögött legtöbbször a szégyenkezés figyelhető meg életmódjuk miatt.

„...Apukámmal szoktam néha találkozni, véletlenül, az utcán. Nem tudtak talpra állni. Apukám beteg volt, megműtötték, meg minden. Most egyik haverjánál lakik. Anyukám meg nem is tudom. Két hónapja lementem hozzá. Ilyen albérletben lakik, kap valamilyen segélyeket, meg minden, azt az egészszet elissza.” (fiú, 16 éves) A jelenleg 17 éves lány, nagyon elutasító vérszerinti szüleivel, csecsemőkorban került gondozásba. Anyja látogatásáról így beszélt: *„ eljött kilenc év után meg utána 3 év múlva. Nem való szülőnek. Nekem azt mondta,*

hogy az anyukája elvette tőlük a házat, meg ilyenek, s nem tudott volna minket hol nevelni. Az apukám meg börtönben van, csak képen láttam még.”

A támogató hátterek kulturális lehetőségei, valamint családi, vérszerinti kapcsolatok hatásait illetően azt tapasztalhattuk, hogy iskolai karrierjük tekintetében sok szubjektív elemet tartalmaznak, s éppen a kapcsolatok alakulásának lehetőségének függvényében mozdulhat pozitív, vagy negatív irányba az iskolai karrier.

Összegezve azt mondhatjuk, hogy:

- **A vérszerinti családdal való kapcsolat vagy annak hiánya meghatározó jelentőséggel bír.**
- Interjúzott fiataljaink esetében **nagyon kevés esetben találtunk olyan példaképet, aki képes lett volna személyiségformáló erőként megjelenni a fiatal életében.**
- **A kortárs csoport értékítélete fontos,** de éppen hasonlósága miatt nem tud más, pozitív követhető mintákat adni.
- **A nevelők szerepe fontos, bár sok esetben nem konfliktusmentes.**
- **Az iskolai pedagógusokkal egyetlen eset kivételével nincs számottevő, személyiségükre, tanulmányikra pozitív hatással lévő kapcsolatuk.**

II.2. Gyermekvédelmi szakemberek véleménye

Gyermekvédelmi szakemberekkel összesen hét interjú készült: 3 nevelőszülővel és 4 intézményes ellátásban dolgozóval.

Interjúink fókuszában az adott gyermekre vonatkozó, nevelői ismeretek megismerése állt, de vizsgáltuk a:

- *a nevelő szakmai kompetenciáinak ismérveit, azaz szakirányú végzettségét, ebben a szakmában végzett eddigi tevékenységét, a gyermekvédelemben töltött munkájának motivációit,*
- *jelenlegi munkájának legfontosabb tartalmát, jellegét, szakmai munkájának pontos bemutatását,*
- *kitől kap szakmai segítséget nevelői munkája elvégzéséhez, s elégedett-e ezzel a segítséggel,*

- *milyen fontos változtatásra lenne szükség ahhoz, hogy a gondoskodásban élő adott, és a többi gyermek is eredményesebben tudjon teljesíteni az iskolában.*

Az interjúkat együttesen kezelve a fent vázolt kérdésekre is röviden kitérünk, és megmutatjuk azt a legközelebbi hátteret, amelyik a gyermek iskolai karrierjének elsődleges segítője lehet.

Szakmai motiváció

Mind a négy nevelő, (két nő és két férfi) aki intézményben dolgozik szakirányú végzettségű. A kérdezett nevelőszülők mindannyian hagyományos nevelőszülők. A szakemberek elkötelezettek, mindegyikük tudatosan és meggyőződéssel választotta a gyermekvédelmet.

A 9 éve a gyermekvédelemben dolgozó nevelő a következőket mondja motivációjáról: *„...én nagyon szerettem volna gyerekekkel foglalkozni, és megmondom őszintén, hogy egy ilyen lehetőség volt akkor, én nem igazán láttam ebbe bele, hogy milyen életük van ezeknek a gyerekeknek, csak úgy érdekelt. És akkor, amikor eljöttem nagyon nagy volt a szembesülés ezzel az egészszel. Nem láttam bele, mint egy külső, külső ember nem lát ezeknek a gyerekeknek az életébe bele, hogy milyen életük van itt. De utána valami nagyon megfogott, nagyon megfogott, és végül is az tart itt, hogy valamilyen szinten érdekel, hogy milyen életük lesz.”*

Volt olyan kérdezett is, aki munkahelye elvesztése okán pályamódosításra kényszerült. Döntése nem állt messze eredeti elképzeléseitől. A már 12 éve a gyermekvédelemben dolgozó férfi, eredetileg gépjármű technikus volt. Munkahelye megszűnt, de motivációjához tartozik, hogy pedagógusnak készült. *„... az, az igazság, hogy annak idején pedagógusnak készültem, de volt egy rossz tapasztalatom, mert mikor érettségiztünk, akkor már a egyik kollégám már fel volt véve a főiskolára, amikor még meg se volt az érettségink, és azt mondtam, hogy ha ez így megy, akkor én befejeztem, úgyhogy én ott leálltam akkor. De szerettem volna nagyon gyerekekkel foglalkozni, és most ez így az életem derekára sikerült. Hát ennyi.”*

Az egyik nevelőszülő családi hagyományként, anyja miatt kezdett gyermekeket nevelni.

A nevelői munka

A gyermekotthoni nevelő elmondása alapján egy átlagos gyermekotthoni csoport élete a következőképpen alakul. 2 pedagógus és 2 gyermekfelügyelő dolgozik egy csoporttal, akik reggel 6-tól este 9-ig vannak szolgálatban. A gyerekfelügyelők délelőtt-délután, a

pedagógusok délután dolgoznak. A kérdezett csoportjában „12 fiú van, akik mondjuk elég nagyok, 15 éves a legkisebb, és 24 éves a legnagyobb, mert 24 éves korukig most már bennmaradhatnak, nem kell 18 éves korukban kiköltözni, hogyha utógondozást kérnek. A fiúk élete az pedig, az alap dolog az, hogy iskolába járni kellene, az a sarkalatos pont. (...) Az életükről pedig, reggel 6 órakor ébresztő van, vagy akinek mondjuk hamarabb kell iskolába menni, azoknak hamarabb. Megreggeliznek, az egy ilyen szépen sorba megy attól függően, ők már be vannak állva, hogy tudja mindenki, hogy mikor kell minden. Akkor elmennek iskolába, délelőtt általában nincs itthon senki, és akkor ebédre jönnek haza. Nem itt történik a főzés, hanem lenn történik a nagy konyhán, és csak fölhozzuk, és akkor családiasan itt konyhában van az étkezés. Délután 3 órától ½ 6-ig van tanóra, amikor is a tanulás van. (...) ½ 6-tól pedig ½ 8-ig szabadfoglalkozás van, amikor is éppen átmehetnek a többi csoportba lányokhoz, barátnőt fogadhatnak, kinek mihez van kedve. ½ 8-kor pedig el kell végezni különböző esti teendőket, fürdés, csoport rendbetétele, konyha, stb.”

A nevelők a gyermekek általános nevelési problémájával, iskolai előmenetelével, pályaválasztásával, tanulás segítségével, családdal való kapcsolattartásával foglalkoznak, a felügyelők a technikai dolgokért felelősek. Szakmai munkájukat segíti még az intézmény által alkalmazott pszichológus, fejlesztő pedagógus és családgondozó. A kérdezettek elmondása szerint kevés a szakember, pszichológusra mindegyik gyereknek szüksége lenne és fejlesztő pedagógus is kevés van. Nagy a fluktuáció a szakemberek között, ez nem teszi lehetővé a hatékony gondozást. Egyikük az intézményes ellátásban élő gyermekekről így nyilatkozott: „Igen, ezek a gyerekek mind lelki sérültek, legyünk őszinték, a konfliktusokat nagyon nehezen tudják kezelni. Ha valakinek valami konfliktusa van, akkor itt azért rendszeren elszabadulnak az indulatok, verekedésig ritkán fajul a dolog, de a kőkemény ordibálás és trágár szavak azok keményen mennek. Nincs önkontrolljuk, a másik az, hogy most egyre jobban begyűrűzött az alkohol. Ez évekkkel ezelőtt nem volt probléma, most már egyre jobban probléma az alkoholizálás, és a szipuzás meg a gyógyszerek. A gyógyszerek időnként mondjuk a Rivotril vagy ezek, ezek időnként előfordulnak, nem tudjuk, hogy honnan szerzik.” Egyre gyakoribb problémának tartják a drogok terjedését és a fiatalok alkoholfogyasztását.

Szakmai munkájukhoz az intézmény vezetőjétől és a kollégáitól segítséget kap, de egyikük szerint hiányzik a szupervízió a szakemberek tehermentesítése céljából.

A nevelők lehetőségei a gyermekek tanulmányi eredményeinek javítására

A szakemberek a nevelt gyermekeik iskolai előmenetelének problémáit folyamatosan érzékelik, nagy erőfeszítéseket, különös gondot fordítanak arra, hogy a lehetőségeik szerint egyengessék, segítő figyelemmel, tanulási segítséggel javítsák esélyeiket. Ők a felelősek az iskolával való kapcsolattartásért is, tanulmányi eredményeik, hiányásaik ellenőrzéséért, a szükséges lépések megtételéért.

Az iskolai előmenetel fontosságával tisztában vannak, minden tevékenységük legfőbb mozgatója éppen ennek a karriernek a zavartalan biztosítása. Munkájuk során éppen ennek összetett és problematikus voltával szembesülnek nap, mint nap.

A nevelők több esetben számolnak be szakmai munkájukat nehezítő előítéletekről. Az iskolák részéről felmerülő, a gyermekeket övező magatartási, egészségügyi gondok esetén, rendszerint az ő gyermekeiket gyanúsítják meg első esetben. Így lopások, verekedések, fertőző egészségügyi betegségek esetén.

A nevelők a legsúlyosabb és legnehezebb, ugyanakkor a megoldhatatlan gondok között tartják számon az iskolai problémákat. *„...A fő probléma az iskola. Olyan szintre jutott az iskolakerülés, évről-évre nagyobb a probléma. Eljutottunk odáig, hogy már abban is kiegyeztek sokszor, hogy csak ott legyen az iskolában. Tehát, ha fizikailag ott van az iskolában, nem ír egy szót sem, az már iskola. Az iskola is sokszor kiegyezik ezzel, csak ott legyen. Sokszor alszik a padon, de legalább ott van, szokták mondani. Van több gyerekünk, akivel a probléma az, hogy régebben olyan szintű volt az iskolakerülés, hogy éveket kellett ismételni, van, aki harmadszor járja ugyanazt az osztályt, és nem azért, mert az értelmi képességei nem tennék lehetővé, hanem egyszerűen annyit lóg. Ha ott van az iskolában is, hónapokon keresztül nem hajlandó egyáltalán kezébe venni egy tollat sem.”* – mondta az egyik kérdezett.

Az egyik nevelő **az iskolai oktatás kudarcát, valamint a saját eszköztelenségét látja a sikertelenségek mögött.** *„...oda térek vissza, hogy az iskolában egyszerűen megszűnt az oktatás, ismeret átadás van sajnos, ezt tudomásul kell venni. Tehát ott kellene kezdeni, és itt is, ha lehetne ezekkel a házi szabályokkal még jobban rávenni a gyerekeket, hogy tanuljanak, mert azért régebben voltak olyan gyerekek akikre büszkék vagyunk, akik elvégeztek főiskolát, egyetemet, de most már sajnos nagyon-nagyon kevés van. (...) a képzés hibája, igen, a*

képzésé. Az osztályfőnöki órán voltam konkrétan Z...ál, és úgy nem lehet tanítani, meg nem lehet tanulni, hogy vedd elő a könyvet kislám, és ha kimásolod a könyvből, akkor már az jó jegy. Elnézést kérek, ha valakit abban megsértettem az oktatásügyben, vagy akik ott tanítanak, lehet, hogy nem az ő hibájuk, de ez így működik, így működik, elmondják a gyerekek, mindegyik, aki hazajön, hogy nem kellett csinálni semmit, csak ott kell lenni, ha ott vagyok, már kapok jó jegyet, na most akkor mit mondjak erre?”

Leküzdhetetlennek látják több esetben is a motivátlanságot a gyermekeknél, sokan gondolják értelmetlennek az iskolát, eddigi kudarcaik alapján nem tudják elképzelni, hogy változzon eddigi életük, eddigi kudarc sorozatuk véget érjen. „...nagyon érdekes, hogy úgy gondolja némely gyerek aki 15-16 éves, hogy az ő élete már úgyis el van rontva, és nem lehet meggyőzni arról, hogy nem, hogy az élete a saját kezében van még, hát előtte van az élet! Olyan érdektelenség van rajtuk, és ezért nehéz szerintem az iskolába járást is elérni, meg mindent.” - fogalmazott az egyik gyermekvédelmi szakember.

Súlyos problémának látják, hogy a gyermekek abban a korban kerülnek be a szakellátás rendszerébe, amikor már nagyon nehéz bármilyen pedagógiai elv szerint is változtatni addigi negatív, iskolával szembeni attitűdjein. Több esetben kerül be gyermekotthonba, lakásotthonba nevelőszülőtől azért gyermek, mert éppen iskolai magatartásával, hiányásaival, bukásaival nem tud a nevelőszülő mit kezdeni. „...mondjuk 17 évesen idejön egy gyerek, attól senki ne várjon csodát, hogy mi most valaha is meg fogjuk tudni változtatni. Arra az 1 évre amíg itt van, vagy kettőre megpróbáljuk, hogy elfogadtassuk azokat a szabályokat amik itt vannak, az alapokat, de többet-többet nem tudunk tenni érte sajnós.” – mondta az egyik kérdezett nevelő.

Több esetben is **megfogalmazódik az eszköztelenség, a szakemberek a legfontosabb pedagógiai problémákat nem tudják kezelni.** Az egyik nevelő véleménye szerint: „... Nagyon sokszor beszélgetünk, nagyon sokszor, próbál az ember, de igazság szerint semmi nincs az ember kezében. Legyünk őszinték, otthon maximum a szülő azt mondhatja, hogy nem adok zsebpénzt, vagy nem tudom, itt nálunk ilyen sincs. Tehát amit előír a törvény, azt ki kell adni, oda kell adni. Azt mondom, hogy nincs kimenője maximum, de hát ez most egy olyan dolog, hogy fogja magát, és akkor nem jön be iskolába, és megoldja, hogy nincs kimenője, de akkor ennyi. Nincs, nem igazán van a kezünkben eszköz, próbálunk meggyőzéssel, rengeteg beszélgetéssel, hogy miért van értelme stb., stb. Bármikor is az életben szükség lehet legalább

a 8 osztályra, és most már odáig eljutottunk, hogy minimum a 8 osztály meglegyen, de nem mindenkinek megy még 18 évesen sem.”

A gyermekvédelmi rendszer szakemberei munkájuk hatékonyságának jobbá tételéhez szükségesnek látnák **a nevelő intézményekben több szakember, pszichológus, fejlesztő pedagógus, valamint családgondozó alkalmazását.** Ez az igény minden esetben felmerült. Fontosnak tartanak **a saját pedagógiai eszköztelenségük megváltoztatását a szupervízió lehetőségének megteremtésével, saját továbbképzésükkel, jobb felkészítéssel, olyan pedagógiai módszerek elsajátításának igényével, mellyel hatékonyabban tudják kezelni a sérült, kudarcélményekkel telt, kamaszkori problémákkal küzdő fiatalok gondjait.** Az anyagi lehetőségek is korlátok közé szorítják őket, véleményük szerint a fiatalokat lekötő programok szervezéséhez nagyobb forrásokra lenne szükség. Viszont az anyagi gondok pozitívumának tartják, hogy a fiatalok megtanulják a források beosztását, a spórolást.

II.3. Pedagógusok véleménye - pedagógiai programok

Az elemzést a másodlagos célcsoport tagjaival készített strukturált interjúk alapján végezzük. Így 4 szakképző intézményben készítettünk interjút, (regionálisan 2-2 intézmény) amelyben az interjúzott fiatalok tanulnak. Igyekeztünk megismerni az *iskola képzési rendszerét, pedagógia szemléletét a nehezen oktatható, nevelhető gyermekek kezelésében.* Kérdeztük a *lemorzsolódásra esélyes tanulók szankcionálási rendszerét,* a beilleszkedési problémák kezeléséhez nyújtott segítségét, az iskola, nevelőszülő/gyermekvédelmi intézmény és a gyermek együttműködését a lemorzsolódás megelőzése érdekében.

A hozzáférhető és rendelkezésünkre bocsájtott pedagógiai programok alapján vizsgáljuk, hogy *léteznek-e személyre szabott fejlesztési programok az iskola rendszerében a lemorzsolódással fenyegetett tanulók esetében.* Választ keresünk arra a kérdésre, hogy *a lemorzsolódás oka mennyiben a lemorzsolódó saját, nevelőszülői, gyermekvédelmi intézmény, oktatási rendszer működésének és teljesítményének a hibáiból következik be.*

Mindezeket az interjúk mellett a helyi tantervek, stratégiai dokumentumok, gyermekvédelemben élők nevelési terve, gyermekvédelem szakmai programja alapján vizsgáljuk.

1. számú iskola

Az egyik iskola az Észak-Magyarországi régió egyik legrégebb, legismertebb, a rendszerváltás előtt talán az ország legnagyobb szakképző iskolája volt. Több, mint 100 éves múltra tekint vissza. Az iskola szerepe nemcsak a gazdasági környezet átalakulás miatt következett be, az igazgató helyettes szerint sokat változott az oktatandó szakmák, a képzési rendszer és a pedagógiai szemlélet szerint is. Az iskola általános, közoktatásnak, a szakiskolai képzésnek megfelelő **általános pedagógiai programján túl kifejezetten szól a hátrányos helyzetű, nehezen kezelhető, rosszabb képességű gyermekek oktatásának felvállalásáról, szakmához juttatásáról**. Programjában felvállalja és jelzi, hogy tisztában van gyenge előképzettségükkel, kedvezőtlen szociális háttérükkel. **Külön nem szól a gyermekvédelmi rendszerben élők speciális gondjairól.**

Elsődleges szakmai célnak tekinti a szakképzettség megszerzését, majd további ismeretek megszerzésének, a társadalom hasznos tagjává válás képességének megszerzésére való felkészítést. Pedagógiai programjában konkrétan **megjelenik a gyermek- és ifjúságvédelmi feladat, legfontosabbnak a prevenciót tekinti, tanácsadást ajánl szülőnek, pedagógusnak és tanulóknak**. Felhívja a figyelmet azokra a problémákra, melyek az ifjúságvédelem területéhez tartoznak, a feladattal nemcsak az ifjúságvédelmi felelős, hanem minden osztályfőnök is köteles foglalkozni. A pedagógiai program kijelöli az ifjúsági felelős feladatát, megjelöli azokat a személyeket, akivel kapcsolatot kell tartania nevelési probléma esetén. A lemaradó, **hátrányos helyzetű, rossz tanulmányi eredményű fiatalok számára felzárkóztatást, korrepetálást, szakkörök szervezését írja elő**, matematikából és magyar nyelvből csoportbontást.

Az igazgatóhelyettes által közölt adatok alapján 1030 kezdő létszámú iskolából 50 fővel járnak kevesebben. A fluktuáció azt jelenti, hogy nemcsak kimaradtak az iskolából gyermekek, hanem jöttek is. „...Nagy a fluktuáció, mert egyrészt el is mennek tanulók, leszámolnak tőlünk, másrészt viszont föl is veszünk. Van egy néhány iskola itt a környéken, akikkel úgymond barter üzletet szoktunk végrehajtani, tehát azok a tanulók, akik már tűrhetetlenül viselkednek, és ugye tankötelesek és nem tudunk már mit kezdeni velük, tehát semmilyen büntetési forma nem hat rájuk, akkor azokkal szoktuk megcsinálni, hogy egymás között elcseréljük az iskolákkal, hogy környezetváltozás legyen a gyerekeknek, hogy kapjon egy új környezetben lehetőséget arra, hogy mégis beilleszkedjen valamelyik társaságba.”

Az igazgatóhelyettes az iskola szakmai színvonalát az alapján ítéli meg, hogy tanulóik országos versenyeken jó eredményeket érnek el, a munkaerő-piaci visszajelzések szerint

végzősei keresettek, külföldről is keresték már néhány piacképes szakma végzőseit. Hegesztők, lakatosok, forgácsolók, asztalosok keresett szakmák. A rendészeti szak végzősei, akik érettségit is kapnak, azonnal állásba léphetnének, amennyiben orvosi vizsgán megfelelnek. Úgy látja, hogy *„a gyerekek képességei egyre gyengébbek, alapvető problémákkal küszködnek, az általános iskolából olyan gyerekek kerülnek ki, hogy egy tört megoldása sem megy nekik, pedig majd komoly szakmai számításokat kell elvégezniük.”*

A kimaradások okát az iskolai bukások számának emelkedésében, valamint a hiányzásokban látja. *„...rengeteg a lógás, nem járnak iskolába, több 100 órát lógnak igazolatlanul. De mivel nem rúghatják ki őket, nem is félnek.”*

Nem ért egyet azzal, hogy 18 éves korukig tankötelesek a gyermekek, szerinte a fiatalabbakra rossz hatással vannak azok az idősebb gyermekek, akik éveket ismételnék. Szerinte a minisztériumban nem tudják, hogy a valóságban mi folyik az iskolákban. *„Hát ki kéne mozdulni onnan a kalyibából, az üvegkalyibából, le a pórnéphez, lemenni, mint Mátyás király, elbeszélgetni az emberekkel, hát miért tart itt az iskola, az oktatás, meg minden, hát ők tették ezzé. Fokról-fokra, évről-évre rendszeresen romlik a színvonal a lógások meg minden. Mi tudnánk a megoldást, csak a jogszabály nem nekünk ad igazat.”* Véleménye szerint az iskolák jelentős része csődbe fog jutni a csökkenő finanszírozás miatt. Rengeteg kötelező, fölösleges adminisztrációnak kell megfelelni.

Véleményük szerint a lemorzsolódás legfőbb okai a következők:

- *magas hiányzás*
- *motiválatlanság*
- *hátrányos családi helyzet, rossz minták a családban, évek óta munkanélküli szülők*
- *rossz alapképzettséggel kerülnek be a szakképző intézménybe.*

Nagyon magasnak találják a hátrányos helyzetű gyermekek számát. Ezek szerint a 2008-2009-es tanévben hátrányos helyzetű a szakközépiskolában 123 tanuló, a szakiskolában 214, tehát összesen 337. A hátrányos helyzet ebben az esetben azt jelenti, a törvényben meghatározott kritériumok alapján a család egy főre eső jövedelme okán rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülnek. Halmozottan hátrányos helyzetű tanulójuk az október 15-i statisztika szerint 81 tanuló, ez itt azt jelenti, hogy a két szülő vagy amelyik

neveli, csak 8. általános iskolai végzettséggel, vagy kevesebbel rendelkezik, s ezt az illetékes jegyző igazolja az iskola felé. 26 veszélyeztetett tanulója van az iskolának. Gyermekvédelmi gondoskodásban összesen 26 tanulójuk van, 5 szakközépiskolában, és 21 szakiskolában. Az ő lemorzsolódásukat nem tartja magasnak, általában évente közülük 1-2 gyermek hagyja abba a képzést, a többi befejezi. A gondoskodásban élő gyermekek kezelésére nincs külön pedagógiai programjuk.

Leginkább a családsegítővel tartják a kapcsolatot, az iskola nem szívesen látogatja a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek szüleit. Nem sikeresek még abban az esetben sem az együttműködések, ha megtalálják a szülőt. A nevelő intézmények, vagy nevelőszülők eljárnak szülői értekezletekre, őket keresik abban az esetben, ha gond van a gyermekkel. **A nevelők rendszeresen bejárnak, érdeklődnek a gyerekről, telefonon is rendszeresen tartják a kapcsolatot az osztályfőnökkel és az ifjúságvédelmi felelőssel is.**

Az iskola részéről a segítség a gondozott gyermekek felé leginkább anyagi természetű. Ingyen tankönyvet kapnak, ha szükség van rá, valamint ingyenes étkezésben részesülnek. Ha az iskola úgy ítéli meg, felveszi a kapcsolatot pszichológussal, gyermekorvossal. Az említett szereplőkkel együttműködnek. Ugyanakkor ennek eredményességéről a következőket mondja: „...*Csak az a baj, hogy eredmény nincsen, eredmény nincs, tehát akinél már egyszer probléma van, nagyon-nagyon keveset tudunk megmenteni belőle. Tehát amit mondott igazgatóhelyettes úr, hogy irkálunk, jelentünk jegyzőnek, hogy nem jár a gyerek iskolába, millió+1 levél megyen, mert rengeteg, mert 30 óra után nekünk írni kell, és eredmény nincs.*” Nem lát különbséget a gyermekvédelmi gondoskodásban élő, és a hátrányos helyzetű, problémás gyermekek tanulási, magatartási gondjaiban. A rendezetlen családi háttérű gyermekek szerinte ugyanolyan problémával küzdenek, mint gondozott társaik. **A szülői érdeklődést pedig jobbnak látja a nevelők és nevelőszülők részéről, mint a saját családban élő gyermekek szülei részéről.**

Nem lát eszközöket a magatartási, hiányzási gondok megoldására az iskola részéről. Nagyon hiányzik a segítő szakember gárda, azaz pszichológus és fejlesztő pedagógus. Részt vesznek az út az érettségéhez, és az út a szakmához és a mentorálási programban. Úgy látja, sok mentor tanárunk van, akik a gyermekekkel külön foglalkoznak. Pályázati úton van iskolájukban ez a program.

Az alábbi táblázat szemlélteti az iskola lemorzsolódási adatait az utóbbi 3 tanévben:

7. számú tábla: 2005/2006-os tanév lemorzsolódási adatai

Képzési fajta	Szakmacsoport	Nyitó létszám	Záró létszám	Lemorzsolódás (%)
Szakközépiskola	Gépészet	107	98	8,42
	Ügyvitel	303	294	2,98
	Informatika	206	179	3,11
Szakképzés	Gépészet	55	39	29,1
	Ügyvitel	116	98	15,12
	Informatika	30	21	30
Összesen		841	752	10,59

8. számú tábla: 2006/2007-es tanév lemorzsolódási adatai

Képzési fajta	Szakmacsoport	Nyitó létszám	Záró létszám	Lemorzsolódás (%)
Szakközépiskola	Gépészet	105	95	9,63
	Ügyvitel	274	256	6,57
	Informatika	183	161	12,03
Szakképzés	Gépészet	41	34	17,08
	Ügyvitel	87	80	8,05
	Informatika	36	30	16,67
Összesen		726	656	9,65

9. számú tábla: 2007/2008-as tanév lemorzsolódási adatai

Képzési fajta	Szakmacsoport	Nyitó létszám	Záró létszám	Lemorzsolódás (%)
Szakközépiskola	Gépészet	109	93	14,68
	Ügyvitel	256	243	5,08
	Informatika	191	164	14,14
Szakképzés	Gépészet	39	30	23,08
	Ügyvitel	58	45	22,42
	Informatika	40	29	27,50
Összesen		693	604	12,85

Az adatok szemléltetésként szerepelnek, ugyanakkor az eddig idézett országos adatokhoz hasonló tendenciákat és számokat mutatnak.

2. számú iskola

A másik, szintén Észak-Magyarországi régió szakképző iskolájának pedagógiai programja kiemelt mottója, hogy **tanulóik jól érezzék magukat iskolájukban, és hasznos tagjai**

lehessenek a társadalomnak. Az iskola szakképzést és speciális képzést folytat. Általános pedagógiai programjának legfontosabb elemei **a kulcskompetenciák és a képességek együttes megalapozásának szükségessége, az általános műveltséget megszilárdító szakasz feladatainak megvalósítása, gyakorlatorientált képzés megvalósítása és a kompetencia alapú fejlesztés.** A **sajátos nevelési igényű fiatalok pedagógiai programjának** legfontosabb elve, **segítő megkülönböztetéssel, differenciált, egyéni segítséssel a tanulók önmagukhoz mért egyéni fejlődésüknek elősegítése.** Mindkét esetben legfontosabb cél, a fiatalok munkaerő-piacra való felkészítése, társadalmi beilleszkedésüknek elősegítése.

A pedagógiai elvekben megfogalmazódik a **tanulóközpontúság** igénye. A szabadság, a felelősség, a teljesítmény és a polgári értékek, mint pozitív értékek megjelenítése.

Az iskola pedagógiai céljai között szerepel, hogy értelmi képességeik életkoruknak megfelelően fejlődjen, egészséges életmód igényük alakuljon ki, tanult és művelt ifjakká váljanak, társadalomba beilleszkedni tudó, demokratikus szabályokkal tisztában lévő fiatalokká váljanak, készüljenek fel választott pályájukra, értékekkel bíró, kulturált fiatalok legyenek, büszkék legyenek szűkebb és tágabb hazájukra.

Külön fejezet szól a drog prevencióról, a bűnmegelőlekezésről, mely erkölcsi ismereteket és kompetenciákat tartalmaz. A pedagógiai program kifejti az egyéni haladási ütemet segítő differenciált tanulás szervezését, a drámapedagógiai nevelés elősegítését. A pedagógiai program egyéni fejlesztési terv, egyéni esetsnapló, egyéni átvezetési terv, egyéni portré mintalapját tartalmazza. **Szándéknyilatkozat utógondozásban való részvételről** című nyomtatványt tartalmaz, mely az iskola és tanulója között jöhet létre. Jövőkép, karrierterv, elérendő célok meghatározása című, pályaorientációs, tanácsadási lehetőségek felsorolásáról, megszerzett kompetenciák, megszerzett képesítésekről szóló, a tanuló jövőbeni karrierjéről, azt nyomon követő lehetőségekről szóló nyomtatvány is a része. Külön fejezet szól a kulturális hátrányoknak, tanulási kudarcnak kitett tanulók felzárkóztatását segítő programokról. Megnevezi a beilleszkedési, magatartási nehézségekkel, szociális hátrányokkal összefüggő pedagógiai tevékenységeket és módszereket és megnevezi az együttműködő partnereket. Az előítéletek felismerésére, tudatosítására való képesség, kezelésükre programok működtetéséről szól. Meghatározza az iskola etnikai nemzetiségi nevelési feladatait. A pedagógiai munka és a tanulói teljesítmények értékelésének rendszerét tartalmazza.

Az iskola pedagógiai programja tartalmazza az oktatási rendszer legújabb elvárásait a kompetencia alapú, integrált képzés szakmai programját. A következőkben az iskolában készített interjú alapján keressük a választ arra, a gyakorlatban mennyire valósul meg a pedagógiai elvekben megfogalmazott feladatrendszer.

Az iskolának 462 tanulója van, zömmel SNI-s (sajátos nevelési igényű) fogyatékos tanulók, az enyhe értelmi fogyatékos, középsúlyos látás, hallás, mozgás, autista, pszichés fejlődési zavarral küzdő, illetve organikus és nem organikus okokra visszavezethető tanulók járnak ide. Pedagógusai száma 61 fő, gyógypedagógiai asszisztens, illetve pedagógiai asszisztens összesen 23, az összes dolgozók száma 105. Az iskola egy vidéki nagyváros önkormányzatának az iskolája. A város és vonzáskörzetéből iskolázzák be tanulókat, de gyakorlatilag ez a vonzáskörzet kiterjed a régióra mert a látás-, hallás- és mozgáskorlátozott gyermekek jöhetnek más területekről is, tehát nem csak a térségből. Az iskola 2005-ben elnyerte a Közoktatási Minőségi Díj arany fokozatát. Az oktatás színvonalának, a pedagógiai munka elismerésének tekintik ezt az országos díjat. A környéken ők az egyedüli készségfejlesztő, speciális szakiskola. Nagyon sok helyre pályáznak az iskolai technikai felszereltségének javítása érdekében, ami eredményekhez vezetett.

Az iskola munkatársa szerint szinte mindenki elvégzi az iskolát, aki elkezd, nem nagyon van lemorzsolódás. Ezt a következőképpen indokolja az intézmény vezetője: „... *Bevezettük a kompetencia alapú oktatást, illetve a projekt oktatást. Gyakorlatilag azért nem nagyon van lemorzsolódás, mert a fogyatékos gyerekek 26 éves korig járhatnak iskolába. Amikor idekerülnek, 14-17 év közöttiek, de zömmel inkább olyan 14-15 évesek. A 9.-10. évfolyamot ha sikeresen befejezik, akkor szakmai oktatást folytathatnak, és nekik a második szakma is teljes mértékben ingyenes, tehát nincsen az a tényező, hogy ki kell tenni a gyereket. Most a lemorzsolódást azt én úgy értelmezem, hogy bukás, ez gyakorlatilag nem nagyon fordul elő. Olyan lemorzsolódás előfordulhat, az nem is lemorzsolódásnak számít, hogy elköltözik a gyerek más faluba, más városba. Szerintem statisztikai adatok alapján is kb. 2-3 gyerek, ha kimegy 1 évben az iskolából. Pl. tavalyi évben talán kettő volt, aki úgy évközben elment.*”

Az iskolában nagyon sok hátrányos helyzetű, de **több gondozásban élő gyermek is van, akik segítésére speciális teameket hoztak létre, külön figyelmet fordítanak az ő személyes problémáikra.** Jelenleg 30 gyermek él gyermekvédelmi gondoskodásban, nem különböztetik meg őket nevelési módszereikben sem a hasonló problémákkal küzdő, saját

családban élő gyermekektől. **Sok rehabilitációs órájuk van, szakköröket tartanak, nagyon sok egyéni fejlesztő foglalkozás van.** Nincs több probléma a gondozott gyermekekkel, mint a családban élőkkel. Az iskolának kiterjedt kapcsolatrendszere van különböző fogyatékos szervezetekkel, valamint olyan pedagógiai központokkal, amelyek szakmai, módszertani segítséget nyújtanak nekik. Nyomon követik gyermekeiket tanulmányaik befejezése után, elhelyezkedésük érdekében kapcsolatot tartanak különböző szakmai kamarákkal, munkaügyi központokkal. Az iskolát mind pedagógiai szakmai munkája, mind felszereltsége, szakemberekkel való ellátottsága területén jónak tartja. Az egyetlen gond, hogy az iskola 5 különböző épületben van elhelyezve, s nincs nagy tornatermük.

3.számú iskola

A következő iskola egy fővárosi gimnázium és szakközépiskola. 1200 tanulója van jelenleg. A pedagógiai programjában a középfokú oktatás mindhárom szintjének céljait megfogalmazza. A szakképzés rendszerében a differenciált szakképzési lehetőséget biztosítja. A szakiskolai képzésben érettségéhez nem kötött szakmák oktatását, gépészet, ügyvitel, informatika és közlekedés szakcsoportban biztosítja. A pedagógiai program megfogalmazza az iskolában folyó oktató-nevelő munka pedagógiai alapelveit, céljait, feladatait, eszközeit és eljárásait. Tartalmazza a személyiségfejlesztéssel, közösségfejlesztéssel kapcsolatos feladatokat, azok területeit. A pedagógiai program szól a beilleszkedési, magatartási nehézségekkel összefüggő, pedagógiai, a képesség kibontakoztató tevékenységekről. Meghatározza a gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatokat. Konkrétan felsorolja mit ért hátrányos helyzetű és veszélyeztetett fiatal terminus alatt. Továbbá felsorolja a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős feladatait, kapcsolattartási kötelezettségeit.

A tanulási kudarcnak kitett tanulók felzárkóztató programjainak lehetősége a **korrepetálás, tanulószoba biztosítása, csoportbontás, egyéni képességekhez igazodó tanóra szervezés, kiscsoportos felzárkóztató program.**

Az együttműködő szülő, tanuló iskolai és kollégiumi pedagógus együttműködésének formáit meghatározza. A pedagógiai program tartalmazza mindazt, amit egy átlagos középfokú intézmény programjának tartalmaznia kell. A program megvalósulásáról az interjú kevés információt adott. Általában a pedagógiai program és az interjú alanyok is általánosságban fogalmazzák a programok végrehajtásáról.

Az iskolában tehát jelenleg 1200 fő tanul, ebből nappali képzésben 809 gyermek, gimnáziumi 109 fő, szakközépiskolai 535, és szakiskolai képzésben 165 fő. Az iskola területi elhelyezkedésénél fogva sok problémás gyermeket fogad. Sokszínű képzést ad a gyermekeknek, és átjárhatóságot biztosít a különböző képzési formák között. **A kérdezett az iskola színvonalát szakmai szempontból nem ítéli jónak, mert szerinte a gépipari szakképzésbe kontraszelektáltan kerülnek be jelenleg a fiatalok. Tanulási, magatartási zavarokkal érkeznek, máshova nem veszik fel őket.** Jelenleg nincs társadalmi megbecsülése ennek a típusú szakképzésnek. Nagy a fluktuáció a gyermekek körében. Ebben az iskolában a következő adatok álltak rendelkezésünkre a fluktuációról, igazolt és igazolatlan hiányzásokról:

10. számú tábla: Iskola adatai a hiányzásokról, fluktuációról

Iskola képzési típusa	Kezdő létszám	Érkezett fő	Kimarad fő	Jelenlegi létszám fő	Igazolatlanul mulasztók száma	Igazolatlan óra/fő száma	Össz. mulasztás óra/fő
Gimnázium	109	5	4	110	66	4,03	77,8
Szakközép-iskola	535	24	37	501	380	6,39	89,53
Szakiskola	165	2	17	157	115	50,1	73,13
Összesen	809	31	59	768	561	4,92	82,21

Az adatok hasonlóságot mutatnak más, országos kutatások adataival abban, hogy a szakiskolai képzésben a legmagasabb az igazolatlan hiányzások egy főre jutó száma, a gimnáziumi hiányzáshoz képest itt több mint tízszerese. Eddigi vizsgálatunk azt mutatta, hogy éppen ezek az okok vezetnek közvetlenül az iskolából való kimaradáshoz.

A kérdezett intézményvezető az iskolából való *kimaradás legfőbb okaként a családi háttér rendezetlenségét, a gyermekek mentalitásának változását, a bandázást, a negatív példák fiatalokra ható vonzerejét látja.*

Elmondása szerint nincsenek fegyelmező eszközeik, legtöbbször másik iskolát, más környezetet látnak a kivezető útnak. Az iskola az utóbbi években éli meg a szakképzési rendszer átalakításával járó konfliktusokat. A kérdezett hosszútávon pozitív hatásúnak tartja, sőt a tanulók szempontjából mindenképp előnyösnek az átalakulást. A pedagógusok számára

jelent problémát az átalakulási folyamat, bizonyos területeken feleslegessé válnak. A modern képzési központok magas szintű technikai felszereltségük, nagy értékű szerszámgépeik miatt vonzóbbak lesznek a tanulók számára, valamint a gyakorlati képzés területén is a munkaerőpiacon is jobb feltételekkel indulhatnak.

A pedagógiai programjukban integrált oktatás igényét fogalmazták meg, ugyanakkor a gyakorlatban nem tudnak több feltételnek megfelelni. Nincs lehetőségük pszichológus, fejlesztő pedagógus alkalmazására, valamint csoportbontásra sem. Ezt a változásokkal és a finanszírozással bekövetkezett negatív fejleménynek tartják.

4. számú iskola

A következő fővárosi gyermekotthon és szakiskola gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek gondozását és nevelését végzi, nappali rendszerű iskolaként szakképzést biztosít a gondozásban élő, valamint preventív jelleggel azon kívüli gyermekek számára is. Az intézményben lakók nagy többsége tanulási, magatartási, szocializációs és egyéb problémákkal küzd. Az intézetben a három normál csoport mellett létrehozta egy 8 főből álló ún. speciális csoportot, ahol halmozottan hátrányos helyzetű, avagy speciális nevelési igényű gyerekeket helyeztek el.

Az alábbiakban az intézmény szakiskolai igazgatójával készült interjú alapján elemezzük az iskola pedagógiai elveit, szakmai programját.

Az alábbi tőle való idézet sokat árul el az intézményről, az iskola igazgatójának motivációjáról, és magáról az intézményről: *„első év végén engem sokkolt ez a populáció. Második év végén készítettem egy számvetést, hol is vagyok, merre tartok mi a helyzet. S akkor elég megrázó volt saját magam számára is szembesülni, hogy kik is ezek a gyerekek, mik is történnek velük. Volt olyan gyerekük, aki a tanítás során már meghalt „aranylövessel”. Volt két olyan lány, aki úgy tanult 18 évesen iskolában, hogy már saját gyermeke volt, volt olyan lány, aki gyermekét börtönben szülte, ahova csoportosan elkövetett nemi erőszak miatt került. Arról beszélgettek, hogy kit mennyiért visznek el. Nagyon sokkoló volt számomra ez a légkör. Aktív kábítószeresek is voltak ebben az iskolában, abból egy lett nagyon durva. A második évben történtek még elhalálozások az iskolából kikerültek közül. Nekem egy döntési helyzetem volt, vagy elhúzó, vagy megpróbálok velük valamit kompetensen kezdeni. Akkor kezdtem el foglalkozni azzal, hogy mi az, amit még lehetne ezeknek a gyerekeknek adni.”*

A szakiskola a gyermekintézmény belső iskolája, ahol egy éves felzárkóztatásra van lehetőség, a személyi és tantervi adottságuk miatt. Vannak szakképző évfolyamaik, ahol négy szakmát oktatnak, *három népi kismesterséget*, - szőnyegszövés, bőrtárgy készítés, fazekasság, - a negyedik a *virágkötészet*. Nem véletlen, hogy ezeket a szakmákat oktatják, úgy ítélik meg, hogy ezzel több célt lehet elérni. **Kis csoportban oktatnak**, itt tud kialakulni a mester-tanítvány viszony, **ami a gyerekek személyiségfejlesztésének az alapja**. Ha ez a kapcsolat nem alakul ki, nem lehet közel kerülni a gyermekhez. Ha személyiségében nem tud fejlődni, tanulmányaiban sem. A szakoktatás a másik fontos pedagógiai program, ez a kulcs ahhoz, hogy a tanuló szakmát kapván be tudjon lépni a munkaerő-piacra. Az igazgató azt gondolja szakmáikról, hogy piacképesek. Az ő gyerekeiknek olyan alapismereteik vannak, úgy kerülnek az intézménybe, hogy nyilvánvaló, a magasabb tanulói tudást igénylő szakmákat nem lehetne oktatni, mint pl. informatikus. **Ide azért kerülnek, mert más közép fokú intézményből már kiestek**. Úgy ítéli meg, hogy **ezek a szakmák is piacképesek**.

Az iskola 2006-ban a Pressley Ridge Magyarország Alapítvány tanítási modelljét (magatartás management rendszer) vezette be az iskola felzárkóztató csoportjában. Azt vették észre, hogy a legnagyobb problémát a gyerekeknek a magatartásuk okozza, saját maguk is szenvednek tőle. Ezért vetette ki őket az összes oktatási intézmény, vagy már eleve be se fogadta őket.

Az **oktatási modell bevezetése** mellett órarendbe iktatott **élménypedagógiai órákat** tartottak a felzárkóztató csoport számára. Az alapítvány képzést biztosít a szakiskola munkatársainak. **A pedagógiai módszer megjelenik az órarendben és iskolán kívüli foglalkozásokban is**.

A jövőben szeretnék ennek a módszernek a modellintézményévé válni, ez előnyös lenne az iskola számára. A módszert nagyon sikeresnek és elfogadottnak tartják ebben az iskolában, a pedagógusok a felmenő rendszer helyett az azonnali bevezetést kérték az első sikerek láttán, azonosulni tudtak vele, hasznosnak látták, segítséget jelentett pedagógiai módszerükhöz.

Az iskolában 6 oktató, 1-2 óraadó, egy családgondozó, az igazgató és az iskolatitkár alkotja a pedagógus létszámot. A maximált létszám 50 fő, a jelenlegi létszám 42-47 fő között van.

Az iskola jellegzetessége, hogy olyan gyermekek tanulnak itt, akik más közép fokú képzési rendszerekből kiestek, vagy eleve olyan adottságokkal rendelkeztek, hogy máshova nem

kerülhettek. Elsősorban tehát a gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek tanulnak itt, de külső tanulók is vannak, akik hasonló gondokkal küzdenek, mint a gondozásban élők. Az igazgató így jellemezte tanulóit: *„Mindegyiket megrángatta már valamilyen szempontból az élet. Azt tapasztaljuk, és azért is fontos a szakmaválasztásunk, mert elsősorban a manuális képességeire építünk a gyerekeknek, nem a kognitív képességeikre, noha törekvésünk ezek fejlesztése is.”* Közös jellemzőjük a gyerekeknek, hogy krízisen mentek keresztül. Az iskolában megpróbálnak egy segítő légkört kialakítani, azt a fajta utcai mentalitást, hogy mindenki ellenség, elfeledtetni. Mentalitásukat úgy szeretnék átformálni, hogy az iskola, a pedagógusok őket segíteni akarják, azt szeretnék, hogy egymás segítségével, sikerek elérésével előbbre jussanak.

Nagyon fontos pedagógiai elve az iskolának, hogy **a nem ismert, sohasem tapasztalt sikerélményt a tanulók megismerhessék és felfedezhessék.** Szakmaválasztásuknál ez is egy szempont volt. A tanulói lemorzsolódás legnagyobb problémájának és okának az iskolai hiányzásokat tartja. **Fontos feladata az iskolai programnak, hogy ezen változtasson, a gyermekeket bent tartsa az iskolában.** *„Legnagyobb feladat, hogy itt töltsse az időt, akkor hozzá tud férni, elkezdődhet egy pedagógiai munka. Nehéz idáig eljutni, hogy bejöjjön, és itt töltsse az idejét, különösen az utóbbi időben szembetűnő. Valószínű azért, mert a szociális támogatási rendszer nem köti a támogatásokat az iskolában járáshoz, elég a jogviszony felmutatása. A 18 éves kori tankötelezettség miatt az államkincstár már meg sem kérdezi, hogy jár-e iskolába, hiszen kötelező.”*

Ha a tanuló nem jár iskolába, nem tud vele mit tenni, nincs eszköze, hogy arra kényszerítse. Ebben a kérdésben szerinte a tanároknak és az iskolai környezetnek kulcsszerepe van. Az, hogy a tanulók fele hiányzik, mindennapos jelenség. Élethelyzetük végletes és kiszámíthatatlan, egyik napról a másikra történnek olyan dolgok, amelyek befolyásolják hiányzásukat. Hiányzások észlelése esetén a családgondozó rögtön megy a családhoz. Ha nem érkezik meg az iskolába, rögtön telefonálnak. A gyermekotthonokkal mostanra kialakult egy jónak mondható, rugalmas együttműködés. A külső gyermekek esetében a gyermekjóléti szolgálatokkal veszik fel a kapcsolatot.

Úgy ítélik meg, hogy a tanulók **kb. egyharmada nem fejezi be az iskoláját. A 18 év alattiak hiányzásaik miatt értékelhetetlen eredményt érnek el, a 18 évet betöltötteket pedig az utóbbi időben a szülők arra presszionálják, hogy dolgozni menjenek.** Ez az

utóbbi 4 évben keletkezett új fejlemény. Azzal magyarázza, hogy a tanulás értékébe vetett hit, az utóbbi időben csökkent.

Az iskola színvonalát jónak látja. A kérdezett intézményvezető úgy ítéli meg, hogy az általuk alkalmazott pedagógiai megoldások adaptálhatók lennének a normál közoktatási rendszerbe is, mert előbb-utóbb ugyanazok a problémák ott is meg fognak jelenni, amelyek rájuk jellemzőek. Több iskolával vannak kapcsolatban, ahová pedagógiai módszereiket közvetítik.

Az iskola felszereltségét, pedagógusokkal való ellátottságát jónak tartja, kifejezetten előnyösnek tekinti, hogy kis létszámú intézmény. Az alkalmazott pedagógiai módszerükre építenek, működő gyakorlatukat akarják folytatni.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a négy szakképző intézmény pedagógiai programjait vizsgálva nem mértékadóan látható, hogy a dokumentumokban megfogalmazott pedagógiai elvek mögött milyen gyakorlatok működnek. Két intézmény általános pedagógiai elveinek gyakorlati alkalmazása egyértelműen nem látható a megismert dokumentumok és interjúk alapján. Ez nem jelenti azt, hogy nem is működik, csak az ismeret, ami ez alapján megszereshető volt, nem elegendő az intézmény valódi eredményeinek megismerésére. Mindkét intézmény nagy hagyományokkal, más funkciókkal rendelkezett a rendszerváltás előtt. Két intézmény pedagógiai elveiben megfogalmazott, a modern pedagógia eredményeit felhasználni akaró, újabb és újabb, hasznos módszereket kereső céljaik már némi eredményt is hoztak. Az egyik iskola munkájának elismeréseként már díjat is kapott, míg a másik iskolának éppen tanított populációja miatt hosszabb és nehezebb út vezet az elismerésig. Mindkét iskola részéről rendkívüli elkötelezettséget, a pedagógiai feladat megoldására törekvő, eredményes munkát igénylő motivációt tapasztalhattunk.

II.4. Döntéshozók véleménye

Jelen fejezetben két döntéshozóval, az Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint a Szociális és Munkaügyi Minisztérium egy-egy szakemberével készült interjúk alapján mutatjuk be, hogy a döntéshozók hogyan vélekednek a gyermekvédelmi gondozási háttérrel rendelkező, jelenleg szakmai képzésben részesülők iskolai pályafutásáról, általában ezen célcsoport vonatkozásában a gyermekvédelmi, illetve oktatási rendszerről, a fejlesztendő területekről.

A döntéshozók véleményének bemutatása négy témakör mentén történik, mint: 1) Statisztikai adatok hiánya, fogalomhasználat nehézségei, 2) Jogszabályi környezet, 3) Problémák a gyermekvédelmi rendszer működésében, 4) Az elmúlt időszak változásai, jövőbeli fejlesztési lehetőségek.

Statisztikai adatok hiánya, fogalomhasználat nehézségei

Az iskolai lemorzsolódással kapcsolatos számszerű információk hiányát az OKM és az SZMI munkatársa egymástól függetlenül kiemeli és egyúttal komoly hiányosságként fogalmazza meg, hogy **az iskolai lemorzsolódásról nincsenek használható statisztikai adatok**. Az Oktatási Statisztikai Kézikönyvben 2000-ig elérhető volt egy nem teljes körű statisztika az iskolai lemorzsolódásról, az ez utáni évekre vonatkozóan azonban ez nem áll rendelkezésre. A meglévő adatokból az olvasható ki, hogy a gyermekvédelmi rendszerben élők iskolai pályafutására jellemző kép összhangban van a halmozottan hátrányos helyzetű, családban élő gyermekek ilyen jellegű mutatóival. A témával foglalkozó munkákban az 1999/2000-es tanévig rendelkezésre álló adatokra szokás támaszkodni, ez alapján a lemorzsolódás a szakiskola 9-10 évfolyamán az utolsó mért évben megközelítőleg 30-35% körüli érték volt, a többi iskolatípusnál ennél alacsonyabb.

Az OKM munkatársa problémaként fogalmazza meg azt is, hogy **a lemorzsolódás fogalmának meghatározása párhuzamosan több egymástól eltérő megközelítésben történik**, aszerint, hogy milyen aspektusból értelmezik, azaz, hogy **mihez képest határozzák meg a lemorzsolódást**. Markánsan eltérő eredmény születhet aszerint, hogy a lakhelyváltással együtt járó iskolaváltás miatt kikerülő tanuló lemorzsolódóként jelenik-e meg a statisztikában, illetve, hogy például az átmeneti jelleggel beiratkozó, úgynevezett „*parkoló pályán*” lévő tanuló részét képezi-e az alapsokaságnak, amihez képest a lemorzsolódást

meghatározzák. Problémás továbbá, hogy a használt lemorzsolódás-értelmezések mindegyike nehezen ültethető át a jogi szabályozás által használt terminológiába.

A döntéshozó véleménye szerint legelőször **a fogalomhasználatban lenne szükséges konszenzusra jutni**, de ezután is hosszabb időre lenne szükség, mire az egységesen mért adatok kellő összehasonlítási alapot jelentenének statisztikai számításokhoz, melyek alapján lehetne aztán változtatásokat eszközölni a rendszer működésében. Az egységes szempontú és nagy időbeni mélységű statisztikai adatok hiányában a jelenleg elérhetőkre hivatkozni nem célszerű és azok bizonytalansága miatt veszélyes is.

A Lisszaboni Stratégia célkitűzése szerint a lemorzsolódást (egyszerűen az adott tanévet megkezdőkhöz képest a következő tanévet meg nem kezdők arányaként értelmezve a fogalmat) 10%-ra kell csökkenteni, mely a célkitűzés megfogalmazásakor Magyarországon mintegy 13% körül volt. Ez az arány az összes iskolatípus adatai alapján került megállapításra, a hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók esetében azonban jóval magasabb.

A törvényalkotásban is kirajzolódik a szándék, hogy a lemorzsolódás fogalmát egyértelműen meghatározzák, egy készülő törvénytervezet is beemeli és alkalmazza ezt a mérőszámot, de a meghatározás egyelőre nem született meg.

Jogsabályi háttér

Az OKM munkatársa szerint, ha abból indulunk ki, hogy magas a lemorzsolódási arány, akkor kijelenthető, hogy a jelenlegi jogszabályi környezetben is változtatni kell. Az is egyértelmű, hogy elsősorban a szakiskolákra helyeződik a fókusz, és azokon belül is leginkább a 9., 10. évfolyamok érintettek, ebben a témával foglalkozó szakemberek, szakpolitikusok is egyetértenek. Az ezekre az évfolyamokra való fókuszálás egyik oka, hogy a szakiskolák jellemzően a 10. évfolyamra épített képzéssel működnek, tehát a szakmai tárgyak tanulását megelőző két évben erősen közismereti jellegű tananyagot kell elsajátítani a tanulóknak. Másik ok, hogy a Köznevelési Törvény alapján a 16. életévet betöltött tanuló kezdeti csak meg szakképzési évfolyamon tanulmányait, még akkor is, ha a nyolcadik évfolyam sikeres lezárására épülő szakmai képzésről van szó. Ez a két ok együttesen teremt meg azt a helyzetet, hogy adott esetben a tanuló megkezdene szakmai képzését akár 15 évesen, ehelyett kénytelen tovább maradni az általános, közismereti tananyagot tematizáló

képzésen, vagy más esetben az úgynevezett felzárkóztató képzésen (ami pótolja a hiányzó általános iskolai végzettséget, vagy a 9-10 évfolyam lezárását).

A minisztérium munkatársa elmondta, hogy néhány éve volt egy döntési helyzet a törvény módosítása ügyében, mely arról szólt, hogy a szakmai képzés megkezdéséig tartó oktatási szakaszt teljes egészében az általános iskola vállalja, vagy a 9. és 10. évfolyam már a szakiskolai oktatás keretében történjen. Végül az a szakpolitikai döntés született, hogy ez a képzés inkább a szakiskolákba kerüljön. Az egészében helyesnek bizonyuló döntés felvet azonban egy problémát, jelesül, hogy a 9. és 10. évfolyamon így megisméltódnak azok a kudarcélmények, amik tanuló közismereti tárgyakkal kapcsolatos érdektelenségéből eredeztethetőek. Ez pedig teljes motivációvesztéshez, és így jellemzően az iskolába járás negligáláshoz vezet, aminek a hiányzások okán a tanuló osztályozhatatlansága, és ezzel lemorzsolódása lesz a következménye.

A jelenlegi jogi környezet által megszabott helyzetben tehát a szakképzés jellemzően 2+2, vagy 2+3 rendszerben működik, ahol az első két év az érettségit nem igénylő szakmai képzésre felkészítő 9. és 10. évfolyam, a második két, vagy három év pedig az OKJ-ban meghatározott konkrét szakmai képzés. Eszerint tehát legkorábban 19 évesen juthat bizonyítványhoz a fiatal. Árnyalja a képet, hogy már az alapfokú oktatásba sem kerül be minden esetben 6 évesen a gyermek, illetve további csúszásokat okozhatnak a bukások is.

Az iskolai karriert vizsgálva meg kell említeni a felzárkóztató oktatást is. Ezt a képzési formát azok választhatják, akik vagy nem rendelkeznek általános iskolai végzettséggel, de szeretnének bekapcsolódni a szakképzésbe, így nem az általános iskola 7, vagy 8. évfolyamát kell elvégezzék, hanem helyette ezt a 10, vagy 20 hónapig tartó képzést; illetve azok, akik nem a 9-10 évfolyam elvégzésével szeretnének elindulni a szakmaszerzés útján. A hátrányos helyzetű fiatalok esetében a Gyermekjóléti Szolgálat véleményének kikérése, illetve a Pályaválasztási Tanácsadó meghallgatása is feltétele annak, hogy a gyermek részt vehessen ebben a felzárkóztató képzésben. Ez biztosítja a szakmai kontroll meglétét, elkerülendő, hogy automatizmusok alapján működjön a rendszer, azaz a nehezen kezelhető, tanulmányi- és magatartászavarokkal küzdő tanulókat az iskolák tüneti kezelésként egyszerűen eltávolítsák, és ezzel az egyébként is hátrányos helyzetű gyermekek további hátrány szenvedjenek. A gyermekvédelmi rendszerben őket eleve hátrányos helyzetűként kezeli a törvény, és ez a tervezett módosításnál is megmarad.

Az így kialakult helyzetben a szereplőknek meglehetősen kicsi a mozgástere, hiszen a tanulói jogviszony megszüntetése a tanköteles kor betöltésig nem lehetséges, tehát az iskola nem

tanácsolhatja el a tanulót, egyúttal a szülőre is kötelezettségek hárulnak, hiszen a tankötelezettség teljesítéséért elsősorban ő felel.

Az SZMI döntéshozója szerint megfelelő a gyermekvédelem szabályozása. A Gyermekvédelmi törvény végrehajtási rendelete (15/1998-as NM rendelet) jelenti az alapot, ami a különböző gyermekjóléti, gyermekvédelmi szolgáltatások feltételeit is szabályozza, beleértve a gyermekvédelemben dolgozók képzési előírásait, illetve azt, hogy egy bizonyos típusú szolgáltatáshoz milyen számú és milyen végzettségű szakembert szükséges rendelni. A gyermekvédelmi rendszert érintően megfelelő a szabályozás, például egy gyermekotthoni csoportban maximum 12 gyermek lehet, ha speciális szükségletű, vagy fogyatékos gyermekekről van szó, akkor ennél is kevesebb, egy csoporthoz 5 szakképzett munkatárs kell tartozzon, illetve ha az összes gyermeklétszám 40 fő fölötti, akkor szükséges pszichológus és fejlesztő pedagógus alkalmazása is, tehát a személyi feltételek hozzárendelésével nincs probléma. *„A nevelőszülőnél nevelkedő gyermekek esetében már nem ilyen megnyugtató a helyzet, mégpedig azért, mert a Gyermekvédelmi törvény végrehajtási rendeleteinek a megalkotásakor abból indultunk ki, hogy a nevelőszülőnél élő gyerek mindenféle ellátásban ugyanúgy részesüljön, mint egy vérszerinti családban nevelkedő gyerek, és ugyanúgy jusson hozzá szolgáltatásokhoz (...).”* Emiatt a **nevelőszülői hálózathoz nincs részletes előírás a személyi feltételekre vonatkozóan**. Abból indultak ki a jogalkotók, hogy ha magatartási, tanulmányi probléma merül föl, akkor a Nevelési Tanácsadó és az egyéb szolgáltatások rendelkezésre állnak a gondozásban élő gyermekek nevelőinek, ugyanúgy, ahogyan a vérszerinti család esetében a szülőknek. A **szolgáltatások kapacitása azonban meglehetősen szűkös**, a vérszerinti családban élő gyermekek is nehezen, vagy nem a megfelelő időben jutnak hozzá. Ezért a döntéshozó véleménye szerint a nevelőszülői hálózathoz is ugyanúgy hozzá kellene rendelni a szakembereket, mint a gyermekotthonok működéséhez.

A gyermekvédelmi szakma számára egyértelmű, hogy a szakellátásban élő gyermekek tanulmányi problémákkal küzdenek, ezért nevelésükhöz szakembert kell rendelni, és ez a jogszabályok szintjén meg is történik. *„A végrehajtással vannak itt is problémák. Köztudott, hogy a gyermekvédelmi normatívák évek óta nem emelkedtek, ugyanakkor minden (...) költség emelkedett, tehát a gyermekvédelmi szolgáltatásokat fenntartók a humán erőforráson tudnak spórolni.”* Ha a fenntartó spórolni akar, illetve arra kényszerül, akkor a humán erőforrás mellett a gyermekek ellátása a másik terület, ahol a költségek csökkentésére mód nyílik, és a döntéshozó tapasztalata szerint sajnos erre is mutatnak jelek.

Gyermekotthonban a csoporthoz rendelt öt fős stábot érintő csökkentés nem lehetséges, mert a gyermekek egész napos felügyeletét nem lehet kevesebb munkatárssal biztosítani, tehát ahonnan el lehet vonni humánerőforrást, az a pszichológus, családgondozó, utógondozó és a fejlesztő pedagógus státusza.

A kért minisztériumi döntéshozó szerint ennél is fontosabb, hogy **a gyermekvédelmi szakma dolgozói, a rendszer működtetői esetében szemléleti problémák is vannak**, melyeken sokkal nehezebb változtatni. *„Tehát benne van a rendszerben a lehetőség arra, hogy a gyerekek iskolai karrierje sikeresebb legyen, de részben pénzhiány, részben szemléletbeli problémák miatt mégsem elég sikeres ez, és nem helyeződik akkora hangsúly erre a területre, mint kellene a szakellátáson belül.”* A legfontosabb a szemléletbeli problémák közül, hogy **a gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek akarata, irányultsága, saját elképzelése nem kiemelt szempont a velük kapcsolatos döntések meghozatalakor.** *„Tehát a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekekkel megengedhetetlenül sok esetben egyszerűen megtörténnek a dolgok.”* **Helyettük döntenek gondozási-hely váltásról, beiskolázásról, továbbtanulásról.** Nincs arról adat, hogy hányan tanulnak olyan iskolában, ahova valóban szerettek volna menni, illetve hányan olyan képzésben, aminél többre is képesek lennének. **Gyakran kizárólag a gyermekotthon saját kényelmi szempontjai (például az iskola könnyű elérhetősége) alapján születik döntés, nem a gyermek elképzeléseiből kiindulva és a lehetőségekhez igazítva.** A döntésekbe legalább annyira be kellene vonni a gyermekeket, mint amennyire a vérszerinti családban ez megtörténik. Innen közelítve jobban megérthető, hogy rendkívül nehéz dolga van azoknak a pedagógusoknak, akiknek azokat a gyermekeket kell motiválni, akiknek semmi indíttatásuk nincs iskolába járni, tanulni. Ehhez hozzájárul a minisztérium munkatársának megítélése szerint az is, hogy a kétkezi munkának általában nincs presztízse, rossz a társadalmi megítélése, a tanulókat nehéz motiválni a kilátásba helyezhető karrierrel, a várható keresettel. Az SZMM szakembere úgy látja, részben megoldás lehetne, ha a gyermekek rövid időre kipróbálhatnának különböző szakmákat, ahol egyúttal emberi értékeket, például a munka tiszteletét, általában a munkához való pozitív hozzáállást is példaként állíthatnák eléjük. Ezzel egyúttal a szakiskolában továbbtanulók is kaphatnának egyfajta haladátkot a pályaválasztásban, ahogyan például a gimnáziumban továbbtanulók 18 éves korukig kitolják az ezzel kapcsolatos döntést.

Problémák a gyermekvédelmi rendszer működésében

A gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek mindegyike gyámság alatt áll (vagy a nevelőszülő, vagy a gyermekotthon vezetője, vagy hivatásos gyám látja el ezt a feladatot), akinek jogszabályban előírt kötelezettsége, hogy az iskolával kapcsolatot tartson. Ennek többségében eleget is tesznek, de **a problémás helyzetű, jellemzően tanulási gondokkal küzdő gyermekek esetében szükséges kiemelt figyelmet, különleges odafigyelést nem lehet általánosnak, magától értetődőnek mondani a szakemberek részéről.**

A jogszabály rögzíti, hogy ha a gyermek eléri a 10 óra igazolatlan hiányzást, akkor azt a jegyző felé kötelező az iskolának jeleznie, és a jegyző szabálysértési eljárást indíthat. Az SZMM munkatársa rávilágít, hogy ebből gyakran keletkeznek olyan problémás helyzetek, hogy szabálysértési bírságot szab ki a jegyző gyermekotthoni gyámokra, holott a bekerülése előtt ugyanannak a jegyzőnek nem sikerült elérni - a gyermekjóléti szolgálat segítségével sem-, hogy a gyermek iskolába járjon.

Szintén dilemmával terhelt a belső iskolák kérdése. A gyermekotthonok belső iskoláinak többségét azért szüntették meg, mert belterjesnek, túlságosan védett környezetnek ítélték, illetve nem látták biztosítottnak, hogy a színvonaluk eléri a többi iskoláét. A szakma részéről egyre többen vetik föl, hogy ebben az esetben alkalmazni kellene a szegregáció/integráció elvét, azaz, hogy először egy átmeneti időre szegregálni kell ahhoz, hogy azt követően integrálni lehessen. Ha az a tendencia, hogy a gyermekeknek egyre nagyobb, és már most is jelentős része csak 13-14 éves korában kerül be a szakellátási rendszerbe, és hangsúlyozottan rendkívül nagy iskolai lemaradással, akkor talán jó megoldás lenne egy toleránsabb belső iskolában átmenetileg elhelyezni a gyermeket. *„Amire persze lehet azt mondani, hogy annak a külső iskolának is pont olyan toleránsnak kellene lenni, ami így igaz, csak hát azt látjuk, hogy azért a gyakorlat egyáltalán nem ez (...), illetve hogy most már a fejkvóta (...) számos esetben felülírja azt az idegenkedést, amit egy ilyen gyerekkel szemben érez az adott iskola.”*

A gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek iskolai karrierjével kapcsolatos legfontosabb problémák, problémakörök, melyekkel kormányzati, döntéshozói szinten szembe kell nézni, alapvetően **a bekerülés későbbi ideje,** illetve **az addig felhalmozott - elsősorban iskolai - lemaradás** kérdése köré csoportosítható – mondta a kérdezett döntéshozó. Egyre magasabb életkorban lépnek be a fiatalok a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe, illetve az alacsonyabb életkorban belépők többsége is jelentős iskolai deficittel érkezik, azaz nem az életkorának megfelelő tanulmányi szinttel rendelkezik. Másrészt a rossz

családi körülmények, melyek az iskolai pályafutásnak kedvezőtlen alakulásában is meghatározó szerepet játszottak, a további, bekerülés utáni képzésnél is nehézségeket okoznak, illetve hátrányt jelentenek. **A gyermekek iskolával kapcsolatos rossz tapasztalatai, a sikertelenség, illetve a kudarcok nyomán kialakuló frusztrációk, motivációvesztés szintén komoly gátjai a sikeres folytatásnak, és a hiányzó motiváció visszaszerzése, újraépítése, az iskolával szembeni elutasító magatartás megváltoztatása nehezen valósítható meg.**

Az elmúlt időszak változásai, jövőbeli fejlesztési lehetőségek

Az OKM képviselője kiemelte, hogy a hátrányos helyzetű, elsősorban a gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek iskolai lemorzsolódásának csökkentését, általában az iskolai karrierjük segítségét célzóan számos intézkedés történt az elmúlt időszakban. Egy 2008-ban született kormányhatározat előírja a lemorzsolódás lehetséges csökkentése programjának kidolgozását, kifejezetten a szakiskolákra vonatkozóan, amire meg is alakult egy munkacsoport, és elkészült egy javaslat, melynek egyik eleme éppen a közoktatási törvény módosítása.

2005-től zajlik az Útravaló Ösztöndíj Program, melynek keretében a hátrányos helyzetű gyermekek kapnak a család anyagi lehetőségeit kiegészítendő ösztöndíj jellegű támogatást az alapfokú oktatásba való részvételüktől a szakmaszerzésig.

Az SZMM szakembere kiemelte, hogy a Gyermekvédelmi törvény és annak a végrehajtási rendeletei elkészültével egy rendkívül tudatos szakmai építkezés indult el, ami a szükséglet felől közelít, majd meghatározza az ehhez kapcsolódó feladatot, végül, hogy ahhoz milyen feltételek szükségesek. A döntéshozó véleménye szerint a gyermek- és szakemberlétszáma, képesítési követelményekre vonatkozó jogszabályi előírások minőségi változásokat hoztak a gyermekvédelem gyakorlatába.

Az OKM részéről nyilatkozó szakember véleménye szerint a gyermekvédelmi gondoskodásban élők iskolai lemorzsolódása vonatkozásában az alapképzés és a szakképzés határán fokozottan jelentkező problémahelyzetre nem csak az a válasz adható, hogy a szakképzés lehetséges kezdési időpontját korábbra tegyék, bár kétségekívül az is. A jelenleg a törvényhozás előtt lévő javaslat egyrészt kiiktatná a 16. életév betöltésére vonatkozó feltételt, másrészt a szakképzési évfolyam megkezdését már a 9. évfolyamon lehetővé tenné. Ezzel

létrejönne egy a régi szakmunkásképzéshez hasonló képzési forma. Az elgondolás jó, bár a szakember szerint ki kell dolgozni módszereket annak a kivédésére, hogy ebbe a képzésbe olyan fiatalok is bekerüljenek, akik képességeik szerint sikeresen tudnák tanulmányaikat folytatni a jelenlegi rendszerben is, illetve olyan tanulók, ahol a családnak nem okozna gondot, ha a gyermek csak 19 évesen szerzi meg szakképesítését és lép be a munkaerő-piacra, válik keresővé. Ennek érdekében a jelenleg is alkalmazott szakmai kontrollt okvetlenül meg kell tartani. A szakiskolások bizonyítványszerzés utáni továbbtanulásával kapcsolatban a tervezet nyitva hagyja az érettségi későbbi megszerzésének lehetőségét, illetve azt elősegítendő a legalább a 9. évfolyamig elsajátított tananyag beszámítását kezdeményezi, azaz a régi Szakmunkások Gimnáziuma és Szakközépiskolája rendszeréhez hasonlóan az érettségi megszerzéséhez 3 évig, esetleg annál rövidebb ideig kellene a fiatalnak tanulni. Ezek a törvényi változások legkorábban a 2010/2011-es tanévtől léphetnek életbe, megvalósulásukra a jelenlegi széleskörű politikai és civil szférából érkező támogatottságukat tekintve jó esély van.

Más változtatások is célravezetőek lehetnének azonban. Nagyon fontos például **a pedagógusok továbbképzése, nem csak a szakiskolákban, de már az általános iskolákban** is, hiszen nem mindegy, hogy milyen készség- és képességfelmérések alapján, milyen pályaaorientációval készítik fel a gyermeket. **A hatékonyabb előkészítéssel a későbbi pályakorrekciók, pályaváltások száma jelentősen csökkenthető lenne.**

Ugyancsak a pedagógusok továbbképzésével lenne csökkenthető a tanulók lemorzsolódásához vezető érdektelenség, motivációvesztés kialakulás, amennyiben megfelelő pedagógiai, módszertani ismeretekkel sikerülne a pedagógusokat ellátni, melyek alkalmazásával az ismeretanyag átadása közben hatékonyabban valósulhatna meg a tanulók érdeklődésének felkeltése és fenntartása. Ezzel együtt említhető a kerettantervek átformálása, a konkrét tananyag olyan struktúrába rendezése, mely erre a jelenleginél alkalmasabb. Itt lehetőségként megfogalmazódik egy **speciálisan a 9-10. évfolyamra alkalmazandó kerettanterv kidolgozása**, mely éppen ennek a problémának a megoldását célozza, és amely meríthetne a Szakiskolai Fejlesztési Programban már kidolgozott, és a gyakorlatban kedvező eredménnyel alkalmazott hasonló programokból. Hangsúlyozandó, hogy a legfontosabb, legnagyobb ösztönző erővel bíró tényező a pedagógus személyéből fakadhat, személyisége, empátiás készsége, általában a gyerekekhez való hozzáállása, hivatástudata, azaz **a szakmai kompetencia megléte az, ami a szakmai**

továbbképzés alapjaként elengedhetetlen. A lemorzsolódás kezelésében a siker első számú letéteményese tehát maga a pedagógus.

Az SZMI képviselője kiemelte, hogy a Társadalmi megújulás Operatív Programon belül igyekeznek **a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedett és onnan kikerültek számára olyan programokat kiírni, melyek végső célja a munkaerő-piaci integráció segítése.** Ehhez meglátása szerint két dolog szükséges: **egyszerre kell a gyermek személyiségsérüléseit kezelni, és ezzel alkalmassá tenni a sikeres tanulásra, illetőleg ezzel együtt kell különböző felzárkóztató, tehetséggondozó programokat futtatni a gyermekotthonon, illetve a nevelőszülői hálózaton belül.** Volt már egy ilyen pályázati kiírás, a TÁMOP 5.2.5 (Gyermekek és fiatalok integrációs programjai), mely tartalmazott egy kifejezetten gyermekvédelmi komponenst, ami éppen az említett területeken való előrelépést volt hivatott segíteni.

A szakember összefoglalásként úgy fogalmazott, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban a tárgyi eszközök a gyermekotthonokban és a nevelőszülői hálózatban is - a kisebb hiányosságoktól eltekintve - adottak. Kiemelte, hogy elsősorban a gyermekvédelmi szakma erősítésére kell egyre nagyobb hangsúlyt fektetni. *„Mi értelme van egy 14-15 éves gyereket kiemelni a családból, és gyermekotthonban elhelyezni, hogy ha az iskolai végzettséghez ugyanúgy nem tudjuk hozzásegíteni, mint a családban.”* Ezen a területen szükséges sokkal komolyabb eredményeket elérni, amihez az Európai Unió forrásokat is fel lehet, és fel kell használni. A döntéshozó elmondta, új pályázat került meghirdetésre, mely azt célozza, hogy **minden régióban legyen módszertani gyermekotthon, illetve az országos módszertani nevelőszülői hálózat** kijelölése is folyamatban van. Tehát mindenféle módon igyekeznek szakmailag segíteni a gyermekvédelmi szakellátást működtetőket, legyen az gyermekotthon, vagy nevelőszülő. Ennek egyik eszköze a módszertani intézmények kijelölése, másrészt cél, hogy az EU-s fejlesztési forrásokból minél többet lehessen gyermekvédelmi célokra megszerezni és hatékonyan felhasználni. Ehhez az első lépés a jól kiírt pályázat, de legalább ilyen fontos a szakma felelőssége is, azaz, hogy a rendszert működtető, cselekvőhelyzetben lévő szakember hajlandó-e pályázatot írni, felvállal-e esetlegesen a működtetéshez minimálisan szükségeshez képest többletmunkát, tesz-e erőfeszítéseket jobbító szándékkal *„hiszen egy gyermekotthon vezetőjének ugyanannyi a fizetése akkor is, ha nem ír pályázatot”*. Ez az **a gyermekvédelmi szemléletbeli változás**, amely nemcsak rendkívül fontos, hanem

egyenesen elengedhetetlen szakellátásban élő gyermekek iskolai karrierjét érintő pozitív változásokat hozó folyamatok megindulásához.

II.5. Esettanulmányok

A következőkben hat fiatal történetét mutatjuk be. Öten jelenleg intézményes ellátásban részesülnek, egy fiatal pedig nevelőszülőnél nevelkedik. Két fiatal általános iskolában ismételt osztályt, egy fiatal középiskolában, hárman pedig általános- és középiskolában is többször megbuktak. Az esetek ismertetéséhez a fiatal által kitöltött kérdőívet, a fiatallal készült interjút, valamint 5 esetben a szakemberrel készült (4 nevelő és 1 nevelőszülő) interjút is felhasználtuk. Az esetek ismertetése négy szempont mentén történik: elsőként a *bekerülés okait, körülményeit* vizsgáljuk, ezt követően az *iskolai karrierrel* foglalkozunk, majd képet adunk a *gyermekvédelmi rendszerről alkotott véleményekről*, végül az esetek a *fiatalok jövőbeli elképzeléseivel, időorientációjával* zárulnak. A fiatalok nevei fiktív nevek.

Imre esete

Anamnézis, a bekerülés okai

Sz. I. 16 éves fiú. Vidéki kisvárosban született és élt családjával bekerüléséig. Szülei elváltak, egyikük sem alapított új családot. Gyermekvédelmi gondoskodásba hét évesen került, közvetlen okként a szülők alkoholproblémái, és ebből eredően a gyermekek ellátására, nevelésére való alkalmatlanságuk jelölhető meg: „*mivel apám, anyám ivott, oszt így kaját, hát, hogy mondjam, így ruhákat nem vettek, hanem inkább ittak, és így (...)*”. A fiú gyermekotthonba került, ahol 6 évig élt, ezután nevelőszülőhöz került, harmadik éve él itt. A gondozási-hely váltás oka a korábbi otthonául szolgáló intézmény bezárása volt. A nevelőanya özvegy, több gondoskodás alatt álló gyermeket is nevel egyidejűleg, saját gyermeke is van, aki már családot alapított, nem él velük.

Az interjúalanynak két idősebb testvére, egy 19 éves bátyja és egy 21 éves nővére van. Testvérei is gondozásban nőttek fel, fivére kikerült (ugyanabban az otthonban lakott, ahol öccse is, az otthon bezárásáig), az otthonteremtési támogatás segítségével házat vett, rendezett körülmények között él. Nővére - ugyancsak ezen a településen - speciális otthonban nevelkedett ideggyengesége miatt: „*ő ilyen speciális otthonban volt (...) ahol ilyen idegeseket tartottak, és ő oda tartozott.(...) Hát volt, hogy ilyen hamar felkapja az ideg (...)*”. Ő is kikerült, családot alapított, egy gyermeke van, dolgozik, rendezett körülmények között él.

Az interjúalany elmondása szerint az apa 8. általános iskolai végzettséggel rendelkezik, az anya iskolai végzettségét nem tudja. Az apa dolgozik, az anyával kapcsolatban nincs erről pontos információja, úgy véli, alkalmi munkákból él, vele szinte egyáltalán nem tartja a kapcsolatot, nagyon keveset is tud róla. A szülei életkorát szintén nem tudja pontosan, ezt a kérdést nevelőanyjához irányítja, akit anyjaként nevez meg. Apja és fivére ugyanazon a településen élnek, az apa baromfitelepen dolgozik, munkája állandó jelenlétet, azaz bentlakást igényel: *„Hát apám ott él az ólba, ott külön van egy ház, mert neki éjjel-nappal ott kell dolgoznia, hát tesóm meg elég jó körülménybe (...)”*

A gondozott hétvégenként, illetve iskolai szünetekben szinte kivétel nélkül apjához utazik, ahol az ő segítségével kapott alkalmi munkákat végez. Az apával a nevelőszülő is rendszeresen tartja a kapcsolatot.

Iskolai karrier

A gyermek általános iskolai tanulmányait gondozási helyén végezte a gyermekotthon bezárásáig, hetedik félévkor került nevelőszülőhöz, az általános iskolát egy - az új lakóhelyéhez közel eső - iskolában fejezte be, gyenge-közepes eredménnyel. Az első általános iskolában a gondozott elmondása szerint meglehetősen laza volt a fegyelem, és alacsony a követelményszint: *„(...)meg nem is tanultunk annyira, és itt ez a baj. Hát úgy nem, nem, úgy volt iskola, de hát egyet gondolt a tanár, oszt menjünk kifele focizni, meg minden, de erről nincsen papír, és ez a baj.”* A utolsó másfél tanév elvárásait a másik iskolában ehhez képest komolyabb kihívásnak érezte, saját bevallása szerint is a tanárok elnéző segítségével tudta csak elvégezni. További probléma az új iskolában, mely a középiskolai tanulmányokra is átível, hogy az idegennyelv-oktatás új elemként jelent meg, megelőző tanulmányok hiányában komoly nehézségeket okozva. Az általános iskolában évisméltésre nem került sor, kedvenc tantárgyaként a testnevelést említi.

Nevelőanyja elmondása szerint a családba való beilleszkedésével, illetve a legutóbbi időkhöz magatartásával sem volt különösebb probléma, iskolai teljesítményét pedig a körülményekhez és adottságokhoz képest elfogadhatónak értékeli: *„Hát ugye nem egy kitűnő tanuló, de hát erről (...), mindenkinek vannak adottságai, amit otthonról is hoz, meg amit hozzá tesz, nem volt vele egyáltalán semmi probléma egészen addig, míg be nem került a középiskolába. (...) Elvégezte a hetediket is, a nyolcadikat is, a nyolcadikat csak ketteskével, de azért csak elvégezte. Rengeteg hiányosság volt az addigi (...) iskolában, hát angolt például, azt mondta,*

egyáltalán nem tanult, itt meg követelmény volt. És mikor bekerült (a középiskolába) akkor kezdődtek a hiányzásai.”

Középiskolai tanulmányait szakközépiskolában kezdte, lakatos végzettségét adó szakon, a pályaválasztás saját döntése alapján történt, melyben nevelőszülege is támogatta. Első évben félévkor és év végén is megbukott (év végén matematika, magyar nyelv és irodalom, valamint angol nyelv tárgyakból), évismétlésre kötelezték, de tanulmányait abban az iskolában túljelentkezés miatt nem folytathatta. A bukás okát általános iskolai lemaradásában látja: *„Hát azért mert, hogy 8 évig nem tanultam semmit, oszt így meg most nehéz behoznom.”* Matematikából járt felzárkóztató foglalkozásra, melyet hasznosnak tartott: *„Hát egy kettést összehoztam, hát valamennyivel jobb volt, mert már ott dolgoztunk, ott megjelentünk a felzárkóztatón, akkor már 1 jeggyel jobbat adott a tanár.”* Úgy érezte, szüksége lett volna még hasonló segítségre főleg angol nyelvből, illetve szinte az összes tárgyból, de nem tudja, lett volna-e rá lehetősége. Az érdektelenség oka elsősorban az volt, hogy nem szeretett abba az iskolába járni, leginkább az iskolatársakkal rendszeresen kialakuló konfliktusok miatt: *„Hát sokan ilyen dögös a cigányok így meg úgy. (...) én nem szerettem úgy verekedni, oszt mindig kötekedtek, én inkább ráhagytam, azért nem szerettem járni.”*

Saját megítélése szerint nem tanult sokat, napi egy órát készült a másnapi tanórákra. A felkészülésben nevelőanyjától kapott segítséget, ha kért, leginkább angolból, illetve a tanárok is segítőkészen álltak hozzá, otthon végezhető pluszfeladatokkal próbálták jobb jegyekhez segíteni: *„(...)úgy tanítottak is, meg úgy segítettek, hogy látták, hogy nem megy akkor mondták, hogy csináld meg ezt háziba anyáddal, oszt akkor adunk rá jegyet, így segíteni próbáltak.”* A nevelőszülő elmondása szerint az évismétlés nem csak a rossz tanulmányi eredmény, hanem a jelentős mértékű igazolatlan hiányzás miatt is elkerülhetetlen volt.

A kilencedik évfolyam ismétlését egy másik szakiskolában kezdte meg, itt asztalos szakon. Az iskolaválasztásról a gondozott úgy nyilatkozik, hogy azt önállóan, baráti tanács nyomán kialakuló saját elképzelései alapján intézte: *„Mivel onnan kitétek (...) a haveromat kérdeztem, hogy nem-e tud valami iskolát, ahova felvennének, oszt ezt ajánlotta. (...) Hát úgy bementem, mert vinnem kellett a félévi bizonyítványt, vagy a év végét, és akkor kérdeztem, hogy mi hogy van, azt mondták, hogy felvesznek.”* Az iskolában elmondása szerint asztalos és számítástechnikával kapcsolatos képzés van, ő egyelőre előbbin vesz részt, de még nem döntötte el, hogy valójában melyiket szeretné végezni, a két tanulmányi tematika csak a 10. évfolyamtól lesz eltérő, így addig halasztható a döntés: *„Hát úgy ott abba van egy ilyen számítógépes izé, meg asztalos, oszt így most én vagy asztalos, vagy számítógépes rendben tanulok. Igaz a 9. nem számít, majd 10.-től. (...) Hú, nem tudom, még lehet, hogy annak a*

számítógépesnek megyek” Nevelőszüleje szerint a pályaválasztáshoz nem volt önálló ötlete, ő segített a választásban: *„Tulajdonképpen ő nem is nagyon tudott választani, úgy megbeszéltük együtt, (...) neki az volt a kikötése, hogy ahol nem kell tanulni.”*

Beilleszkedési nehézségei voltak ugyan, de a problémák idővel rendeződtek. Egészében jobbnak tartja az új középiskolát, mint az előzőt, itt szigorúbban kezelik a súlyos magatartásproblémákat, mint például a verekedés, illetve a tanároktól is több segítséget kap. Ezzel együtt is úgy ítéli meg, hogy a tanulás nem megy jól, melynek oka szerinte az általános iskolában felhalmozott hátrány, illetve az érdeklődés elvesztése: *„Hát az a baj, hogy (...) hét évig nem nagyon sokat tanultam, mondjuk semmit, mert szinte akármilyen volt tanár gondolt egyet, menjünk ki, mert az bentlakásos sulis volt, oszt kimentünk. (...) Hát az, az igazság, hogy ugyanúgy, hogy néha akarom (jobban tanulni), de már, hát már nem megy.”* Kedvenc tárgyként továbbra is a testnevelést jelöli meg. Felkészítő foglalkozásra tudomása szerint van lehetőség, de egyelőre nem jár, mivel, mint mondja: *„Hát nem, még most, most kezdek úgy beilleszkedni, oszt majd utána.”*

A 9. osztály ismétlése során már eddig is jelentős mennyiségű igazolatlan hiányzást halmozott fel. Ezt a gondozott gyakori betegségeivel magyarázza. A nevelőanyja szerint a mulasztások oka inkább a csavargás, és egyúttal hangsúlyozza, hogy a sorozatos hiányzásokról meglehetősen későn tájékoztatta őt az iskola: *„Ez most derült ki, (...) hogy szinte alig járt iskolába. Nem, elment reggel rendszeren iskolába, reggelizett, csak nem ért odáig. Jött egy jelentés ugye először az iskolától, azt ugye elküldték ott a (helyi) önkormányzati hivatalhoz tartozik, ott született, és akkor azt lerendeztük, akkor utána nagyon megbeszéltük, a családgondozó is nagyon-nagyon segítőkész tényleg, ő is beszélgetett vele. És olyan szépen tudomásul, igen, minden, szépen beszél, elfogadja, és aztán meg, mintha nem beszéltünk volna semmit.”* Megpróbáltak a szakemberekkel közösen beavatkozni, de már késő volt, a jelen helyzet szerint a gondozott ebben az tanévben sem lesz osztályozható, újból meg kell ismételnie az évet. Ezzel a kérdezett is tisztában van, azt tervezi, hogy a következő tanévben egy újabb iskolában folytatja tanulmányait, ahol egy speciális, felzárkóztató képzésben egy év alatt végzi el a 9. és a 10. osztályt, majd szakmát tanul ugyanott (az iskolában egy adott szakma tanulására van lehetőség, ez a bútorasztalos). Úgy tudja, ez az iskola könnyebb, mint ahova jelenleg jár. Erre a képzésre való felvétele egyelőre még nem eldöntött tény, a nevelőszülő szerint a TGYSZ bevonása után válhat azzá.

Volt egy elképzelése, melyről a gondozott nem, csak a nevelőszülő tett említést, mely szerint abba a gimnáziumba szeretne átiratkozni, amelyikbe barátnője jár. Rossz tanulmányi

eredménye és hiányzásai miatt ez nem volt lehetséges, bár egy jelképes kísérletet tettek a nevelőanya kezdeményezésével.

Eddigi iskolai pályafutása során saját emlékei szerint nem volt problémája abból, hogy gyermekvédelmi gondoskodásban nevelkedett, nevelőanyjának sem volt az ő esetében ilyen tapasztalata.

Gyermekvédelmi rendszer megítélése

Nevelőanyjánál három gondozott került elhelyezve, az interjúalanyon kívül egy testvérpár, ahol a lány 10 éves, a fiú 14. A két fiúnak közös szobája van, de a lakótárs csak a hétvégéket tölti a családban. A gondozott elmondása szerint jól érzi magát, előzetes várakozásaihoz képest pedig sokkal jobb jelenlegi otthona. Szabadidejében számítógépes játékokat játszik, különféle webes szolgáltatásokat használ (azonnali üzenetküldők, közösségi oldalak), focizik, tévét néz, illetve nagyon ritkán olvas: *„Hát nem nagyon, néha-néha mikor rám jön az olvashatnák.”* Kiterjedt baráti körről számol be, általában úgy érzi, az emberi kapcsolatok terén nincs problémája. Hosszabb ideje barátnője van, aki egy másik város gimnáziumában tanul, ha lehetősége van rá, vele tölti szabadidejét.

Nevelőanyja úgy véli, minden tekintetben jól ellátja a gyermek gondozásával, nevelésével kapcsolatos feladatait, úgy emberileg, mint az életminőség jobbítására irányuló törekvések tekintetében. Gyakoriak köztük a beszélgetések, melyek az iskolával kapcsolatos teendők, az együttélés kapcsán felmerülő problémák mellett egyéb változatos témákat is érintenek, mint a párkapcsolat és a testiség, a jövőbeni tervek: *„(...) én biztosítok nekik, szerintem többet is mint ami kellene, erőmön felül, (...) hogy érezze azt, hogy törődnek vele. Beszélgetek vele, mondtam neki azt is, már, ugye betöltötte a 16 évet, és, ugye 14 évtől büntethető a gyerek, mondom, nagyon vigyázz, (...) nem tudom, milyen társaságba keveredtél, de nagyon vigyázz, hogy nehogya valami butaságot csinálj (...).”*

A nevelőanya beszámolt arról, hogy az utóbbi időben értéktárgyak tűntek el a házból, és ehhez gyanúja szerint a fiúnak lehet köze: *„(...) tűnnek el itthonról a dolgok, és hát nagyvalószínűséggel, ugye, bizonyítani nem tudom, tehát így nem is rágalmazhatom meg, de van egy olyan erős gyanúm, hogy ő viszi el a cuccokat. Hát pl. volt ugye a TV tetején egy DVD, hangfalakkal, eltűnt egy telefonom, eltűnt egy számítógép, ami használaton kívül volt, eltűnt egy kis TV, egy elektromos varrógép, ami ki sem volt csomagolva.”* Az erre vonatkozó kérdésekre a gondozott tagad, de időnként ellentmondásokba keveredik, illetve általában is egyre gyakoribb, hogy hazugságon érik. A nevelőanyja szerint ezek a jelenségek azóta

erősödtek fel, mióta barátnője van, és feltételezése szerint a nehéz anyagi helyzetben lévő családból származó lány segítségére kell a fiúnak a pénz.

A szaporodó magatartási problémák ellenére a nevelőanya álláspontja szerint viszonyuk nagyon jó, a problémákat meg tudják beszélni, azok közös megegyezés alapján történő megoldása - legalább is a szavak szintjén - rendszerint sikerrel jár. A fiút ekképpen jellemzi : *„Amúgy különben tényleg egy jószívű, segítőkész, csak az a probléma, hogy én szerintem van neki egy valami minimális fogyatéka.”*

Munkájához kellő segítséget kap a szakemberektől, de kifejezetten szükségesnek tartaná a jelenleginél nagyobb mértékben pszichológus bevonását a problémák megoldásába. Mindenképpen fontosnak tartaná, hogy az iskola és a nevelőszülő közötti információcsere a jelenleginél hatékonyabban működjön, illetve az iskolától a tanítás utáni időre szabadidős elfoglaltságok szervezését is várná, mely leköti, és összefogja a gyermekeket.

A jövőre vonatkozó tervek, lehetőségek

A gondozott jövőre vonatkozó tervei a szakmaszerzésen túl a jövőbeli családjának biztos megélhetést biztosító munkahely és a saját ház megszerzése körül szerveződnek, de részletesebb elképzelése a kivitelezésről nincs. A munka jellegét tekintve a most tanult asztalos szakmán kívül a hétfévente és szünetekben apja mellett végzett alkalmi munkák szolgálnak mintául: *„Hát valahogy valamit vagy kijár (...), hát akarok egy szakmát mindenféleképpen, valahogy, nem tudom, valahogy, hát meg házat akarok venni, oszt menni dolgozni. Meg most is szoktam járni hétfégen. Hát füvet nyírni, ha mondjuk nyáron, azt inkább ásni, ilyen nagy gödröt kell valaminek, víz izének, meg hát ilyeneket.”* Terveit a maga részéről elégségesnek és kivitelezhetőnek, jövőjét ezek alapján biztosnak látja, melyben az egyetlen hátralévő buktató az iskola sikeres befejezése: *„Hát ha összejön a sulis, akkor biztos, hogy le tudnák tenni valahogy legalább egy asztalost, vagy valamit.”* Erre rövid távú terve, hogy a következő tanévtől a felzárkóztató speciális képzés keretében tanul tovább, ahol a bútorasztalos szakmát tanulhatja (mint egyedül választhatót). Családtervezésre vonatkozó kérdésre válaszolva úgy nyilatkozott, hogy két, vagy három gyermeket szeretne.

Nevelőanyja szerint bátyja otthoneremtési támogatásból vásárolt háza, az apa közelsége, és viszonylag rendezett életkörülményei, illetve általában az a családi környezet talán alkalmas is lehetne rá, hogy a gyermeket visszahelyezzék a családba. Ezzel kapcsolatban a család részéről is volt már kezdeményezés, de hivatalosan még senki nem tett lépéseket. Jelenleg egyetlen belátható cél, hogy a gondozott legalább a 10. osztályt sikeresen elvégezze.

Gábor esete

Anamnézis, a bekerülés okai

H.G. 16 éves fiú, vidéki kisvárosban született és élt a családból való kiemeléséig. A szülők három gyermeke közül ő a legfiatalabb (két bátyja 32, és 33 éves). Édesanyja a gyermek születése után másfél évvel meghalt, ezután apjával és annak élettársával élt, majd miután az apa a fővárosban talált munkát, melynek ellátásához munkásszállásra kellett költöznie, ahova fiát nem vihette, a gyermeket a legidősebb testvére, és annak élettársa vette magához. A gyermekvédelmi rendszerbe tőlük került, 13 évesen.

Az apa, illetve H.G. testvérei segédmunkásként, szakmunkásként dolgoznak, átlagosnak mondható körülmények között élnek.

Édesanyjára szinte egyáltalán nem emlékszik, nem is beszél róla. A nevelője elmondása szerint az anya emlékéhez való kötődés egyetlen, de határozott jele, hogy Anyák napja és Nő nap alkalmával mindig felkeresi sírját a temetőben.

Apjával és annak élettársával együttélésük során jó volt a viszonya, a kényszerű külön költözést fájalta, de elfogadta. A testvéréknél töltött idő jelentőségét mutatja, hogy az interjúban - és nevelője szerint általában is - testvére élettársát nevezi (és tekinti) nevelőanyjának. (Mindez a gyermekotthonban is csak hosszú idő eltelte után vált egyértelművé a szakembereknek.) A közöttük lévő viszony megromlása - elsősorban a fiú magatartásproblémái okán - tette lehetetlenné, hogy ellátását, nevelését ők folytassák, és vezetett végül a gyermek nevelésbeviteléhez, melyet a nevelőanya (testvére élettársa) kezdeményezett.

Bekerülése óta az egyes családtagokkal való kapcsolattartása nem azonos intenzitású. Apjával viszonya rendezett, szinte naponta beszélnek telefonon, és havonta egyszer személyesen is találkoznak. Ezekre a látogatásokra az apa minden alkalommal ajándékokkal készül, a nevelő elmondása szerint: *„becsületére legyen mondva soha nem jön üres kézzel, amit szeretne (a gondozott) dzsekit, telefont, bármit, amit éppen akkor meg tud neki venni az anyagi körülményeihez képest megveszi, megadja a gyereknek.”* A kapcsolatról a gyermek szükségzaváúan nyilatkozik, egyszerűen jónak minősíti.

Külföldön élő nagybátyja (akit keresztapjának hív) és családja karácsonyra szokta magához venni a gyermeket, egyébként ritkán kommunikálnak. Egyáltalán nem keresi viszont a kapcsolatot a gondozottal testvére és annak élettársa, akiknél bekerülése előtt élt. Ugyanúgy nincs kapcsolat másik testvérével sem.

Iskolai karrier

A helyi általános iskolában kezdte tanulmányait és megszakítás nélkül folytatta nyolcadikos koráig. Nyolcadik év végén matematikából, fizikából és kémiából megbukott. Évismétlésre kötelezték, ekkor már gyermekotthonban lakóként, egy másik, az új otthonához közeli iskolában kezdte meg az évet (ismét a 8. osztályt). Saját meglátása szerint, ha odafigyelt, nem volt probléma, a bukásokért önmagát teszi felelőssé: *„Hát nem foglalkoztam az iskolával, mit tudom én, haza akartam menni.”*

Nevelője szerint is valóban elhanyagolta a tanulást, volt rá példa, hogy két hónapig be sem járt az iskolába. A bukás után változtatott a hozzáállásán, önmaga legalábbis így ítéli meg. Matematikából járt felzárkóztató foglalkozásra. Nevelője szerint az iskolával együttműködve megpróbálták elérni, hogy a gondozott elvégezze a nyolcadik osztályt, de az sajnos másodszorra sem sikerült. Ennek a tanuló érdektelenségén kívül a nevelő véleménye alapján az is oka volt, hogy az iskola, a tanárok részéről egyfajta elnézés van a gondozásban élő gyermekekkel kapcsolatban, kevésbé kezelik szigorúan a hiányzásokat, illetve általában alacsonyabb elvárásokat fogalmaznak meg velük szemben, mint a családban élő gyermekek esetében. *„...tudom, hogy napról-napra van, hogy nem ír egy szót sem, de már az iskola is sokszor kiegészít még azzal is, hogy csak ott legyen. Sokszor alszik a padon, (...) de legalább ott van, szokták mondani (a tanárok). Van több gyerekünk, akivel nagy probléma az, hogy régebben olyan szintű volt az iskolakerülés, hogy éveket kellett ismételni, van, aki harmadszor járja ugyanazt az osztályt, és nem azért mert az értelmi képességei nem tennék lehetővé, hanem egyszerűen annyit lóg, hogyha ott van az iskolában is, abszolút hónapokon keresztül nem hajlandó egyáltalán kezébe venni egy tollat sem.”*

A nevelők javaslatára nyolcadik osztály befejezése nélkül egy speciális tantervű, felzárkóztató iskolában folytatta tanulmányait, ahol az első két évet (9-10. osztály) egy év alatt végezheti el a tanuló. (Ez felzárkóztató képzés, a nyolcadik osztály lezárása, és a szakmai tárgyakra való felkészítés egyben.) A második évtől választási lehetőség nélkül egy faipari szakma tanulható. Az interjúalany a középfokú tanulmányainak és szakmaválasztásának kényszerű alakulását az interjúban saját választásaként adta elő: *„(...) mondta a tesóm is, hogy azzal könnyebben el tudok helyezkedni, meg, hogy jó szakma. Meg (...) ismerték így a tanárok meg a nevelők egymást. (...) Nem tudom, szerintem így is az asztalost választottam volna (...)”*

A középiskolát könnyűnek tartja, ami szerinte előny. Bukás az első év végén nem volt, nincs tanulási nehézsége, egyedül a második évben megkezdendő (akkor már külső helyszínen folyó) gyakorlatról gondolja azt, hogy nehéz lesz. Kedvenc tárgyai az informatika és (az

iskolai) gyakorlat, de nincs olyan tárgy, amit ne szeretne. Osztálytársaival, tanáraival rendezett a viszonya, komolyabb konfliktusa eddig nem volt. Elmondása szerint eddigi iskolai pályafutása során nem szenvedett hátrányt amiatt, hogy gyermekvédelmi rendszerben él.

Gyermekvédelmi rendszer megítélése

A gyermekotthonban 3 csoportba osztva 35 gyermek lakik, fiúk és lányok egyaránt.

Az interjúalany csoportjába 12 fiú tartozik, a legfiatalabb 15, a legidősebb 24 éves, egy közülük dolgozik, a többiek iskolába járnak. A gyermekek 2-3 fős szobákban vannak elhelyezve. A napirend a reggel 6 órai ébresztőtől a délutáni tanulói idővel, illetve a fél nyolckor záruló két órás szabadidős tevékenységgel együtt viszonylag kötött, de a szabályokat szükség szerint az iskolai elfoglaltsághoz (gyakorlat, illetve sport) igazítva rugalmasan tudják kezelni. Az interjúalany harmadmagával lakik egy szobában.

A gyermekvédelmi rendszerbe való kerüléséről, az ott folyó életről nincs kimondottan rossz, vagy jó véleménnyel, inkább megmásíthatatlan tényként fogadja el azt. Az állami elhelyezési lehetőségek közül a jobbak közé tartozónak érzi a gyermekotthont: *„Hát ha nem is olyan jó, de nem is olyan rossz. Végül is nem ugyanaz a családi körülmény, ami kint van, az benne a rossz. Hát meg, végül is, hogy odafigyelnek ránk (...) mondjuk nevelőszülő vagy mit tudom én csak a pénzért neveli a gyereket.”* Elégedettnek nem mondja magát, de előzetes elképzeléseihez képest a körülményeket jónak ítéli: *„(...) rosszabbra gondoltam, hogy sokkal zártabb. Hát azt, hogy mit tudom én, rácsok vannak az ablakon (...)”*. Beilleszkedési nehézségei nem voltak, a csoporttársakkal jónak tartja a viszonyát, de barátai inkább korábbi osztályközösségéből vannak.

A nevelőkkel való viszonyát is jónak értékeli, konfliktusa elmondása szerint nincs, többségüket elfogadja, úgy érzi, számíthat rájuk, a kivételt külön kiemeli: *„Hát mondjuk egy nevelő, aki itt dolgozik, csak hát állandóan táppénzen van, izé, hogy bejött, oszt csak így leült a TV elé, oszt nézte a focimeccset. De a többi nevelő így törődik velünk. (...). (Az éjszakai nevelő) nem alszik, mit tudom én, vagy nézi a TV-t, mert hogyha valaki lázas, mit tudom én, ad neki gyógyszert.”*

A szabályokat saját elmondása szerint ritkán sérti meg, az ilyenkor kapott büntetést jogosnak, magát a büntetés meglétét helyénvalónak érzi.

Nevelője szerint egészében nem jellemző rá, hogy különösen problémás lenne, de a szabályok következetes betartása azért egyáltalán nem jellemző. Nevelője szerint nagyon befolyásolható, könnyen eltéríthető a helyes útról, és tetteiért nem vállal felelősséget. Gyenge képességű

tanulónak jellemzi, de a tanulmányi sikertelenség okát inkább az érdektelenségben látja. Meglátása szerint a gyermek önálló indíttatásból kevéssé érdeklődik bármi iránt is, egyedül a mozgásművészetek (capuera és parkour) gyakorlása köti le valamelyest.

Általában az otthonban lakó fiatalokról úgy látja, hogy rendkívül könnyen keverednek rossz társaságba. Jellemző az egymás közötti üzletelés, és egyre több problémát okoz a fiatalok alkoholfogyasztása, sőt, nem ritkán ezzel együtt a gyógyszerek fogyasztása, illetve a szipuzás. Elmondása szerint egyre többször előforduló deviancia az intézményen belüli fajtalanzkodás is. Véleménye szerint a gondozásban élők a konfliktusokat nagyon nehezen tudják kezelni, ezért gyakran elszabadulnak az indulatok, ami rendszerint verekedésig fajul.

A bentlakók italozása kapcsán az interjúalany is érintett volt, sőt, nevelője szerint kiemelt szerepet játszott annak elterjedésében. Számos beszélgetéssel igyekeztek hatást gyakorolni rájuk, de mint megfogalmazta, komolyabb eszközök hiányában ez igen nehéz. *”Nagyon sokszor beszélgetünk, nagyon sokszor, tehát próbál, próbál az ember, igazság szerint semmi nincs az ember kezében. Legyünk őszinték, otthon maximum a szülő azt mondhatja, hogy nem tudom, nem adok zsebpénzt,(...) itt nálunk ilyen sincs. Tehát amit előír a törvény, azt ki kell adni (...). Azt mondom, hogy nincs kimenője maximum, de hát ez most egy olyan dolog, hogy fogja magát és akkor nem jön be iskolába és akkor megoldja, hogy nincs kimenője (...). Úgyhogy nincs, nem igazán van a kezünkben, próbálunk meggyőzéssel, rengeteg beszélgetéssel(...)”*

A nevelő szerint lényeges különbség van a kisgyermekként és a később, csak 14-15 évesen bekerülők beilleszkedési esélyei, kezelhetősége között. A tinédzserkorban gondoskodás alá kerülők kevésbé kezelhetők, értékrendjük, látásmódjuk nehezen formálható. *„Úgy gondolja némely gyerek, aki 15-16 éves, hogy az ő élete már úgyis el van rontva, és nem lehet meggyőzni arról, hogy nem, hogy az élete a saját kezében van még, hát előtte van az élet!”*

A nevelőszülőktől bekerült gyermekek ugyancsak egy lényegesen nehezebben kezelhető csoportot jelentenek a gondozásban lévők körén belül: *„Nevelőszülőktől is nagyon-nagyon rossz tapasztalataink vannak arról, hogy a gyerekek, hogy kerülnek be. Mikor már komoly problémák vannak, akkor fogják, és akkor egyszerűen beadják.”*

Az iskolákkal való kommunikáció leginkább az iskolakerülés visszaszorítására irányuló közös törekvés támogatására koncentrálódik: *„Van olyan akivel meg van egyezve, hogy egyszer megcsörget, akkor tudom, hogy az a gyerek már nem volt ma iskolába. A legtöbb tanárral így vagyunk.”*

Külső szakemberként pszichológus bevonását tartaná szükségesnek, a jelenleginél intenzívebb formában. A heti két alkalommal néhány óráig tartó foglalkozási időt rendkívül kevésnek ítéli, és problémának látja azt is, hogy gyakran cserélődnek a szakemberek. Amennyiben az anyagi források engednék, mindenképpen több nevelő alkalmazását tartaná szükségesnek, mivel a jelenlegi szakember-létszámmal inkább gyermekmegőrzésként aposztrofálható a tevékenységük, mintsem a gyermekek neveléseként. Szükség lenne továbbá a jelenleginél sokkal nagyobb választékban olyan foglalkozásokra, amik képesek lekötni a fiatalok figyelmét.

A lényegesen gyakoribb szupervíziós megbeszélésekkel, illetve általában a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek közötti rendszeresebb és hatékonyabb tapasztalatcserével szintén jelentősen javítható lenne a rendszer működése, az ellátás, gondozás színvonala a nevelő véleménye szerint, ezeknek a változtatásoknak azonban az anyagi források hiánya gátat szab.

A jövőre vonatkozó tervek, lehetőségek

Az interjúalany jövőre vonatkozó terveinek két jól körvonalazható pillére van: a biztos munkahely és az önálló lakás. Úgy véli, ennek elérése és megtartása nem lesz könnyű feladat, de sikerülni fog. A megvalósításra vonatkozóan nincsenek tovább részletezett tervei. Az iskola elvégzése, szakma megszerzése után dolgozni szeretne, és lehetőség szerint minél hamarabb egy saját tulajdonú kertés házba költözni. Jövőjét szülővárosában, vagy a fővárosban, esetleg külföldön képzei el, erre vonatkozó részletesebb tervek meglétéről igen, de azok tartalmáról nem tud beszámolni.

Nevelője szerint a fiatal céltudatossága, kitartása erősen megkérdőjelezhető, igaz rá a gyermekvédelemben élőkre általában is érvényes megállapítás, miszerint az önállóságra való törekvés helyett túlságosan rábizzák magukat a rendszer megtartó, támogató, segítő jelenlétére: „(...) pl. nem ment el a felvételi vizsgára (...). Kijártuk neki azt is, hogy utólag megírja a felvételit, mert nem kelt föl a fiatalember (...) mindenben elvárják azt, és tudják azt, hogy valahol mindig segítenek nekik, és mindig támogatják őket. Valahol egyik oldalról jó, hogy tudják, hogy segítség, de a másik oldalról az, hogy mindig ha bármit csinálnak, mindig van ott valaki, és mindig kihúzza őket (...)”

A szakember szerint belátható cél jelenleg annyi, hogy a tanuló sikeresen elvégezze a második évfolyamot, és teljesítse a gyakorlatot, ehhez minden segítséget igyekeznek megadni, ami leginkább az iskolával folytatott szoros együttműködést, a gyermek érdekeinek képviselőjét jelenti: *„Hát G.-nál az a lényeg, hogy azért mindenképpen elérjük azt, hogy mindenképpen elkezdje a jövő évet, és akárhogya is de, ha el fog járni valamilyen szinten a gyakorlatra, akkor meg lesz a következő éve is.”*

Zsigmond esete

Anamnézis, a bekerülés okai

H. Zs. 18 éves fiú. Szülei külön élnek, mindkettejüknek súlyos alkoholproblémái vannak, apja hajléktalan. Szüleinek nincs több közös gyermekük, a gondozottnak egy féltestvére van, aki az anyja előző házasságából származik, és az apjával él. *„Apukámnak nem tudom, anyukám szakácsnő volt, ha jól emlékszem. Van egy féltestvérem, ő most 20 éves. Ő otthon él az ő apjánál, most megy egyetemre.”* Két és fél éve, 15 évesen került a gyermekvédelmi rendszerbe, lakásotthonban él.

A gyermek 7 éves koráig anyjával és annak élettársával, súlyosan rendezetlen körülmények között nevelkedett. A gyermek a nagymamájához került, aki azonban munkatársa családjánál helyezte el őt. A házaspár önkéntes nevelőszülőként viselte gondját a gyermeknek 11 éves koráig, őket az interjúalany mostohaszüleiként említi. Ebben az időszakban nagymamájával tartotta rendszeresen a kapcsolatot. A nagymama és a nevelőszülők között gyakoriak voltak a konfliktusok. A gondozott magatartászavarai állandó problémát jelentettek, és a nevelési módszerekben nem volt egyetértés a nagymama és a nevelőszülők között. A gyermeket végül a nagymama vette magához, de együttélésük problémákkal terhelt volt. A gyermek rendszeresen napokra eltűnt, illetve gyakran került összetűzésbe a törvénnyel elsősorban bolti lopások kapcsán, illetve nagymamáját is meglopta. Ez, illetve, hogy a tanulmányi problémák kezelésében a nagymama továbbra is előszeretettel alkalmazta a verés eszközét, vezetett végül a gyermek nevelésbe vételéhez.

A gyermek vér szerinti szüleirol keveset tud, velük csak szórványosan érintkezik, az anya időnként meglátogatja, a nevelő elmondása szerint gyakran illuminált állapotban. Féltestvére informatikus szakon kezdte meg tanulmányait, vele rendszeresen tartja a kapcsolatot, hétvége közo sen látogatják meg a nagymamát, illetve időnként a dédnagymamánál

találkozik a család. A féltestvér a családdal való kapcsolat egyik meghatározó pillére (a nagymama mellett), ő egyúttal egyfajta példaképként is szerepet játszik az interjúalany életében, ahogy az megnyilatkozásaiból ez kiderül.

Az alkoholprobléma a család minden felnőtt tagját érinti, az apa a törvénnyel is összeütközésbe kerül: *„Alkohol, édesapám is, anyám is, akkor nagymamám is szokott. (...)Apám. Ha jól tudom előfizetéses telefonokat vettek fel a nevükre, és azokat eladták, és ebből kapott 2 év letöltendő, ha jól tudom. Több ügyéről nem tudok, mert nem tartjuk a kapcsolatot már.”* A nevelőszülői szerepet korábban vállaló házaspárral nincs kapcsolata, a házaspár elvált, a nő külföldre költözött, a férfi pedig megszakított minden kapcsolatot a gondozottal a korábbi magatartási problémák miatt.

Nevelője szerint a nagymama szeretné, ha a fiú magatartásproblémái rendeződnének, és akkor újra vállalná gondozását is, de a jelenlegi állapotok szerint ennek kicsi a valószínűsége.

Iskolai karrier

A gyermek általános iskolai tanulmányait végig ugyanabban az iskolában végezte, hetedik osztályban kémiából megbukott, a pótvizsgát sikeresen letette, a nyolcadik osztályt bukás nélkül elvégezte. Eredménye végig gyenge-közepes volt. A magyar nyelv és irodalom, biológia és történelem tárgyakat nevezi meg szeretettként, ezekből eredményei is jók. A bukás okát a közte és a tanár között lévő személyes konfliktusban látja: *„Szerettem, meg értettem is, csak a tanár valamiért nem szeretett engem, meg még pár gyereket, és nekünk nem engedte, hogy javítsunk. Négyen, vagy öten buktunk meg.”* Egészében az általános iskolai évekről vegyes érzései vannak, rendszeresen került konfliktusba a tanárokkal, diáktársakkal is, de végül - meglátása szerint mindig - rendezni tudta a kellemetlen szituációkat: *„A tanárokkal dohányzás, a gyerekekkel meg olyan, valamin összevesztünk, veszekedtünk, vagy a végén eldurvult, összeverekedtünk, ennyi volt általában. Meg tudtam oldani, kibékültünk egymással, a tanároktól vagy bocsánatot kértem, vagy valami történt.”* Osztályfőnökével az iskola befejezése óta is tartja a kapcsolatot e-mailben, havi-kéthavi rendszerességgel írnak egymásnak, a levelezést a gondozott kezdeményezte. Általános iskolai osztálytársai közül többel máig jó a viszonya, illetve közülük került ki legjobb barátainak egyike is.

A középiskolát postaforgalmi szakon kezdte, a pályaválasztás a nagymama elképzelései alapján történt, az első évben a sorozatos hiányzások miatt osztályozhatatlan volt, évismétlésre kötelezték. *„(...)oda felvettek, csak belekerültem egy elég rossz baráti körbe, nem kezdtem bejárni iskolába, így elment 1 évem a lógásokba, utána visszavettek (...) Hát a*

(postaforgalmi képzést) *azt nagymamám erőltette rám, mert én a (másik iskolába) mentem volna, informatika szakközépiskola.*” Eredeti elképzelése szerint tehát informatikai szakközépiskolába szeretett volna menni, de a nagymama nem engedte az adott iskolát választani, mert az azon a környéken van, ahol a gondozott korábbi rossz társasága is jellemzően idejét tölti, és tőlük minden eszközzel szeretne távol tartani a fiút.

A következő tanévben újrakezdte a kilencedik osztályt, de még szeptemberben egy másik iskolába vették át, próbaidőre, ahol pék-cukrász képzésen vett részt. Ezt az iskolát évfolyamtársai ajánlották, felzárkóztató tanulmányi tematika alapján egy év alatt két év végezhető el itt. Nagyjából a második intézménybe való beiratkozással egy időben került be a lakásotthonba. Az iskolakerülés miatt néhány hónap után ebből az iskolából is távoznia kellett, így helyezték át jelenlegi helyére, ahol hegesztést tanul.

Az új iskolába rendszeresen jár, saját elmondása szerint alig van hiányzása. Magát nem tartja jó tanulónak, de sikertelenségei okát (félévkor ismét több tárgyból bukott) inkább a hiányzásokban, illetve a tanárokkal való személyes konfliktusaiban látja: *„Hát nem a legtökéletesebb (tanuló) vagyok, mert most is megbuktam félévkor kettőből, az egyikből azért mert a tanárral nem jöttem ki, és így osztogatta nekem az egyeseket (...)*” Saját bevallása szerint a jelenlegi iskola könnyű, nem kell sokat tanulnia: *„Hát a legtöbbet inkább órán, amiket össze tudok szedni, meg hogyha nagyon nem megy, akkor még itthon előveszem, azt így beleolvasok. Hát így hazajövök, maximum olyan fél órát szoktam, így átolvasom a tantárgyakat, és annyi.*” Kedvenc tantárgya nincs, egyedül a gyakorlati órákat kedveli valamelyest.

Nevelője elmondása szerint a kevés tanulás ellenére is sikeres lehetett volna a tanuló fél éve, ha a szabályok teljesen önkényes kezelése miatt nem került volna összetűzésbe ismét a renddel: *„Tehát nem tanult, most a fél éve attól függetlenül, hogy nem tanult, nem lett volna rossz, de testnevelésből megbukott, azért, (...) mert nem hordta a felszereléseket, már pedig hát ő ott nem fog átöltözködni (...)*” Félévkor testnevelésen kívül földrajz-környezetismeretből is megbukott.

A korábbi sorozatos hiányzások okaként a rossz társaságot említi, önmagát könnyen befolyásolhatónak tartja. A legutóbbi időkben változtatott hozzáállásán, elhatározta, hogy rendszeresen jár iskolába, és igyekszik az iskolát elvégezni. Nevelője is nagy örömmel fogadta ezt a fordulatot, és folyamatos megerősítéssel igyekszik támogatni a gondozottat. A változás oka a közelgő nagykorúvá válás, a felelősségvállalás, jövőre vonatkozó tervek megjelenése: *„Hát általában ők vittek bele, úgy hívkáltak mindenhova, én meg belementem. Hát mert nem is volt kedvem iskolába menni, ők meg mondták ne menjél, én meg egyből elmentem velük.(...) Hát*

így lassan 18 éves vagyok, és így rájöttem, hogy így semmi nem lesz belőlem.” A nevelő meglátása szerint a változásban a tartósnak mutatkozó párkapcsolat, és az abban való megfelelni akarás is közrejátszik.

Jelenlegi tanárainak többségével jó a viszonya, de az a véleménye, hogy kevés kivételtől eltekintve nem tudnak rendet tartani, a diákok következmények nélkül bármit megtehetnek a tanórákon, például zenét hallgathatnak, kártyázhatnak, stb. Ezt problémaként fogalmazza meg, szerinte a tanulóknak is változtatniuk kellene hozzáállásukon, de a tanároktól is nagyobb szigort várna el. *„Hát kettő van, akit így nagyon érdeklí, hogy most mi van az órával, van amelyik így utolsó tíz percben jön be, akkor gyorsan elmondja, az egészet lediktálja, és mehetünk amerre látunk, mert nagyon nem érdeklí. A másik meg úgy elmondja normálisan az anyagot, csak látszik rajta, hogy egyáltalán nem érdeklí így a gyerekek, csak a munka miatt van itt.*” Ugyancsak a tanárokkal kapcsolatban fontosnak tartja megjegyezni, hogy kimondatlanul ugyan, de számára egyértelmű jelei vannak, hogy a pedagógusok komoly ellenérzéseket táplálnak a roma származású gyermekek iránt.

Eddigi iskolai pályafutása alatt elmondása szerint nem szenvedett hátrányt amiatt, hogy gyermekvédelmi rendszerben él, bár iskolatársainak többsége nincs is tisztában ezzel a ténnyel.

Gyermekvédelmi rendszer megítélése

A lakásotthon 4 házból áll, mindegyikben 8-14 gondozott él. Az interjúalany másfél évig a fogyatékosággal élők számára fenntartott házban volt elhelyezve, majd a férőhelyek alakulásával egy évvel ezelőtt átkerült jelenlegi helyére. (Eredetileg egy rendellenes csontszaporulattal kapcsolatos műtét, illetve az azt követő lábadozás tette indokolttá a beteg gyermekek közötti elhelyezését, de a felépülés teljes és végleges, így már nem tekinthető különleges ellátásra szorulóknak.) Jelenleg harmadmagával osztozik egy szobán, elmondása szerint lakótársaival jól kijön, nincs említésre érdemes konfliktus köztük, ugyanakkor az együttlakáson túlmutató mélyebb kapcsolat sem, azt például nem tudja pontosan, mit tanulnak társai.

A közösségben jól érzi magát, elhelyezésével és életkörülményeivel elégedett: *„Hát úgy normális, ételt kapunk normálisan, ruháztatnak, kedvesek velünk. Hát jó az benne, hogy úgy a legtöbb nevelő úgy néz ránk mint hogyha a saját gyereke lennénk, így kedvesek hozzánk, próbálnak mindenben segíteni. A rossz meg az, hogy nem otthon vagyunk.*” Úgy érzi,

számíthat nevelőire, mindenféle problémával fordulhat hozzájuk, tényleges segítséget kap tőlük konkrét tanulmányi, életvezetési kérdésekben, de lelki problémák megoldásában is.

A nevelőkkel való viszonya a bekerülése utáni időszakban nem volt felhőtlen, gyakoriak voltak a konfliktusok, egy alkalommal egy vitája tettelegességig fajult, melyből rendőrségi ügy lett: *„Volt egyszer, hogy megrúgtam a nevelőt, abból kaptam 2 év felfüggesztetet.”* Illetve egy alkalommal, röviddel a bekerülése után lopáson is érték: *„(...) egy ilyen zsebpénzes kazettát, amibe a pénzünket tárolták, azt vittem el, abból kaptam fél év felfüggesztetet, és a kárt kellett megtérítenem. (...) Elmentem bulizni belőle, kaját vettem magamnak, így amikor láttam ilyen hajléktalanokat, akiken látom is, hogy tényleg rászorulnak, azoknak adtam belőle, ennyi volt.”*

A kezdeti problémás időszakban nem csak a lakásotthonban keveredett gyakran konfliktusba, hanem a tanórák látogatása helyett csavargással töltött időben az alkohollal, drogokkal is kapcsolatba került: *„Régebben? Kimentünk valahova így a városba, alkoholt vettünk, vagy szipóztunk, vagy drogoztunk.”* Állítása szerint mostanára ezekkel felhagyott, ritkán, főleg a hétvégi szórakozások alkalmával fogyaszt alkoholt, de drogokat már nem használ, és ezzel a társasággal már nem tartja a kapcsolatot, egy kivétellel, de vele is csak levélben. Jelenlegi barátai többnyire iskolatársai közül kerülnek ki. Korábbi baráti társaságai, bandái miatt máig rendszeresen kerül bajba, ilyenkor ismerősöktől kér segítséget: *„(...) hogyha vannak ilyen balhék, hogy pl. meg akarnak verni, akkor szoktam így nekik szólni. (...) nem vagyok egy elég közkedvelt személy. (...) Hát így a, régen így bandákban voltunk, és így egyik bandából mentem a másikba, és ők ezt nem nézték jó szemmel. (...) és így beszélgetnek, én meg nem az a típus vagyok, aki hagyja, hogy így beszéljanak neki, visszaszólok, azt összeverekedünk, vagy valami. (...) Hát így akárhol, vagy a városban, (...) de az iskolában is van.”* Rendőrségi ügyei miatt pártfogó felügyelete alatt áll, ami kéthavonta esedékes beszélgetésben merül ki: *„Hát ott annyiból szokott állni, hogy elmegyünk, megkérdezi, hogy mi van az iskolában, itthon mi újság van, utána mehetünk haza (...)”*

Magánélete az utóbbi időben rendeződött, magatartási problémái jobbra megszüntek és iskolai teljesítménye is javult. Ennek háttérében a rendszeres és mélyreható beszélgetések mellett nevelője szerint is a másik alakító erő a gondozott párkapcsolata. A szintén családból kiemelt, nevelőszülőknél élő lány rendezett életvezetése mintaként szolgál és egyúttal megfelelési vágyat is jelent a gondozott számára.

A nevelő meglátása szerint a rendszerben lévő fiatalok nevelése általában véve azért problémás, mert a szakembereknek rendkívül szűk a mozgásterük, semmiféle eszköz nincs a kezükben. Arra hivatkoznak, hogy a gyermekeknek csak jogaik vannak, kötelezettségeik

pedig nincsenek. A jutalmazás-büntetés módszerét inadekvát módon használják. Erről így nyilatkozik: *„Az ifjúságvédelmi törvények ezek nem jók, (...) mert csak jogot biztosít a gyerekeknek, tehát (...) nincs hatékony eszköz a kezünkben, amivel rá tudnánk bírni a kötelességeikre is. (...) akármilyen rosszat csinál, mivel tudom megfogni? Semmivel, abszolút semmivel. Na most elmondok egy konkrét esetet. (...) Nem jártak iskolába a gyerekek, köztük a Zsolti (...) és nem tudtam máshoz folyamodni, (...) elvettem a számítógépet, tehát mivel élelmet nem lehet elvenni, ugye zsebpénzt nem lehet elvenni, mivel tudom megfogni, gyerekek, nem lesz számítógép. (...) erre jött a gyermekvédelmi képviselő, a gyerekek ezt elpanaszolták, és azt mondta nekem, hogy mi jogon csináltam én kollektív büntetést (...). Tehát engem ezzel rögtön megfogtak, és nekem már ettől kezdve aztán semmi nem volt a kezemben, nem tudom betartani a rendet (...)”* A nevelő a problémák generális megoldását egyfelől a gyermekekkel szemben támasztott magasabb szintű követelményekkel, és azok betartatásához szükséges pedagógiai eszközök biztosításával látná megvalósíthatónak, másfelől fontosnak tartaná, hogy a jelenleginél lényegesen nagyobb gyakorisággal legyen lehetőség továbbképzésen, szupervízióval való részvételre, illetve általában kiemelten kellene kezelni a szakemberek közötti információcsere javítását is. Ezek mellett megfogalmazta azt is, hogy tapasztalata szerint az iskolai oktatás színvonala a kilencvenes évek második felétől érezhetően romlott: *„(...)az iskolában, ugye, egyszerűen megszűnt az oktatás, ismeret átadás van sajnos, ezt tudomásul kell venni. Tehát ott kellene kezdeni, és hát itt is, ha lehetne ezekkel a házi szabályokkal még jobban rávenni a gyerekeket, hogy tanuljanak, mert azért régebben voltak olyan gyerekek akikre büszkék vagyunk, akik elvégeztek főiskolát, egyetemet, de most már sajnos nagyon-nagyon kevés van.”*

A jövőre vonatkozó tervek, lehetőségek

A gondozott jövőjét barátnőjével közösen képzei el. Tervei szerint az iskola elvégzése után mindketten a rendszerben maradnak, igénybe veszik az utógondozói ellátást, amíg erre lehetőségük van (24 éves korig). Szakmaszerzés után munkába állnak, az otthonteremtési támogatás segítségével házat vesznek, és ott folytatják közös életüket. Ezen a ponton némi bizonytalanság érhető tetten a tervezésben, az interjúalany elmondása szerint Németországban élő rokonához tervez kiköltözni, és a családalapítást, illetve a házvásárlást tulajdonképpen ott képzei el, bár ezt a tervét barátnőjével még nem egyeztette: *„Hát úgy terveztük el a barátnőmmel, hogy mind a ketten betöltjük a 18-at, ő még marad a nevelőszülőnél, én megpróbálok itt maradni, elvégezzük mind a ketten az iskolát, utána összeköltözünk, utána én*

már így, ő velem még nem beszéltem erről, kiköltöztünk Németországba unokabátyámékhoz, ott veszünk házat, azt ott fogunk élni.” Megítélése szerint a jövőre vonatkozó elképzelései reálisak, megvalósításuk nem lesz egyszerű, de sikerülni fog: *„Hát elég nehéz lesz, de végül is ha normálisan járunk iskolába, meg tanulunk, akkor össze tud jönni.”* Tervei megvalósítása érdekében konkrét lépésként németet tanul az iskolában, jó eredménnyel. A hegesztő szakma megszerzése után érettségig szerezne, mielőtt munkába áll. Terveinek megvalósulását 60%-ban tartja valószínűnek, úgy gondolja, hogy 80%-ban rajta múlik, sikerül-e, 20%-ban pedig a barátnőjén. Szinte biztosra veszi, hogy az iskolát sikeresen be tudja fejezni. Saját kitartásáról - illetve, annak hiányáról - reális képe van: *„Hát így az önkontrollomon, mert hamar feladok mindent. Nem tudom, kiskorom óta ilyen vagyok, hogyha valami sikerül elsőre, akkor föladom az egészet.”*, ugyanakkor ha a terveiről van szó, határozottnak és eltökéltnak látja magát: *„Hát úgy nem tud beleszólni senki, mert ezt én akarom, mert én ezt meg akarom valósítani, másnak meg nem lesz beleszólása.”*

Gergő esete

Anamnézis, a bekerülés okai

M.G. 17 éves fiú. Öt éves kora óta a nagyszülei nevelték, előbb a nagymama, később a nevelésbe vétel után fél évvel a nagypapa halt meg. Egy nagykorú bátyja van, őt keresztszülei nevelték. Közel két éve, 16 évesen, 8. általános iskolás korában az iskolai gyermekvédelmi felelős kereste fel a gyámhivatalt, majd annak javaslatára került gondozásba. Jelenleg lakásotthonban él.

Szülei alkoholisták, jelenleg hajléktalanok, a fiú számára elfogadhatatlan az életmódjuk. Szülei nem élnek együtt több éve, segélyekből tartják fent magukat. A fiú szerint a segélyekből, támogatásokból és néha egyéb forrásokból származó bevételeiket is többségében italra költik. Szégyelli, ha néha az utcán véletlenül találkozik az apjával, szüleivel semmilyen kapcsolatot nem kíván tartani. *„(...) Apukámmal szoktam néha találkozni, véletlenül, az utcán. Nem tudtak talpra állni. Apukám beteg volt, megműtötték, meg minden. Most egyik haverjánál lakik. Anyukám meg, nem is tudom. Két hónapja lementem hozzá. Ilyen albérletben lakik, kap valamilyen segélyeket, meg minden, azt az egészet elissza.”* Az anyjának többször volt öngyilkossági kísérlete.

A nagymama halála után a gyermekek nevelése teljes egészében a nagypapára hárult, aki szerény anyagi lehetőségek mellett mindent megtett a rendezett családi háttér biztosításáért, az elvárható szintnek megfelelően gondoskodott a fiúról és testvéréről. Később betegsége miatt nem tudta tovább ellátni a nevelői, gondozói feladatokat. Fél évvel a gyermek gondozásba vétele után meghalt. A gyermek életkörülményei a családi háttér meggyengülése következtében rohamosan rosszabbodtak, felügyelet, normakontroll nélkül élete szociálisan is mellékvágányra futott. Rossz társaságba keveredett, több ízben a törvénnyel is összetűzésbe került, rendőrségi ügyei voltak. A gyermek 16 éves, 8. osztályos korában nevelésbe került. Az ezt megelőző utolsó időszakban a gyermek már az utcán élt, nem evett, nevelésbe kerülésekor fizikailag legyengült, alultáplált állapotban volt.

A bátyjával szoros a kapcsolata, egyfajta mintát jelent számára. 24 éves, építőipari betanított munkás, önálló keresete van. Úgy tervezi, vele fog együtt élni nagykorúsága után a nagypapa után rámaradt önkormányzati bérlakásban.

A keresztanyját szereti, tartja vele a kapcsolatot. A távolság miatt viszont ez nem tud egy meghatározó, szoros kapcsolat lenni, nem tud mintát adni, nincs személyiség formáló ereje. A nevelők ösztönzik a szünidei látogatásokat, a kapcsolat fenntartását.

Iskolai karrier

Óvodába járt, az általános iskolát év vesztésként kezdte. Egyetlen általános iskolába járt a szakellátásba kerülése előtt. Alsó tagozatban a tanulással nem volt különösebb nehézsége, majd tanulmányi eredménye ötödikben elkezdett jelentősen romlani, a továbbiakban elégséges tanuló volt. Saját bevallása szerint nem szeretett tanulni. Hatodik osztályban félévkor és év végén is megbukott, de a pótvizsgát sikeresen abszolválta. A hetedik osztályban kétszer is évisméltésre kötelezték, megbukott történelemből, matematikából, fizikából, kémiából és környezetismeretből. Kedvenc tárgyként az általános iskola egészére vonatkozóan egyedül a testnevelést említi. A nyolcadik osztályt elmondása szerint csak a tanárok segítő, megengedő hozzáállása miatt volt képes elvégezni. Az általános iskola utolsó évét már gyermekvédelmi gondoskodás alatt állóként végezte. A nevelő szerint az általános iskola meg akar szabadulni a nehezen kezelhető, problémás gyermekektől, ez ebben a konkrét esetben is tetten érhető. Bekerülése előtt jelentős mennyiségű igazolatlan hiányzása volt, a lakásotthonba kerülését követően az ellenőrzések miatt ezek a hiányzások szinte teljesen megszűntek.

A gondoskodásba kerüléskor agresszív lett, hazudozott. Nem viselte a fegyelmezést, minden rendszabályozásra, magatartásformálásra irányuló nevelői törekvést igazságtalannak érzett, személye elleni támadásként élt meg. Agressziója mind a felnőttek, mind kortársaival szemben megnyilvánult, folyamatos konfliktusforrást jelentett. Kortársaival való viszonyának normalizálódását túlkorossága is nehezítette. Különböző bandákhoz fűzték szálak, de valójában ezek egyikében sem találta meg a beilleszkedés módját, nem vált igazán odatartozóvá. Többször társai kifosztása, zsarolása miatt indult eljárás ellene. Az általános iskola elvégzése után a nevelői segítségével döntött a pályaválasztásról, továbbtanulásról. Szakiskolában folytatta tanulmányait hidegburkoló szakmát adó képzésen. A szakmát 3 hónapig tanulta, ekkorra azonban helyzete tarthatatlanná vált, súlyos magatartási problémái miatt nem maradhatott az iskola diákja. *„ilyen hidegburkoló szakra jelentkeztem. Az osztályfőnököm, meg az egyik haverom segített, aki oda járt. Azt nem nagyon tudtam, hogy egy burkoló mit csinál, csak ilyen alapokat. Nem nagyon gondolkoztam ezen. Ez mégiscsak valami építőipar. A bátyám is ott dolgozott, kőműves. Voltam már vele dolgozni is.”* Tanulmányai év közbeni megszakítása után nem került azonnal új iskolába, a kényszerű szünetet otthon töltötte. Ezután egy felzárkóztató jellegű, speciális tantervű iskolába került, jelenleg is ott tanul. Saját bevallása szerint csak a tankötelessége miatt jár iskolába. Nem szeretett sohasem tanulni, most sem akart, csak a tankötelezettsége miatt, annak leteltéig folytatja tanulmányait az új iskolában, bőrdíszműves szakon. Jelenleg 9. évfolyamos. Néhány hónapon belül nagykorúvá válik, tervei szerint csak addig akarja végezni iskoláját. A munkába állást, pénzkeresés elkezdését sürgeti, az iskolai tanulmányokat teljesen értéktelennek látja, az eddig befektetett idő és munka sem teszi számára érdemessé annyira, hogy egy lezárt tanév kedvéért egy-két hónappal tankötelessége lejártá utánig még erőfeszítéseket tegyen: *„...Már mentem volna dolgozni most, már úgy volt, hogy keresem a munkát. Intéztem a munkához való papír, adókarttyát, stb. Csak aztán rájöttek, hogy nem lehet, iskolába kell menni. Sohasem akartam igazából tanulni. Még három hónapot kell iskolába járni. Semmiképp nem fogom befejezni, mert úgyis, maximum szövő lehetnék. 10 évfolyamot adnának, ha befejezném. De nem akarom. Mert minek. Most elmegyek dolgozni, s utána mindenképp egy szakmát meg fogok szerezni. Egy gyorstalpalón majd le fogom tenni. Most mindenképp pénzt akarok keresni.”*

Gyermekvédelmi rendszer megítélése

Az intézménybe kerüléskor a pszichológiai szakvélemény szerint szociális okokból fakadó retardáltsága volt, ismeretei, valamint a tanuláshoz való viszonyának motivációja nagyon alacsony volt, érdeklődési köre beszűkült.

Kiskamaszkorban még könnyen kezelhető volt, karatézott, amiben nagyon tehetséges volt, európai versenyen saját korosztályában bajnoki címet szerzett. Felső tagozatos korában kezdődtek a magatartási gondok, az iskolakerülés, rossz társaságokhoz kötődés. Szaporodtak az ellene indított fegyelmi eljárások az iskolában, bukások, emiatt a sporttól el lett tiltva. Nevelője szerint a sporttól való eltiltás szakmailag elhibázott döntés volt: *„éppen ezzel lehetett volna megfogni”*.

A szakember elmondása szerint bekerülésekor nehezen megközelíthető személyiségű gyermekként ismerték meg, aki ugyan hamar kiismerte és feltalálta magát az új körülmények között, de óvakodott tőle, hogy a társaság középpontjába kerüljön, vagy akár csak meghatározó tényezője legyen. Társainak, nevelőinek egyaránt nehéz volt vele mélyebb kapcsolatokat kiépíteni. A bekerülése óta eltelt két év alatt ez pozitív irányba változott, igényli hogy a környezetében élők kapcsolatot építsenek ki vele, de továbbra is markáns, nehezen átléphető határokat szab. A nevelők szeretnék, ha nagykorúsága után utógondozói ellátott maradna, de a gondozott jelenlegi álláspontja az, hogy nagykorúvá válása után az iskola azonnali befejezése mellett a gondozási intézményből is távozik.

Szabadidejében a barátaival tölti az időt, különösebb cél, vagy konkrét program nélkül, leginkább csavargással. *„Pénze mindig van, megoldja.”* A nevelője szerint telefonokkal üzletel.

A jövőre vonatkozó tervek, lehetőségek

A gondozott jövőtervezése rövid- és középtávon kizárólag a pénzkeresés célja alá szerveződve fogalmazódik meg. A minél korábbi keresővé válás érdekének minden egyebet alárendel, nem szándékozik befejezni tanulmányait sem. Távlabbi tervként ugyan megfogalmazódik egy szakma megszerzése, de ezért a belátható jövőben nem szándékozik lépéseket tenni. Bátyja életét mintaként kezeli saját jövőjének tervezésekor. Eddigi élete azt mutatja, hogy a túléléshez vezető technikákat megtanulta, ezt az utat tartja önmaga számára elfogadhatónak, követhetőnek. Álma, hogy kamionsofőr legyen. Szeretne B kategóriás jogosítványt, úgy tervezi, a BKV-nál ezt megszerezheti. *„Most hallottam, hogy vannak ilyen tanfolyamok, ahol megszerzem a jogosítványt, mondjuk a B-t, utána le tudok tenni egy C-t, meg egy D-t, valamilyet, s akkor az kamionra mindenre jó. Oda mindig keresnek embert, az*

bejelentett, az biztos. Vagy elmennék az izéhez, hogy is hívják, BKV-hoz, oda nem is kéne szakma, 8 általános kell hozzá, ott kitanítanak, megkapom ott ingyen a mimet (...) a jogosítványomat. Megszerzem ott ingyen, még pénzt is kapok. Ingyen van, s ott dolgoznék a BKV-nál. Úgyis az egész család ott dolgozott. Nagypapám, nagymamám, keresztanyám.”

Lakhatásának kérdését illetően elképzelése, hogy bátyjával nagyapja lakásában fog élni, bár a bérleti jog megszerzésével kapcsolatban még bizonyos jogi lépések megtétele szükséges, ezt nem látja komoly akadállyal. Nevelője is azon a véleményen van, hogy ezek a jogi lépések valószínűleg eredményre vezetnek, tehát nem irreális az elképzelés. Mindenáron szeretne hozzájutni a családi pótlékból összegyűjtött megtakarításhoz, ami mintegy 3-400 ezer Ft-ot tesz ki, többek között ez az egyik fő motivációja annak, hogy nagykorúvá válása után azonnal elhagyja az iskolát, és kilépjen a rendszerből, hiszen ha utógondozói ellátott maradna, akkor lekötne pénzt, és nem juthatna hozzá: *„(...) nem fogom, csak jó dolgokra elkölteni. A lakásba, ami kell. Ott megvan az összes cuccom, csak ilyen kisebbfajta javítások, meg ilyesmi. Most ott valami srác lakik. A rezsije úgy negyven körül van, majd a testvéremmel fizetjük. Mindenképp azt szeretném, hogy ahogy nagykorú leszek, odaköltözzek a testvéremmel.* Eltervezte, hogy hűtőt, mosógépet, televíziót vesz ebből a pénzből a lakásába. Azt gondolja, keresetéből, bátyja segítségével fenn tudja tartani lakását, fizetni tudja a rezsit, és megélhetési költségeit fedezni tudja majd.

A tervezett jogosítványszerzésig elképzelése szerint raktárosként tudna könnyen elhelyezkedni valamelyik hipermarketben. Nem számít nagy fizetésre, hatvanezer nettó a minimum, amiért elmenne dolgozni. Ugyanakkor az a véleménye, hogy egy számára elfogadható életszínvonal fenntartásához minimálisan havi kétszázezer forint kellene.

Családtervezésre vonatkozó elképzelései nem túl részletesek. Később majd szeretne családot, gyermekeket is, minimum kettőt, de csak fiút.

A nevelő úgy látja, hogy a gondozott jövőterve szegényes ugyan, de megvalósítása valószínűleg nem szenved majd kudarcot. Úgy véli, a gondozott valóban kilép a rendszerből és az iskolából, amint nagykorúvá válik, és az eddigi tapasztalatok alapján sikerrel talál majd magának alkalmi munkákat, illetve bonyolít le időszakosan kisebb-nagyobb üzleteket, melyekből fenn tudja magát majd tartani.

Anna esete

Anamnézis, a bekerülés okai

Cs. A. 17 éves cigány lány. Hat hónapos korában apja meghalt, nővére ekkor 5 éves volt. Rajta kívül még egy testvére van, anyja következő élettársi kapcsolatából született fiú, aki két évvel fiatalabb nála. Az apa halála után az anya a két gyermeket rövid ideig egyedül nevelte, majd összeköltözött élettársával, de a kapcsolat a közös gyermekük megszületése után nem sokkal felbomlott. Ekkorra olyan súlyossá váltak a család anyagi gondjai, hogy a gyermekek neveléséhez, gondozásához szükséges feltételek nem voltak biztosítottak, így családból való kiemelésükre került sor: *„Aztán utána ő is elhagyott minket, és akkor történt az, hogy hát így kikapcsolták a gázt, minden, szóval semmink nem volt, és akkor valaki felajánlotta neki, hogy igen van az, az átmeneti gondnok otthon, hogyha oda berakod, és majd utána elintézed a dolgaidat, akkor utána ki tudod őket venni”.* Na most az történt, hogy de mi maradtunk, és azóta is benn vagyunk”

A három gyermek ugyanabba a gondozási intézménybe került, ahonnan szintén együtt kerültek áthelyezésre egy másik gondozási helyre az előbbi átszervezése miatt. Az interjúalany bekerülésekor 5 éves volt, a gondozási-hely váltás öt évvel később, negyedik korában történt. Nővére 17 évesen kikerült a rendszerből, élettársához költözött, akivel azóta összeházasodott, gyermeküket nevelik. Öccsével jelenleg is ugyanabban a gyermekotthonban élnek. Az anya a bekerülés után rendszertelenül látogatta a gyermekeket, sokszor több hónap is eltelt két jelentkezése között. Komoly alkoholproblémái voltak, az utóbbi hónapokban próbál kigyógyulni az alkoholizmusból. Jelenlegi élettársával él, életük most viszonylag rendezettnek mondható. Velük a gyermek havonta egyszer találkozik, mert az élettárssal rossz viszonyban van, illetve édesanyjával sem tudott megbékélni: nem tudja megbocsátani, hogy tizenéves korukig nem törődött velük, hogy fontosabb volt számára az ital, mint a gyermekei. Saját elmondása szerint két óránál többet nem bír ki velük egy helyen, azt a felmerülő lehetőséget pedig határozottan elutasítja, hogy visszaköltözzön hozzájuk. Családi kötelék inkább nővére családjához fűzi, őket gyakran látogatja.

Iskolai karrier

A gyermek 5 évesen, a rendszerbe kerülése után egy évig még óvodába járt, az általános iskolát 6 évesen kezdte egy fővárosi iskolában, melyben nagy számban tanultak

gyermekotthonban élők. A testnevelés tagozatos iskolát az interjúalany nagyon szerette, négy évig járt oda, és nagy veszteségként élte meg a költözés miatt kényszerű iskolaváltást: *„Imádtam azt az iskolát, nem is akartam onnan eljönni, és mindig mondtam, hogy de hát én majd (az új gondozási helyről) is beutazok oda, de nem. (...) Hát ott még nagyon jó tanuló voltam, a matek volt ami lehúzta az átlagomat, az mindig hármas volt.”*

Az új iskola ének-zene tagozatos általános iskola és gimnázium is egyben, a gondozottat a nyelvi tagozatra írták be. A váltás kifejezetten akarata ellenére történt, korábbi iskoláját semmiképpen nem akarta elhagyni, ezért a felvételi dolgozatot üresen adta be. A korábbinál jóval erősebb iskolába végül sikertelen felvételi dolgozat ellenére kiemelkedően jó tanulmányi eredménye (negyedikben: 4,7) alapján felvették, de választás elé állították: újra járja a negyediket, hogy hiányosságait pótolja, és felkészüljön a magasabb szintű elvárásokra, vagy az ötödik osztályt kezdi meg, vállalva a várható komolyabb nehézségeket. A döntést végül nevelői hozták meg, ez alapján ismét negyedik osztályos tanulóként kezdett az új iskolában. Az évet majdnem kitűnő eredménnyel végezte, de saját elmondása szerint megbánta, hogy az évismérlés mellett döntöttek, hiszen a tananyag számára ismerős volt, az év nem jelentett kihívást, így a meglehetősen könnyen vett év után az ötödik osztályban komoly nehézségekkel találta szemben magát, ami végül majdnem újabb évismérléshez vezetett: *„De aztán jött az 5. osztály, ott meg annyira elrontottam, hogy én elkényelmesedtem, mert, hogy a 4.-ben semmit nem kellett tanulnom, mindent tudtam, és akkor ötödikben jött az, hogy tanulni kell. Hogyan is kell azt csinálni? Lusta voltam, nem tanultam, mert, hogy nekem az biztos megy úgy, hogyha figyelek órán, és akkor hát így azóta, de sose buktam meg úgy utána.”*

Tanulmányi átlaga később sem közelítette meg az alsó tagozaton hozott szintjét, hetedikben kémiából ismét megbukott, de a pótvizsgán sikerült korrigálnia. Az általános iskolát közepes eredménnyel ugyanebben az iskolában fejezte be.

Az általános iskolai tanulmányai során nem volt hátránya abból, hogy a gyermekvédelmi rendszerben nevelkedett, az első iskolában különösen magas volt az aránya a gondozásban élőknek, itt egyfajta belső közösség is kialakult köztük, de a másik iskolában sem érték atrocitások, illetve nem emiatt: *„Hát ott kicsit ki voltam közösítve a stílusom miatt, mármint, hogy ilyen zenei stílus, mivel, hogy ilyen sznob suli volt, (...) meg mindenki a legjobb, legdrágább ruhákban járt, és hogy, ugye hát én is igyekeztem úgy öltözni, csak, hogy ugye az én stílusom az kicsit ilyen alternatív (...) és akkor nyolcadikban már nagyon gáz volt, hogy én nem mentem velük a (diszkóba), meg, hogy én rajtam bakancs van, nem pedig Nike cipő.”* Ettől függetlenül iskolatársaival nem volt komolyabb problémája, viszont tartós barátságokat

sem kötött velük: „(...) gimnáziumi része is volt ennek a sulinak, én a gimnáziumosokkal barátkoztam, mert hogy érettebbek voltak, meg úgy, úgy ott voltak bakancsos srácok is meg lányok is, és akkor velük jobban kijöttem mint az osztálytársaimmal. De hát ez így hamar elmúlt, szóval ilyen hetedik-nyolcadikban már úgy mindenkiel jóban lettem, de nem tartom már velük a kapcsolatot.” Tanáraival is rendezett volt a viszonya, visszatekintve képes átértékelni akkori véleményét is, például osztályfőnökével és egyben magyar tanárával kapcsolatban, akit szigora miatt nem szeretett, most azonban már úgy látja, sokat köszönhet neki.

Az általános iskola elvégzése után tanulmányait képzőművészeti középiskolában folytatta. A pályaválasztásban tanárai javaslatait követte, akik felismerték tehetségét. A rajz mellett az idegen nyelv tanulásában ért el kiemelkedő sikereket, így a középiskolában német nyelvi tagozatra jelentkezett. Szeretett volna fotózást is tanulni, de nem vették fel a megcélzott szakra, illetve lakberendezést szeretett volna tanulni, de sajnos arra sem volt lehetőség.

Animációs játék- és filmkészítő szakra jár, az iskola 4+1 éves, a szakmai tárgyakon kívül normál középiskolai tananyag elsajátítását várják a tanulóktól. Szombaton is van oktatás, ekkor csak művészeti tárgyakat tanulnak.

A középiskola első évében az új környezet, a megváltozott kihívások, és vélhetően életkori sajátosságok miatt a tanulás jelentősen háttérbe szorult, ami végül a 9. osztály sikertelen zárásához vezetett: „(...) mert nem érdekelt a sulis, nagyon fáradt voltam állandóan, be kellett utaznom a belvárosba, nem voltam hozzá szokva, mert hát akkor elvette az eszem az, hogy középiskola, új barátok, meg mit tudom én mi. Nem is az, hogy nem tanultam, órákon aludtam, otthon is csak aludtam, szóval hazamentem, és aludtam. Késések voltak, nagyon sokat késtem, nehezemre esett felkelni, és akkor összejött 30 igazolatlan (...)” Az igazolatlan hiányzások közel fele betegség miatt történt, de az interjúalany elmondása szerint a későn benyújtott orvosi igazolást nem fogadta el az iskola, és évisméltésre kötelezték. Történelemből, kémiából, irodalomból, művészettörténetből és betűrajzból bukott meg év végén, és a most ismételt 9. osztály félévi zárása sem mutatott ugrásszerű javulást, de bukás csak betűrajzból volt. Kedvenc tárgya az angol nyelv, amivel kifejezetten jól halad.

Az iskolatársakkal könnyen megtalálta a közös hangot, szinte azonnal beilleszkedett, bizonyos tekintetben ez a társaság a korábbi elutasító közösség ellenkezőjét jelenti számára: „Nagyon jól érzem magam, szóval hogyha a társaságot nézzük, hát ez egy olyan sulis, szóval mint hogyha magamra találtam volna a suliban, ugye nekem mindig az volt a bajom, hogy kiközösítettek amiatt, hogy én más stílusom van. Viszont ebben az iskolában meg mindenki hasonló stílussal rendelkezik, és nagyon jó, és itt meg azok vannak kiközösítve, akik diszkóba

járnak. (...) Meg ez egy teljesen más világ, teljes más mint egy-egy egyszerű gimnázium, itt sokkal több van. Itt az emberek úgy szeretik egymást, mint hogyha egy nagy család lenne.” Jelenlegi osztálya nem tudja, hogy gyermekotthonban nevelkedik, ezzel kapcsolatosan egyébként sem volt soha problémája. Tanárai közül senkit nem érez meghatározónak, példaképpé tehetőnek életében, egyedül a csiszolatlan modoráról ismert kémia tanárhoz került valamennyire közel beszélgetések alkalmával, akiről kiderült, hogy ismeri az egyik nevelőjét. Ha valakit mégis említenie kellene, aki hatással van rá, ő lenne az.

Gyermekvédelmi rendszer megítélése

Elsőként gyermekotthonba került, majd öt év után az átszervezés nyomán csoportjával együtt jelenlegi gondozási helyére, lakásotthonba. Az előző gyermekotthonról kedves emlékeket őriz, jól érezte ott magát: *„Meg hát ugye ott a (gyermekotthonban) még volt olyan is, hogy családi csoport, ami ugye azt jelentette, hogy nem közös menzán vagyunk a többiekkel, magunknak főzünk, egyedül megyünk nyaralni, meg ilyenek”*

Jelenlegi elhelyezésével is elégedett, most egyedül lakik egy szobában, mert kevesen vannak, ennek azonban nem örül, szeretne nagyobb társaságot, illetve fájjalja korábbi barátai elköltözését: *„Most nagyon sokan elköltöztek tőlünk mert, hogy betöltötték az x életévet, na mindegy elköltöztek, leginkább azok költöztek el akikkel nagyon jóban voltam, és ezt nagyon sajnálom, és nagyon rossz nélkülük. Van egy velem egyidős lány, hát így vele nagyjából kijövök (...) meg van egy fiú akivel így igazából jóban vagyok, szóval vele szoktunk játszani fent, együtt járunk ki cigizni meg ilyenek (...) De ő is mindjárt el fog költözni.”* A nevelők közül is többen elhagyták az utóbbi időben az intézményt, köztük az is, aki a legközelebb állt hozzá. Viszonya a szakemberekkel jó, de erősebb kötődés csak azokhoz fűzi, akiket régebb óta ismer: *„Most van egy kedvenc nevelőm ő még a (korábbi gondozási helyén) is velünk volt mikor odakerültem, rá egy évre ismertem meg, és ő azóta nevel, szóval (...) majdnem olyan mint hogyha az anyukám lenne, és őt nagyon szeretem”* A többi nevelőhöz való viszonya változó, vannak, akik kifejezetten ellenszenvesek számára, másokkal nincs különösebb problémája, és az újak között is van olyan, akit kifejezetten kedvel: *„mindegyik másmilyen, szóval vannak szigorúak, vannak engedékeny, hát nekem az a szimpatikus aki szigorú, de lehet kompromisszumokat kötni, azt nagyon szeretem”* Több korábbi és jelenlegi nevelőjét is meghatározóként említi.

Önmagát nyílt, könnyen barátkozó emberként mutatja be, különösen fontosak neki az emberi kapcsolatok, az akár idegenek között is létrehozható kommunikáció, megismerési folyamat, és

az emberi értékek általában. Ez az aspektus a környezetének értékelésekor is jelentős szerepet kap, emberi kapcsolataiban kiemelten fontosnak tartja, hogy folytatható-e sikeres kommunikáció, illetve hogy a problémahelyzetek kezelése közös megoldások keresése mentén szerveződik-e. Nevelői közül is azokat érzi magához közelállónak, akik ilyen téren jól együtt tudnak működni vele.

A jövőre vonatkozó tervek, lehetőségek

Jövőképe két, párhuzamosan érvényes terv mentén fogalmazódik meg. Az elsőként említett elképzelés központi elemeként jövőjét nővére családjának részeként képzei el. A tervek szerint testvéréék most épülő házában külön szobája lesz, a rendszerből való kikerülés után odaköltözik. Nővére férjével jó a viszonya, testvérét pedig legközelebb álló családtagjaként tartja számon: *„Igazából a nővéremet inkább tekintem anyukámnak, mint édesanyámat”*

A másik terv lényege, hogy a kikerülés utáni életét Hollandiában képzei el. 8 éves kora óta rendszeresen tart egy családdal kapcsolatot, akik meghívják a nyári, illetve téli szünetekre. *„(...) 7 éves korom óta. Első alkalommal oda kerültem egy családhoz, de ők nem hívtak vissza. És akkor második alkalommal mikor mentem az 8 évesen volt, és akkor hát ehhez a családhoz kerültem, akik azóta minden egyes évben visszahívnak.”* A patronáló család gyermeke hasonló korú lány, akit az interjúalany legjobb barátjaként nevez meg. Szeretne kitelepedni, lakberendezést tanulni, majd ebben a szakmában elhelyezkedni. A Hollandiához kötődő jövőtervvel kapcsolatban nagyon lelkes, úgy látja, minden tekintetben minőségi változást hozna életében, tulajdonképpen egyfajta újrakezdést jelentene: *„Nagyon szeretnék, mert annyival jobb világ, és ott nem lennének ilyen problémáim, meg, hogy a múltamról senki nem tudna, csak a családom, és nem kéne mindig takargatnom a képem, hogy hú.”* A terv megvalósíthatósága reális alapokon nyugszik, a gondozott jól beszél hollandul, a közeljövőben szeretne nyelvvizsgát is tenni. A család anyagi helyzete nem engedi meg, hogy őt pénzzel segítsék, de úgy érzi, emberi támogatásukra feltétlenül számíthat.

Saját családot nem szeretne, a házasság intézményét felesleges formáságnak, jelentéktelen papírnak tarja. Ha mégis lenne gyermeke, inkább örökbe fogadna, leginkább azért, mert ő is nagyon szerette volna, ha így a holland családhoz kerülhetett volna, de az édesanyja ezt magakadályozta: *„Hát én nem szeretnék családot, nem, szóval én így tanultam anyám hibájából. Meg, meg én félek a családtól, mert nem ismerem, nem tudom, milyen az a család, és félek, de abban biztos vagyok, hogyha lenne gyereke akkor ugyanazokat a hibákat nem követném el amiket az anyukám elkövetett. Szóval jó anya lennék, de nem szeretnék gyereket,*

meg ebbe a világba nem szívesen. Vagy hogyha lenne gyerekem, akkor én szívesen fogadnék örökbe (...)”

Irén esete

Anamnézis, a bekerülés okai

K.I. 17 éves lány. Szülei elváltak, születése óta külön élnek. A családban három lánygyermek van, közülük ő a legfiatalabb. Lakásotthonba költözését a gyermekjóléti szolgálat családgondozó javasolta, amit a gyermek maga is támogatott. 14 évesen (hetedikesként) került gondoskodásba. Bekerülése előtt édesanyjával és nevelőapjával élt. Elsősorban az alkohollal kapcsolatos problémák miatti rendezetlen családi háttér, illetve az anyagi bizonytalanság vezettek a gyermek családból való kiemeléséhez. Édesanyja nem dolgozott, segélyből élt, nem tudott gyermekéről gondoskodni. A nevelőapa a gyermek jelenlegi nevelőjének véleménye alapján emberileg helyt tudna állni, de életvezetési problémák miatt a család nem alkalmas a gyermek neveléséhez szükséges háttér biztosítására. Az alkoholnak meghatározó szerepe volt a családban, jelenleg is állandó problémát jelent: *„Hát egyrészt magamtól jöttem be, hát azért mert anyukám ivott, a nevelő apukám is, (...) és volt olyan, hogy berúgtak aztán veszekedtek, verték egymást. (...) Édesapám is szokott inni, a nevelő apukám is, anyukám is, a sógorom is.”*

Édesapja egy tanyán, fiatalabbik nővére férjével szintén vidéken (ugyanabban a faluban) él, édesanyja a fővárosban lakik, idősebbik nővére 5 éve átmeneti munkavállalási szándékkal (vendéglátóiparban) Görögországba távozott, azóta ott él. A gondozott külföldön élő nővérén kívül minden családtaggal rendszeresen érintkezik, de - bár lényegesen kisebb gyakorisággal - vele is tartja a kapcsolatot. Ez utóbbi kötődés az erre vonatkozó válaszai, megnyilvánulásai alapján felületesnek, egyoldalúnak tűnik, arról például nincs információja, hogy testvérének van-e családja Görögországban, ugyanakkor későbbi terveiben szándékai szerint fontos szerepet tölt be külföldön élő testvére.

A családtagokkal való viszonya a bekerülés óta határozottan javult. A szülőknek a gondozási intézménnyel is jó a viszonya, a nevelő elmondása szerint *„(a gondozott) családja az, aki a leghálásabb, és többször fölhív minket, és megköszöni a munkánkat, az anyuka is, és a vidéken élő apuka is. Tehát, hogy ők ezt érzik, hogy ez az egész mit jelent.”*

A szülők a válásakor meghatározott láthatási rendet követik, a gondozott páros hétvégéket anyjáéknál, a páratlanokat apjáéknál tölti.

Iskolai karrier

Óvodába 3 évig járt, az általános iskolát 6 évesen kezdte. Hetedikes koráig ugyanazon általános iskolába járt, az ötödik osztályt ismételnie kellett. Az évismétlésre a tanulás szinte teljes hiánya miatt került sor, melynek háttérében a családi problémák álltak. Irodalom, nyelvtan, történelem és matematika tárgyakból bukott meg. A tanév során lehetősége volt mindegyik tárgyból korrepetálásra járni, de ritkán, vagy egyáltalán nem vett részt ezeken a foglalkozásokon. Hetedik osztályban szintén megbukott, ekkor kémia, matematika és történelem tárgyakból. A hetedik osztályt már gyermekotthonban élőként járta újra, egy másik, a korábnál is erősebb követelményeket támasztó általános iskolában. Tanulmányait végül ebben az intézményben fejezte be. Nyolcadik osztály végén is bukott, matematikából kötelezték pótvizsgára. Általános iskolai tanulmányait 16 évesen, 2,4-es átlageredménnyel zárta le.

Kedvenc tárgya a testnevelés volt, és a sport egyébként is igen fontos szerepet töltött és tölt be az életében. Az általános iskolai évek alatt atlétikai versenyek rendszeres résztvevője volt, illetve több éve igazolt játékosként futballozik.

Jelenleg egy szakképző-, szakközépiskola és gimnázium típusú oktatási intézmény szakképző részében folytatja tanulmányait, a kilencedik évfolyamot zárta.

A vendéglátó-ipari középiskola felszolgáló szakára jelentkezett, ahova fel is vették, azonban a matematika pótvizsga miatt a beiratkozás késett, és a választott szak addigra betelt. Így ugyanabban az iskolában, egy másik szakon (kézműves) kezdte meg tanulmányait a későbbi váltás lehetőségét megtartva. (A két szak képzésében az első két év tantárgyi tematikája nem tér el jelentősen, így a szakváltás elvi lehetősége valóban adott, azt az előzetes egyeztetések szerint az iskola vezetője is támogatja. A 10. évfolyamot is a kézműves szakon végzi.)

Tanulmányi eredménye az általános iskolához képest látványosan javult, átlaga 4,4 lett, ami osztályelsőséget jelent, és a lakásotthonban is kiemelkedő eredménynek értékelik.

Az eredmények ugrásszerű javulásának okaként a gondozott egyrészt saját hozzáállásának változását, másrészt a korábbiakhoz képest jóval alacsonyabb iskolai követelményszintet jelölte meg. *„Hát egyrészt az iskola is gyengébb az én képességeimhez képest, hát meg úgy, hogy én is így hajtottam. A nevelők mondják, hogy nem ilyen lett volna az átlagom, hogyha mondjuk egy erősebb iskolába járok”*

Az általános iskolában felhalmozott lemaradást, hiányosságokat fejlesztő pedagógus bevonásával igyekeznek pótolni, ledolgozni. A heti két alkalommal tartott foglalkozások mellett a nevelők is segítséget nyújtanak a felzárkóztatásban. Az iskolaváltás a gyermek és a nevelő szerint is kedvező fordulat, az új közösség inspiratíván hat a tanulóra, tanulmányi nehézségei megszűntek, korábbi jelentős mértékű hiányzása visszaesett, közérzete jó. A tanulás hasznosságáról való vélekedése határozottan pozitív irányban változott, egyúttal elfogadó, támogató közösségre is lelt. *„A tanárok jó fejek, az igazgató is, az osztályfőnökünk is jó fej nagyon, megértő, segítőkész, hogyha bármi gondunk van, akkor segít, az osztályközösség is jó.”* Az osztályukban más gyermekvédelemben élő gyermek is jár (az általános iskolában és a középiskolai osztályban is), elmondása szerint ebből adódóan egyiküknek sem keletkezett hátránya, ehhez kapcsolódóan rossz élménye nincs.

Kedvenc tantárgyként továbbra is a testnevelést említi, de nincs olyan tárgy, amit nem szeret.

Gyermekvédelmi rendszer megítélése

Jelenlegi gondozási-helyén saját bevallása szerint, és nevelője véleménye szerint is a korábbi problémás időszak lezárultával mostanára teljesen beilleszkedett. Meghatározott napirend szerint éli napjait, tanítás után a másnapi órákra való felkészülés mellett a fejlesztő foglalkozásokon való részvétel (heti két alkalommal), illetve a sport tölti ki idejét. Több mint egy éve igazolt játékos a egy újabb focicsapatnak, nagyon jól érzi magát ebben az új közösségben is.

A gyermekotthon közösségi életében részt vesz, társaival kiegyensúlyozott a kapcsolata, lényeges problémája a bentlakással kapcsolatban nem fogalmazódik meg. *„Hát változtatni csak annyi, hogy a leg-..., hát nem a legkisebb, hanem a 4 kicsi közül van egy nálunk a (név) ő minden reggel hisztizik, és már az agyunkra megy. Szóval rengetegszer van ilyen, és őrajta. Vagy őt elvitetni, vagy valamit csinálni vele(…)”*

Gondozásba kerülését követő időszakban rendszeresek voltak a házirend megsértésével, fegyelmi vétségekkel kapcsolatos problémák, nem ritkán szökések. Nevelője szerint a családból való kikerülés okozta feszültségek, és a beilleszkedés nehézségei mellett ez részben egy társa, egy szintén az intézményben lakó lány rossz hatásának volt betudható. Az ő elköltözésével a komolyabb kihágások teljesen megszűntek. *„(a másik gondozott) hiába két évvel fiatalabb vagy hárommal, kitalált valami butaságot, az (interjúalany) végig se gondolta, hogy mi az, jó menjünk, és akkor 3 napig nem jöttek haza.”*

A problémák megszűnésének okát a gondozott önmaga megkomolyodásában, személyisége formálódásában látja, korábbi tetteinek helytelenségével tisztában van, változását megfontolt döntés eredményeként értékeli, és azt véglegesként fogalmazza meg nevelőinek. *„Hát most augusztusban volt egy házgyűlésünk, és akkor ott közöltem a nevelőimmel, hogy érzem én belülről, hogy elmúlt a lázadó korszakom, úgyhogy megváltoztam (...), és normális leszek, meg most már nem csinálok hülyeségeket. És mondták, hogy jó, ezt majd idővel meglátjuk, meg nem tudom, és augusztus óta semmi gond nincs velem. Normálisan tanulok, nem felesek vissza, nem szökök, nem lógok (...) szerintem túlléptem azt a tinédzser kort”*

A lakásotthonban dolgozó szakemberekkel nagyon jó a kapcsolata, a problémás időszakban és azok rendeződése óta is gyakran beszélget nevelőivel. Elmondása szerint örömét mindegyikükkel meg tudja osztani, bánatát nem, de két olyan nevelőt is meg tud nevezni, akivel kényesebb, bensőségebb témákat is meg tud beszélni. Meghatározó személyként az életében ugyanakkor a vidéken élő nővérét említi, a nevelők közül nem helyez ilyen pozícióba senkit.

Nevelője szerint magatartási problémaként jelenleg - a dohányzás mellett - egyedül a fiúkhöz való - túlságosan lazán kezelt erkölcsiséggel folytatott - viszonya fogalmazható meg. *„A házirendet betartja, ilyenrel nincsen gond, de a fiúkkal való magatartásban (...) ilyen szempontból a fiúkat tiszteli meg sokszor a bizalmával hamarabb mint ahogy kéne.”* Ezek a problémák is szűnőben vannak, *„az elmúlt fél évben sokkal jobban el tudja találni a fiúknál is meg a lányoknál is, hogy kit mennyire engedünk magunkhoz közel, mennyire bízunk meg a másokban”*, a pozitív változás háttérében a nevelő szerint fontos szerepet játszott a gyermekkel folytatott gyakori beszélgetés.

A gondozott családtagjaival való kapcsolattartásában is pozitív irányú változások mentek végbe a bentlakás utóbbi időszakában. Heti rendszerességgé váltak a nővérénél (édesapjánál), illetve az édesanyjánál tett látogatások, melyek korábban esetlegesek voltak, sokszor hónapokig kimaradtak. Bár az interjúalany szeret a lakásotthonban lenni, de a családdal való kapcsolattartását kiemelten fontosnak tartja, így a látogatások rendeződése nagyon kedvezően érinti őt.

A jövőre vonatkozó tervek, lehetőségek

A gondozott jövőre vonatkozó tervei egy nagyon határozott elképzelés mentén fogalmazódnak meg, melynek központi eleme, hogy a külföldön (Görögországban) élő nővérével életüket a továbbiakat közösen tervezve, a vendéglátó-iparban vállal munkát. *„Hát*

minden vágyam ugye a pincér-szakács szak volt, mert ugye a nővérem is az, és szeretnék hozzá hamarosan kijutni.” Az ezzel kapcsolatos iskolaválasztást nevelői, családtagjai is támogatták. Tervezi még, hogy a szakma megszerzése után továbbtanul, de ezzel kapcsolatos elképzelését egyelőre ennél jobban nem tudja konkretizálni. A külföldre költözésen kívül egy határozott célt - már-már küldetést - fogalmaz még meg, ez pedig a család minél jobban való összetartása. Ebben saját szerepét igen fontosnak látja.

Jövőbeni munkavállalásával kapcsolatban egyelőre nem részletezettek elvárásai. A családtervezés kérdését eddig szintén kevésbé gondolta át, hozzávetőleges elképzelései vannak, melyek egy normalizált életút irányába mutatnak: *„Hát valami igen-igen normális férjet szeretnék.”* A gyermekvállalástól nem idegenkedik, egy-két gyermeket szeretne.

Összességében a hat fiatal esete azt mutatja, hogy **a fiatalok sok esetben nem találják a helyüket az oktatási rendszerben, bizalmatlanok a tanáraikkal szemben.** Jellemző, hogy érdektelenek a tanulmányaik, sorozatosak az iskolai kudarcok. **A rossz tanulmányi eredmények hátterében a tanulás fontosságának hiánya, értéktelensége mellett az iskolakerülés, magas arányú iskolai hiányzás áll, valamint azok a sikertelen pályaválasztások, amelyek nem a fiatalok érdeklődéséhez, elképzeléseihez, képességeihez illeszkednek.** A nagykorúvá váláshoz kötődően néhány fiatal esetében egy pozitív irányba mutató szemléletváltás figyelhető meg, fontosnak tartják egyre inkább, hogy legyen egy szakmájuk, amellyel majd a munkaerő-piacon el tudnak helyezkedni. **Problémát jelent, hogy a gondozási-hely váltások iskolaváltásokkal is együtt járnak, amelyet a fiatalok nehezen viselnek, különösen, ha a korábbi iskolában megtalálták a számításaikat.**

A nevelkedési hely a tanulmányok folytatásához biztosítja az iskolai felszereléseket, felzárkóztató foglalkozásokon való részvétel lehetőségét, de sajnálatos módon a szakemberek úgy érzik, hogy nincsenek kimunkált eszközeik arra vonatkozóan, hogyan lehetne a fiatalokat a tanulásban motiválni.

Helytelen büntetési módszereket alkalmaznak, amely szakmai sikertelenségeiket csak tovább mélyíti. A gyermekvédelmi rendszerről a fiatalok inkább pozitívan nyilatkoznak, bár fontos hangsúlyozni, hogy **jellemzően nincs olyan nevelő, akivel bizalmasan tudnának beszélni.** A fiataloknak nem csak az iskolában, de a nevelkedési helyen és azon kívül is számos magatartási problémájuk van, többen összeütközésbe kerültek a törvénnyel, bűncselekményeket követtek el, előfordult problémaként a szökés, csavargás, bandázás

mellett az alkoholfogyasztás, droghasználat is. Az egyik intézményben a fajtalankodás is problémát jelent.

Pozitívumként értékelhetjük, hogy **a fiatalok közül néhányan rendelkeznek olyan családi kapcsolatokkal, amelyekre a jövőben is számíthatnak. Ezzel szemben jellemző azonban a családdal szemben egyfajta elutasító magatartás is**, van olyan gondozott, aki megveti szüleit életmódja miatt, így a jövőben sem kívánja a családdal rendezni kapcsolatát.

A jövőbeli tervek nem minden esetben körvonalazottak, általános, hogy a fiatalok szeretnének majd munkahelyet találni és az otthonteremtési támogatás segítségével a lakhatásukat hosszú távon megoldani. Három fiatal esetében a külföldre való költözés is vonzó perspektívát jelent, a jobb megélhetés reményében, már jelenlegi személyes kapcsolataikra építve (rokon, patronáló) szeretnének szerencsét próbálni. A tartós párkapcsolatban élők párjukkal közösen terveznek. A saját család alapítás még távoli a fiatalok számára, a gyermekvállalástól a későbbiekben egyikük sem zárkózik el. További tanulási tervekkel csak néhányan rendelkeznek.

II.6. SWOT-analízis

Kutatási eredményeink és a kutatásban részt vevő szakmai képzésben részt vevő fiatalok, gyermekvédelmi és oktatási szakemberek munkája, valamint a minisztériumi döntéshozók véleménye alapján SWOT- analízist készítettünk. Jelen fejezetben a SWOT-analízis eredményeit összesítjük. Módszerünk célja, hogy bemutassuk a gyermekvédelmi szakellátásban élő, 16-18 éves, szakmai képzésben részt vevő fiatalok helyzetét, iskolai pályafutásának fő jellegzetességeit, fényt derítsük arra, hogy melyek a gyermekvédelmi szakellátás erősségei. Továbbá megkeressük azokat a jellemzőket és sajátosságokat is, amelyek hiányoznak vagy nem kielégítőek. Módszerünk fontos eleme, hogy a kutatás során felkeresett szakemberek, érintettek és a kutatást végző kutatók tapasztalatait, véleményét használja fel, tehát a kutatás objektív és szubjektív elemeire egyaránt támaszkodik. Ily módon a kutatás feltérképezi a változtatási lehetőségeket, de ugyanakkor felszínre kerülnek azok a veszélyek is, amelyek a változtatással járhatnak. A szakmai képzésben részt vevők, gyermekvédelemben a gyermekekkel közvetlenül foglalkozó szakemberek (nevelő, nevelőszülő), iskolai képviselői, minisztériumi döntéshozók és kutatók tapasztalatainak összesítése és a vélemények egymás mellé, illetve szembe állítása során kiderül, hogy az erősségek milyen további lehetőségeket rejtenek magukban és milyen veszélyek elhárítását könnyítik meg, illetve, hogy a gyengeségek milyen veszélyekkel járnak, illetve milyen további lehetőségek kiaknázását akadályozzák.

Kutatásunkban a gyermekvédelmi szakellátás rendszerében élő, szakmai képzésben részt vevők helyzetét, iskolai tapasztalatait, iskolához, tanulmányaikhoz való viszonyulásukat, az évisméltések, iskolakerülés mögött rejlő tényezőket igyekeztünk kvantitatív és kvalitatív módszertan segítségével vizsgálni.

A SWOT-analízis felhasználható és alapja lehet a szakemberek által a jövőben kidolgozandó programoknak, melyek a gyermekvédelmi szakellátásban élők sikeres(ebb) iskolai pályafutásának, hosszabb távon pedig sikeres munkaerő-piaci integrációjának elősegítését célozzák.

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Intézmények tárgyi és szakmai feltételei kielégítőek. ▪ Szakemberek képzettsége megfelelő. ▪ Intézményekben biztosítottak a tanulmányok folytatásához a feltételek, az egyéni fejlesztés,	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek iskolai karrierjével kapcsolatos legfontosabb problémák, melyekkel kormányzati, döntéshozói szinten szembe kell nézni, alapvetően a bekerülés ideje, illetve a addig felhalmozott - elsősorban

<p>felzárkóztatás, hátránycsökkentés része a nevelési munkának.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Szakemberek számára a képzés, továbbképzés biztosított. ▪ Családias légkör biztosított az intézményekben, a nevelőszülőknél élők pedig családi környezetben nevelkednek. ▪ Teljes körű ellátás biztosítása a gyermek számára. ▪ Pozitív, hogy a fiatalok választott iskolájukkal kapcsolatban 85,1% úgy vélik, hogy az iskola felkészíti őket a munkavállalásra, viszont 75% szerint csak átlagos tudásra tesznek szert, ami a munkaerő-piacon nem biztos, hogy elegendő. A szakmáról való vélekedés mindezek ellenére inkább pozitív, a többség biztos abban, hogy szakmájával el tud majd helyezkedni. 	<p>iskolai - deficit kérdése köré csoportosítható. Egyre magasabb életkorban lépnek be a fiatalok a gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe, illetve az alacsonyabb életkorban belépők többsége is jelentős iskolai hátránnyal érkezik, azaz nem az életkorának megfelelő tanulmányi szinttel rendelkezik.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ A 16-18 éves, szakellátásban élő, szakmai képzésben részesülők körében magas azok aránya, akik valamilyen tárgyból felzárkóztatásra, korrepetálásra jártak általános iskolában, többnyire matematikából vagy magyar nyelvből. ▪ Magas azoknak a fiataloknak az aránya, aki valamilyen tárgyból vagy tárgyakból megbuktak az általános iskolában. (A bukás közel 38%-uk általános iskolai pályafutásukban jelent meg a vizsgálati mintában.) A többség matematikából és magyar nyelvből bukott. ▪ A bukásokhoz hasonlóan magas az osztályismétlések aránya is. (Kutatási mintánkban minden harmadik gyermek ismételt általános iskolában osztályt. Többségük (56,9%) az osztályismétlést rossz tanulmányi eredményének köszönheti, de 22,3%-ban a családi problémák nehezítették a fiatalokat a sikeres(ebb) iskolai teljesítmény elérésében. A fiatalok 59,1%-a alsó tagozatban ismételt osztályt.) ▪ Sajnálatos módon közel 20%-uk túlkorosan, 16 évesen vagy annál idősebben szerzett általános iskolai bizonyítványt. ▪ A tanárokról való vélekedés inkább negatív képet mutat. Ha a fiatalnak személyes problémája van, a többség úgy véli, a tanárok jellemzően nem segítenek. A fiatalok jelentős többsége (60%) úgy érzi, nincs egyetlen olyan tanára sem, akivel őszintén beszélhet. ▪ A fiatalok számos magatartási problémáról számolnak be. A leginkább az igazolatlan hiányzások jellemzőek az iskolában (75%!), a saját magatartási probléma első helyezettje is az igazolatlan hiányzás, majd a dohányzás és a tanárokkal szembeni tiszteletlen viselkedés. ▪ Gyakori bántásokról, sértegetésekről egyikük sem számolt be, bár 60%-uk néha él át sértegetést, többjüket kigúnyolják, kicsúfolják. ▪ A fiataloknak a középiskolában is leginkább matematikából vannak gondjaik. ▪ Az elmúlt tanévben a vizsgálati mintában közel 20% bukott meg valamilyen tárgyból, annak ellenére, hogy közel ilyen arányban járnak felzárkóztatásra. ▪ A bukások, sorozatos általános iskolai és középiskolai kudarcok ellenére is a fiatalok a boldogulás legfontosabb feltételének a tanulást vélik.
---	---

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mindent egybe vetve - bár fontos, de nem kellemes és nem is érdekes a fiatalok számára a tanulás - a tanárokkal és az oktatás színvonalával inkább elégedetlenek a kérdezettek. ▪ A nevelőszülőknél élő gyermek esetében a legmagasabb a vérszerinti családdal kapcsolatot nem tartók aránya (51,6%), míg ez a gyermekotthonokban élők esetében csak 10,7% a vizsgálati mintánkban. ▪ Rendkívül súlyos probléma, hogy a 15 évesen, vagy annál idősebben bekerült gyermekek már minden területen kiábrándultak. Elégedetlenek az iskolával, a tanáraikkal, nevelőikkel. ▪ Megfelelő pszichológia - pedagógiai nevelési program biztosítására lenne szükség. ▪ A gyermekvédelmi szakemberek meglátása szerint a rendszerben lévő fiatalok nevelése általában véve azért problémás, mert a szakembereknek rendkívül szűk a mozgásterük, semmiféle eszköz nincs a kezükben. Eszköztelenségük okán a jutalmazás-büntetés módszerét is inadekvát módon használják. ▪ A gyermekvédelem szemléletének formálása szükséges a gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek személyes irányultsága, saját elképzelése nem kiemelt szempont a pályaválasztásnál, további életük alakításánál. ▪ Jellemzően a gyermekotthon saját kényelmi szempontjai (pl.: az iskola könnyű elérhetősége) alapján születik döntés, nem a gyermek elképzeléseiből kiindulva a lehetőségekhez igazítva. ▪ Annak ellenére, hogy az intézményekben biztosítottak a személyi- és a tanulmányok folytatásához a feltételek, a nevelőszülői hálózat vonatkozásában nincs részletes előírás a személyi feltételekre vonatkozóan. Abból indultak ki a jogalkotók, hogy ha magatartási, tanulmányi problémája van a gyermeknek, akkor a Nevelési Tanácsadó és az egyéb szolgáltatások rendelkezésre állnak. A szolgáltatások kapacitása viszont meglehetősen szűkös. A nevelőszülői hálózathoz ugyanúgy hozzá kell rendelni a szakembereket, mint az intézményes ellátások működéséhez. ▪ Gyermekvédelemben dolgozók munkájának összehangolása a szülők és gyermekek segítése érdekében nélkülözhetetlen. ▪ Gyermek jövőjével kapcsolatos (pályaválasztás, továbbtanulás) kérdésekbe való bevonása - demokratikus döntések erősítése fontos lenne. ▪ A gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek gyámjának jogszabályban előírt kötelezettsége, hogy az iskolával kapcsolatot tartson. Ennek többségében eleget is tesznek, de a problémás
--	---

	<p>helyzetű, jellemzően tanulási gondokkal küzdő gyermekekkel kapcsolatos kiemelt figyelmet, különleges odafigyelést nem lehet általánosnak, magától értetődőnek mondani a szakemberek részéről.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Gyermekek családdal, bekerüléssel kapcsolatos traumáinak feloldásában való szakmai segítségnyújtás elengedhetetlen. ▪ Nevelési munkába a család intenzívebb bevonása, család támogatóerejének erősítése, szakmai segítségnyújtás biztosítása fejlesztendő terület. ▪ Értékközvetítés alapja az önállóság megteremtése, a szakmai módszertan azonban kimunkálatlan. ▪ Ellátás szakmai céljainak megfogalmazása, szakmai standardok kialakítása fontos feladat lenne a szakma számára. ▪ Hátrányos helyzetű fiatalok oktatására alternatív módszerek és pedagógiai segédeszközök kidolgozása és bevezetése. ▪ Nyelvoktatás erősítése, IT ismeret bővítése. ▪ Versenyképes szakmák szerzésének támogatása fontos lenne, melyek összhangban vannak a munkaerő-piaci igényekkel, előrejelzésekkel. ▪ Az iskolai lemorzsolódásról nincsenek statisztikák, mint ahogyan hiányosak a gyermekvédelemben is az ellátottak iskoláira vonatkozó adatok. ▪ A lemorzsolódás fogalmának meghatározása is több egymástól eltérő megközelítésben történik. Szükséges lenne egységes terminológia alkalmazása. ▪ A szakiskolai rendszerben probléma, hogy a 9. és 10. évfolyamon megismétlődnek azok a kudarcélmények, amik a közismereti tárgyakkal kapcsolatos érdektelenségből eredeztethetőek, ez pedig teljes motivációvesztéshez, és így jellemzően az iskolába járás negligáláshoz vezet, aminek a sorozatos hiányzások miatt a tanuló osztályozhatatlansága, és ezzel lemorzsolódása lesz a következménye. A hátrányos helyzetű fiatalok esetében a Gyermekjóléti Szolgálat véleményének kikérése, illetve a Pályaválasztási Tanácsadó meghallgatása is feltétele annak, hogy a gyermek részt vehessen a felzárkóztató képzésben. Ez biztosítja a szakmai kontroll meglétét, annak érdekében, hogy automatizmusok alapján működjön a rendszer, azaz a nehezen kezelhető, tanulmányi- és magatartászavarokkal küzdő tanulókat az iskolák tüneti kezelésként eltávolítsák, és ezzel az egyébként is hátrányos helyzetű gyermekek további hátrányt szenvedjenek, a gyakorlat azonban sok esetben az iskolai oldaláról éppen azt mutatja, hogy az iskola lemond a problémás, nehezen kezelhető gyermekekről. ▪ Minisztériumok együttműködése, ifjúsági
--	---

	<p>programok integrálása a gyermekvédelembe.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ SZMM: esélyegyenlőség, ifjúsági programok, pályázatok, halmozottan hátrányos családok segítése, programok a hátrányos helyzetű, fiatal felnőttek munkaerő-piacra történő integrációja érdekében. ▪ OKM: oktatási rendszer monitoringja, nyelv, IT oktatás erősítése az intézményekben. ▪ Módszertani munka szélesítése: szakmai segítségnyújtás, gyermekvédelmi protokollok kialakítása, módszertani levelek és segédanyagok, tudományos igényű publikációk, szakkönyvek biztosítása. ▪ Szakmai fórumok szélesítése, interprofesszionális együttműködés erősítése (gyermekvédelmi szakemberek, pedagógusok, pszichológusok, szociális szakemberek). ▪ Gyermekvédelmi jelzőrendszer, gyermekjóléti szolgáltatás erősítése a prevenció érdekében. ▪ Társadalmi rendszerekkel (egészségügy, oktatás, közművelődés) az együttműködés gyenge.
--	--

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK ÉS FENYEGETETTSÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> ▪ A foglalkoztathatóság javulása, továbbtanulási esélyek növelése, sikeresebb iskolai pályafutás elérése, piacképes szakmaszerzés. ▪ Az esélyegyenlőség garanciális elemeinek érvényesülése. ▪ Pedagógusok továbbképzése, nem csak a szakiskolákban, de már az általános iskolákban is. A hatékonyabb előkészítéssel a későbbi pályakorrekciók, pályaváltások száma jelentősen csökkenthető lenne. ▪ A pedagógusok továbbképzésével csökkenthető lenne a tanulók lemorzsolódásához vezető érdektelenség, motivációvesztés, amennyiben megfelelő pedagógia, módszertani ismeretekkel látják el a pedagógusokat, melyek alkalmazásával az ismeretanyag átadása közben sikeresebb a tanuló érdeklődésének felkeltése és fenntartása. ▪ A 9-10. évfolyamra alkalmazandó, megfelelően strukturált kerettanterv kidolgozása. ▪ Célzott kormányzati programok indítása a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló fiatalok részére. ▪ Minisztériumok együttműködésének erősítése (OKM-SZMM). ▪ Prevenció - ifjúsági közösségek megerősödése. ▪ Preventív családgondozással a családi devianciák kialakulásának csökkentése, megelőzése, család támogató erejének erősítése. ▪ Alapoktatási rendszer erősítése, monitoring 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A hátrányos helyzetű fiatalokkal és családjukkal való társadalmi szolidaritás hiánya, az előítéletek erősödése, a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló fiatalok gyermekvédelmi szakellátásban való nevelkedése alatt, majd kikerülésük után társadalmi szinten megbélyegzésük. ▪ Oktatásban, foglalkoztatásban diszkrimináció, stigmatizáció. ▪ Szegénységi kockázatok fennmaradása, exklúzió erősítése, szegénység generációkon való átörökítése. ▪ Családi, személyközi kapcsolatok gyengülése, mikroszintű exklúzió. ▪ A társadalmi integráció korlátainak fennmaradása.

<p>rendszer kidolgozása.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Iskolai gyermek-és ifjúságvédelmi felelősök szakmai munkájának erősítése, körülhatárolt feladatvállalás. ▪ A társadalmi szolidaritás erősítése, az előítéletek leépítése. ▪ Sikeres társadalmi integráció megvalósítása, sikeres önálló élet megkezdése.	
---	--

Összegzés

A szakiskolákra jelenleg jelentős felelősség hárul a hátrányos helyzetű tanulók középszintű oktatásában. A gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek az országos átlagnál magasabb arányban tanulnak az ilyen típusú intézményekben. Az iskolák teljesítményét és eredményeit nem övezi általános társadalmi elégedettség, presztízszük az elmúlt években folyamatosan csökkent, miközben a munkaerő-piacon olyan igények keletkeztek, amit a szakképző intézmények nem tudnak teljesíteni.

A gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek számára elengedhetetlenül fontos, hogy olyan képzettséget szerezzenek, mellyel a munkaerő-piacon megtalálják helyüket, társadalmi beágyazottságuk hátrányai, kapcsolataik deficitjei miatt önmaguk is képesek legyenek a társadalom számára hasznos, önmaguk megbecsülése szempontjából elégedett tagjaivá válni. A szociológiai vizsgálatok és demográfiai mérések egyértelműen mutatták, hogy a munkaerő-piaci helyzet legelső és döntő meghatározója a szereplő iskolai végzettsége, képzettsége. Ebből a szempontból lényeges és döntő jelentőségű, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban élő fiatalok mennyire képesek az iskolai feladataikat teljesíteni, milyen arányban képesek megkezdett tanulmányaikat befejezni, mennyien tudnak a szakmai képzés rendszerében bizonyítványt szerezni.

Országos vizsgálat¹⁶ adatai is megerősítik vizsgálatunk megállapításait abban, hogy a szakiskolákban magasabb a hátrányos helyzetű tanulók száma, s ez a különbség évről évre növekszik, azaz egyre inkább a rosszabb társadalmi háttérű csoportok gyermekei tanulnak ebben a típusú intézményben.

Az iskolai kudarcok okait vizsgálva láthattuk, hogy gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek a leghátrányosabb társadalmi csoporthoz tartozásuk okán is sokkal koncentráltabban mutatják azokat a problémákat, melyek a kudarcokat okozzák.

Kérdőíves vizsgálatunk eredményei azt mutatják, hogy:

---

¹⁶ Fehérvári Anikó: Lemorzsolódás a szakiskolákban – egy empirikus kutatás alapján. Szakképzés és lemorzsolódás, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2008. 162-288 p.

- Magas azok aránya, akik valamilyen tárgyból felzárkóztatásra, korrepetálásra jártak általános iskolában, (42%-uk) többnyire matematikából vagy magyar nyelvből.
- Magas azoknak a fiataloknak az aránya, aki valamilyen tárgyból vagy tárgyakból megbuktak az általános iskolában. A bukás közel 38%-uk általános iskolai pályafutásukban jelent meg. Ez azt jelenti, hogy minden 2,7 fiatal megbukott a kérdezettek közül. A többség matematikából és magyar nyelvből bukott. A bukásokhoz hasonlóan magas az osztályismétlések aránya is. Minden harmadik gyermek ismételt általános iskolában osztályt. Többségük (56,9%) az osztályismétlést rossz tanulmányi eredményének köszönheti, de 22,3%-ban a családi problémák nehezítették a fiatalokat a sikeres(ebb) iskolai teljesítmény elérésében. A fiatalok 59,1%-a alsó tagozatban ismételt osztályt.
- Átlagosan 14,7 évesen fejezték be az általános iskolát. Sajnálatos módon 17,2% túlkorosan, 16 évesen vagy annál idősebben szertett általános iskolai bizonyítványt.
- A tanárokról való vélekedés inkább negatív képet mutat. Ha a fiatalnak személyes problémája van, a többség úgy véli, a tanárok jellemzően nem segítenek. A fiatalok 60,1% úgy érzi, nincs egyetlen olyan tanára sem, akivel őszintén beszélhet.
- A fiatalok számos magatartási problémáról számolnak be. A leginkább az igazolatlan hiányzások jellemzőek az iskolában (75%!), a saját magatartási probléma első helyezettje is az igazolatlan hiányzás, majd a dohányzás és a tanárokkal szembeni tiszteletlen viselkedés.
- Gyakori bántásokról, sértegetésekről egyikük sem számolt be, bár néha 60%-uk él át sértegetést, többjüket kigúnyolják, kicsúfolják.
- A fiataloknak a középiskolában is leginkább matematikából vannak gondjaik, 40,5%-uk elégséges osztályzatot kapott a tavalyi évben. Átlagosan matematikából 2,7 a jegyek átlaga. Magyar nyelvből ennél jobb, az átlag 3,5.
- Az elmúlt tanévben közel 20% bukott meg valamilyen tárgyból, annak ellenére, hogy közel ilyen arányban járnak felzárkóztatásra a kérdezettek.
- A bukások, sorozatos általános iskolai és középiskolai kudarcok ellenére is a fiatalok a boldogulás legfontosabb feltételének a tanulást vélik.
- Mindent egybe vetve – bár fontos, de nem kellemes és nem is érdekes a tanulás - a tanárokkal és az oktatás színvonalával inkább elégedetlenek a kérdezettek.
- Elégedetlenségüknek talán pont az igazolatlan hiányzásokkal adnak hangot. A többség a „túrt” maximum 30 órás igazolatlan hiányzás kategóriájába esett (47,5%), viszont közel

20% ennél sokkal többet hiányzott. Ez azt jelenti, hogy a fiatalok egy ötöde iskolából kizárást maga után vonó igazolatlan óraszámot produkált.

- Pozitív, hogy 85,1% úgy véli, hogy az iskola felkészíti őket a munkavállalásra, viszont 75% szerint csak átlagos tudásra tesznek szert, ami a munkaerő-piacon nem biztos, hogy elegendő. A szakmáról való vélekedés mindezek ellenére inkább pozitív, hiszen 71,9% biztos abban, hogy szakmájával el tud majd helyezkedni.
- A gyermekvédelmi rendszerbe való kerülés átlagéletkora között a régiók közötti különbség szembetűnő. A fővárosban a kiskamasz korban bekerült fiatalok magas aránya azt jelentheti, hogy itt lényegesen magasabb azon gyermekek aránya, akiket nevelési problémák miatt emelnek ki családjukból.
- Nemcsak a bekerülés idejében figyelhető meg a szembetűnő különbség, hanem abban is, hogy a fővárosban mintánk alapján sokkal nagyobb a fluktuáció a szakellátásba került, és az azt elhagyó gyermekek körében. Mindenképp érdekes az az adat, hogy a BAZ megyei adatok szerint a csecsemőkorban bekerült gyermekek 34%-a a gyermekvédelmi rendszerben marad feltételezhetően felnőtt koráig.
- A BAZ megyei fiatalok sokkal rosszabb mutatókkal rendelkeznek a magatartási és tanulási jellemzők tekintetében. BAZ megyében majdnem fele (46%) a gyerekeknek már rendelkezik annyi igazolatlan órával, ami a kizáráshoz vezethet. Átlagos tanulmányi eredményeik is jelentősen rosszabbak.
- A kutatásnak ugyan nem volt témája a vérszerinti családdal való kapcsolattartás, de itteni adataink is egyértelműen rámutatnak erre a problémára. Nyilván nem véletlen, hogy épp a nevelőszülőknél élő gyermek esetében a legmagasabb a vérszerinti családdal kapcsolatot nem tartók aránya, 51,6%, míg ez a gyermekotthonokban élők esetében csak 10,7%.
- Rendkívül súlyos probléma, hogy a 15 évesen, vagy annál idősebben bekerült gyermekek már minden területen kiábrándultak. Elégedetlenek az iskolával, a tanáraikkal, nevelőikkel. Ez az egyik legnagyobb kihívása a magyar gyermekvédelmi rendszernek.

Interjúval készített vizsgálatunk megmutatta, hogy milyen összetett és rendkívül nehéz élethelyzetek vezetnek odáig, hogy egy gyermek végül befejezze iskolai karrierjét úgy, hogy nem szerez szakképesítést.

- A lemorzsolódás legfőbb oka a bukások és a hiányzások miatt évisméltésre kötelezettek magas száma, ez interjúinkban megerősítést nyert.

- A gyermekvédelmi rendszerbe került gyermekek esetében szinte minden esetben a rendezetlen, szociális okból fakadó devianciák és élethelyzetek miatt történt a gyermek családból való kiemelése. Különösen a kiskamaszkorban történt gondozásba helyezéseknél érzékelhető, hogy addigra olyan súlyos magatartási, tanulási gondok alakultak, ki, hogy a gyermekvédelmi rendszer már nehezen tud ezeken a rosszul berögzült magatartási formákon változtatni. Addigra a gyermek azt tanulja meg, hogy tanulási gondjai, az oktatási rendszerrel való elégedetlensége, motivátlansága miatt egyetlen rövid ideig tartó szabadulási módja van, nem jár iskolába.
- *A gyermekek részéről leginkább megfogalmazott ok az iskolai hiányzásokra:*
  - a tanuláshoz való negatív hozzáállás,
  - a sorozatos kudarcok elkerülésének szándéka,
  - az érdektelenség, motivátlanság,
  - az iskola, a választott szakma elutasítása,
  - pozitív pedagógiai minták hiánya,
  - a jövőbeni pozitív lehetőségek felismerhetőségének hiánya,
  - a kapcsolataikban fel nem lelhető pozitív minták,
  - a családdal, vérszerinti családdal megélt konfliktusok alakulása,
  - a baráti környezet negatív hatása.
- *A nevelők részéről megfogalmazott okok* sokban hasonlítanak a gyermekek által megfogalmazott okokhoz:
  - a legelső helyen szerepel a hiányzások nagy száma, melynek okait a gyermek családi körülményeiben látják,
  - a tanulási problémák, az alapkészségek hiánya,
  - a motivátlanság,
  - a pozitív minták hiánya.
- *Az iskolák részéről megfogalmazott okok:*
  - a hiányzások és a bukások nagy száma, melynek háttere:
    - rossz az általános iskolai képzés, rossz eredményekkel kerülnek hozzájuk a gyermekek,
    - szükségesnek látnának törvényi változásokat a tankötelesség határának lejjebb vitelével,
    - a szociális támogatásokat iskolába járáshoz kötnék.

- Több iskolai vezető bízik a felzárkóztató, mentorálási programokban, egyéni fejlesztésekben. Mindenhol megfogalmazódott a szakember hiány, elsősorban a pszichológus és családgondozó hiánya.
- A nagy osztálylétszámok helyett csoportbontásokat szeretnének, de nincs rá lehetőségük. Szükségesnek tartanák, hogy új, hatékony pedagógiai módszerek kerüljenek bevezetésre, hogy továbbképzésen ezeket el tudják sajátítani.
- Lehetővé tennék, hogy a 9-10 évfolyamon, ahol a legnagyobb a lemorzsolódási arány, változtatások történjenek a képzés rendszerében.
- Minden esetben fontosnak tartották a családdal, a nevelkedési hellyel való kapcsolatok szorosabbra fűzését. Érdekes, hogy minden iskolában jobbnak ítélték a gondozásban élő gyermekek kapcsolattartását a nevelő intézmény részéről, mint a saját családban nevelkedő, tanulási, magatartási gondokkal küzdő gyermek részéről.
- Fontosnak tartották az együttműködést más gyermekvédelmi intézményekkel, hasonló pedagógiai problémákkal küzdő intézményekkel.
- A döntéshozókkal készült interjú mutatta, hogy a problémának az érintett kormányzati tisztviselők is, így feltételezhetően a kormányzat is tudatában van. Fontos reform lépések történtek az elmúlt években, a szakmastruktúra regionális fejlesztése, a szakképzés infrastruktúrájára vonatkozó fejlesztések intézményi koncentrációja (TISZK), az oktatás minőségének intézményi szintű és országos mérése, az oktatás hatékonyságának intézményi és országos mérése, (a végzettek pályakövetésének bevezetése) terén.
- Hiányoznak az országos statisztikai adatok az iskolai lemorzsolódás valódi számait illetően, de hiányzik a szakmai egyetértés a lemorzsolódás fogalmának meghatározásában.
- A gyermekvédelmi rendszerben élőket az iskola a hátrányos helyzetű gyermekek csoportjához sorolja, s megilleti őket minden olyan állami kedvezmény, ösztöndíj és program, melyet erre a gyermekcsoportra a jogszabályok előírnak. Ugyanakkor döntéshozói szinten is tisztában vannak olyan problémákkal, melyek a gyermekvédelmi rendszer működésének hibáit mutatják. A gyermekvédelem jogszabályi hátterét megfelelőnek tartják, de fontos problémaként merül fel, hogy a gyermekvédelmi szakma dolgozói, a rendszer működtetői esetében szemléleti problémák vannak, melyeken sokkal nehezebb változtatni. A legfontosabb a szemléletbeli problémák közül, hogy a gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekek

akarata, irányultsága, saját elképzelése nem kiemelt szempont a velük kapcsolatos döntések meghozatalakor. Helyettük döntenek gondozási-hely váltásról, beiskolázásról, továbbtanulásról.

- Az oktatási kormányzat a szakképzés rendszerének átalakítása keretében jelenleg is több változtatást is javasol, azt remélve, hogy hosszú távon pozitív hatással lesznek a szakképzés minőségének javítására, a lemorzsolódás csökkentésére.

Policy jellegű ajánlások

A kutatás eredményeként a gyermekvédelemben élő, jelenleg szakmai képzésben részesülő gyermekek, a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek, a felkeresett iskolák képviselőinek, a minisztériumi döntéshozók véleményei, valamint a SWOT- analízis alapján megfogalmazásra kerültek policy jellegű ajánlásaink.

1. Gyermekvédelmi jelzőrendszer, gyermekjóléti szolgáltatás erősítése a prevenció érdekében, családi devianciák kialakulásának megelőzése, család gyermekközpontú támogató erejének növelése, ifjúsági közösségek kialakítása a gyermekek és fiatalok problémamentes szocializációja és egészséges fejlődése érdekében, előkészítve a sikeres társadalmi integrációt.
2. Gyermekvédelemben, a szociális, oktatási, egészségügyi, közművelődési és foglalkozáspolitikai szférában dolgozók szakmaközi együttműködésének elősegítése, célzott programok kidolgozása a hátrányos helyzetben élő gyermekek és szüleik részére.
3. Alapoktatási rendszer erősítése a tudásalapú társadalom jegyében, nyelvoktatás, IT ismeret erősítése, tanulási nehézségek oktatási rendszerben történő orvoslása, oktatás monitoring- rendszerének kidolgozása, gyermek-és ifjúságvédelmi felelősök munkájának szakmai tartalommal való feltöltése. Hátrányos helyzetű fiatalok oktatására alternatív módszerek és pedagógiai segédeszközök kidolgozása, és bevezetése.
4. A szakellátás rendszerében élő fiatalok számára versenyképes szakmák biztosítása, a továbbtanulás előmozdítása, nyelvoktatás, IT ismeret, kisebbségi kultúra megismertetése, elfogadtatása.
5. A gyermekvédelmi gondoskodás időtartamában a család hatékony bevonása a nevelési munkába, családdal való kapcsolat erősítése, a család bevonása a gyermek iskolai életébe, a gyermek és a család külső kapcsolatainak megszilárdítása érdekében, az önálló élet megkezdéséhez kapcsolatháló kiépítésében való segítségnyújtás.
6. Az intézményes nevelésbe alternatív pedagógiai - pszichológiai módszerek alkalmazása, a meglévő módszerek mellett. Csoportdinamika erősítése az intézményekben.
7. Szociális háló megerősítése. Iskolák, gyámhivatal, családgondozók, gyermek-és ifjúságvédelmi szakemberek, munkaügyi központok, utógondozó, önkormányzatok, civil és egyházi szervezetek egymást kiegészítve, összehangoltan működjenek, az információáramlás, szakmai fórum együttgondolkodásra biztosított legyen.

8. Minisztériumok együttműködése, ifjúsági programok integrálása a gyermekotthoni és lakásotthoni nevelésbe, fiatalok önálló életének megkezdésében való segítségnyújtás, nyitás az intézmények és az ott nevelkedő gyermekek problémái felé, intézményekkel való kapcsolatfelvétel:

SZMM: gyermekek testi-, szellemi és mentális egészségének elősegítése, az erőszakmentes és toleráns társadalom megteremtése, ifjúsági célú közösségi terek kialakítása, hátrányos helyzetű családok támogatása, esélyegyenlőség elősegítése, ifjúsági közösségi programok integrálása a gyermekotthonokba, pályázati lehetőségek biztosítása az ellátás fejlesztése, valamint a gyermekek társadalmi befogadásának előmozdítása érdekében. Programok kidolgozása a hátrányos helyzetű, gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló, onnan kikerült fiatal felnőttek munkaerő-piacra történő integrációja érdekében.

OKM: alapoktatási rendszer monitoring-rendszerének kidolgozása, nyelv, IT oktatás erősítése, oktatási esélyegyenlőség megteremtése. A 9-10. évfolyamra alkalmazandó, megfelelően strukturált kerettanterv kidolgozása.

9. Szakmai módszertan szélesítése, szakmai segítségnyújtás, gyermekvédelmi protokollok kialakítása, módszertani levelek és segédanyagok, publikációk, szakkönyvek biztosítása. Szakmai fórumok szélesítése, interprofesszionális együttműködés erősítése (gyermekvédelmi szakemberek, pedagógusok, pszichológusok, családgondozók).
10. Az intézményes elhelyezési formák esetében megalapozott szakmai koncepció kidolgozása, mely tartalmazza az ellátás céljait, valamint a nevelési célokat, elveket. A gyermekek önálló életre nevelése szempontjából az alábbiakat foglalja magában: teljes körű ellátás biztosítása, iskolai életben, pályaválasztásban való szakmai segítségnyújtás, családdal való kapcsolattartás, kortársakkal való baráti kapcsolatok kialakítása, társadalmi kockázatokról, veszélyekről való felvilágosítás, hasznos szabadidő eltöltés, felelős döntések, felelősségvállalás, problémamegoldás készségeinek elsajátítása az önálló gazdálkodás révén.
11. A gyermekvédelmi rendszer szakemberi munkájuk hatékonyságának jobbá tételéhez szükséges a nevelő intézményekben több szakember, pszichológus, fejlesztő pedagógus, valamint családgondozó alkalmazását.
12. Fontos lenne a szakemberek saját pedagógiai eszköztelenségének megváltoztatása a szupervízió lehetőségének megteremtésével, saját továbbképzésükkel, jobb felkészítéssel, olyan pedagógiai módszerek elsajátításának igényével, mellyel hatékonyabban tudják kezelni a sérült, kudarcélményekkel telt, kamaszkori problémákkal küzdő fiatalok gondjait.

13. Az oktatási intézményekben változtatni kell azon a pedagógiai szemléleten, amely a nehezen oktatható és nevelhető gyerekektől mielőbb szabadulni akar annak érdekében, hogy munkája könnyebb és eredményei látványosabbak legyenek.
14. Változtatni kell azokon a pedagógiai elképzeléseken és eljárásokon, amelyek a lemorzsolódásra esélyes tanulókat különböző szankciókkal sújtják (igazolatlan hiányzás, buktatás) ahelyett, hogy lemaradási és beilleszkedési problémáik megoldásában nyújtanának segítséget.
15. Személyre szabott fejlesztési programokat kell alkalmazni a lemorzsolódás által fenyegetett tanulók esetében.
16. A hátrányos helyzetű tanulók eredményeinek javítására olyan plusz szolgáltatások szükségesek, melyek többlet forrásokat igényelnek. Ezért javasoljuk, hogy az oktatási és gyermekvédelmi finanszírozások döntéseinél mindig legyen szempont a hátrányos helyzetű, gyermekvédelmi rendszerben élő, szakiskolai képzésben részt vevő fiatalok eredményes tanulásának a segítése.
17. Kutatások támogatása a gyermekvédelemben élők helyzetének, iskolai pályafutásának, önálló életre való felkészülésének mélyebb megismerése érdekében. Kutatási eredmények szakmai fórumokon való megvitatása, kerekasztal beszélgetések megszervezése az érintett szakemberek részvételével. Ezáltal a szakemberek, szakmai szervezetek együttműködésének fokozása, döntéshozatalba, rendszerfejlesztésbe való bevonásuk.
18. Szisztematikus statisztikai adatgyűjtések, mivel az alappopuláció vonatkozásában az iskolai lemorzsolódásról nincsenek statisztikák, mint ahogyan hiányosak a gyermekvédelemben is az ellátottak tanulmányaira vonatkozó statisztikai adatok.
19. Társadalmi érzékenység növelése, pozitív tájékoztatás a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekekről.

Mellékletek

1. sz. melléklet

INTERJÚVÁZLAT

a gyermekvédelmi gondoskodásban élő, szakmai képzésben részesülő 15-18 éves fiatalokkal készülő interjúhoz

I. Alapadatok és a bekerülés körülményei:

- életkor, születési hely, hol él, hova jár iskolába
- bekerülés ideje, bekerülés oka, mennyi időt töltött eddig gondoskodásban, ha voltak megszakítások, akkor azokat sorra venni
- gondozóhely váltások ideje, oka (intézmény vagy nevelőszülő)
- családi háttér (szülők, testvérek, kivel élt, ki nevelte, család társadalmi helyzete, mit tud vérszerinti családjáról),
- szülőkkel való kapcsolat (tart-e kapcsolatot, milyen rendszerességgel, milyen a kapcsolat gyakorisága, minősége)
- mit tud róluk, körülményeiről, életükről,
- családi devianciák (drog, alkohol, öngyilkosság, bűnözés, prostitúció)
- testvérekkel való kapcsolat (ismeri-e a testvéreit, tart-e velük kapcsolatot, milyen a kapcsolatuk, hol nevelkednek)

II. Intézeti, vagy más gondozóhely szerinti élet, napi program, belső kapcsolatok:

- hétköznapi elmesélése (napi élet, munkamegosztás a nevelkedési helyen)
- ünnepnap elmesélése (karácsony, születésnap)
- ami jó, ami rossz a gyermekotthoni / lakásotthoni életben, illetve a nevelőszülőnél való nevelkedésben
- nevelési attitűdök megítélése (mennyire következetesek, ráhagyóak, szigorúak voltak eddigi nevelői, hogyan tudtak rá hatni, mi volt a hatásos módszer)
- milyennek látja a szobáját, lakókörnyezetét, tetszik-e neki, szeret-e itt élni?
- milyenek a szobatársak, lakótársak
- nevelőkkel, nevelőszülőkkel való kapcsolat, egymás közötti kommunikáció, problémák kezelése

III. Általános iskola:

- Tanulmányok: hova járt általános iskolába, hogyan tanult, milyenek voltak az eredmények, voltak-e nehézségek?
- Járt-e felzárkóztatásra, korrepetálásra, milyen tárgyból, hova, és milyenek ítélik meg annak hasznosságát?
- Ha voltak bukások miért, milyen tárgyból?
- Milyen kedvenc tárgyai voltak, mit szeretett, miből volt jó?
- Voltak-e meghatározó pozitív, vagy negatív élményei az általános iskolai tanulmányok során? Mesélje el azokat!

- Hogyan viszonyultak hozzá a tanárok, diákok gyermekvédelmi gondoskodási háttere miatt? Volt-e ebből konfliktusa? Hogyan kezelte? Egyáltalán beszélt-e arról, hol és hogyan él?
- Milyen irányban tervezte a tanulását, mi szeretett volna lenni?
- Pályaválasztásában segítették, megerősítették döntését, vagy lebeszéltek eredeti terveiről, ki segítette a döntésben?

IV. Szakmai képzést adó középiskola:

- Miért választotta ezt a szakot, milyennek találja, szereti-e, ebben a szakmában tervezi-e jövőjét?
- Ki segít a tanulásban?
- Jelenleg jár-e korrepetálásra, felzárkóztatásra, ha igen, milyen tárgyakból?
- Tanulmányi eredményeit milyennek ítéli, elégedett-e vele, sokat tanul, megtesz mindent, vagy nem foglalkozik vele, csak annyira érdeklí, hogy ne bukjon meg, vagy az sem érdeklí?
- Mik a kedvenc tárgyai?
- Hogyan viszonyulnak hozzá a tanárok, diákok gyermekvédelmi gondoskodási háttere miatt? Volt-e, van-e ebből konfliktusa? Hogyan kezeli ezeket a helyzeteket? Egyáltalán beszél-e arról, hol és hogyan él?
- Voltak-e meghatározó pozitív, vagy negatív élményei az eddigi középfokú tanulmányai során? Mesélje el azokat!

V. Tervek, jövő, lehetőségek:

- Van-e vagy volt-e olyan álma, amit szeretne / szeretett volna elérni, mit tesz / tett ennek érdekében, hogy ez sikerüljön?
- Mi akadályozta meg abban, ha nem sikerült, kin, vagy min múltott ennek elbukása?
- Vannak-e még az életében ilyen kitűzött célok, amiért bármit is tesz?
- Segítette-e vagy segíti-e valaki ezen álmok megvalósulását?
- Mennyire látja a jövőjét biztosnak, céljait megvalósíthatónak?
- Mondjon három olyan legfontosabb célt, amit el szeretne és el is tud érni a jövőben?
- Kik voltak eddig a legfontosabb, életét negatív, vagy pozitív irányban befolyásoló emberek?

VI. Elégedettség:

- Mennyire elégedett jelenlegi iskolájával, mi az, amit leginkább szeret, és mi az amit nehezen visel?
- Milyennek látja tanárait, szakmai felkészültségüket, emberi hozzáállásukat?
- Van közöttük példaképe?
- Segítik-e tanárai tanulási, magatartási vagy személyes problémáit?
- Nevelőotthoni nevelői, nevelőszülei segítik-e tanulásban, vagy személyes problémáinak megoldásában?
- Szeret-e jelenlegi gondozási helyén élni?
- Elégedett-e vérszerinti családjával való kapcsolatával, vagy mást szeretne, mit?

VII. Külső világ, kapcsolatok:

- Mennyire nyitott, mennyire könnyen vagy nehezen ismerkedik, barátkozik?
- Osztályban vannak-e barátai, hányan?
- Külső, más barátok?
- A külső világról való ismereteinek felmérése: mi érdekli, honnan tájékozódik?
- Mit gondol a munkáról, milyen szeretne végezni? Mennyi pénzt szeretne keresni?
- Vágyik-e saját családra, mikor, és azt milyennek képzei?

2. sz. melléklet

INTERJÚVÁZLAT

Iskola igazgatóval, vagy iskola vezetőjével, pedagógiai program vezetőjével készülő interjúhoz

I. Szakmai színvonal és lemorzsolódás:

- Milyennek ítéli iskolája színvonalát:
  - a szakmai munka szempontjából?
  - a gyermekek munkaerő-piaci elhelyezkedése szempontjából?
  - a pedagógiai munka színvonala szempontjából (gyermekközpontúság)?
  - a szakmai képzés minősége szempontjából?
  - az iskola anyagi lehetőségei szempontjából?
  - a gyermekek tanuláshoz való hozzáállása, eredménye szempontjából?

- Hogyan látja a lemorzsolódás mértékét, milyen okból következnek ezek be?
- Melyik három legfontosabb okot tudná felsorolni?
- Mit, vagy kiket tart legfontosabb okozójának?
- Értékelje az egyes tényezőket, mennyiben játszanak domináns szerepet a lemorzsolódásban:
  - Tanulók gyenge tanulási motivációja
  - Sok hiányzás
  - Tanulók gyenge felkészültsége
  - Tanulók gyenge képességei
  - Tanulók rossz szociális háttere
  - Rendezetlen családi viszonyok, gyermekvédelmi gondoskodási háttér
  - Magatartási problémák
  - Tanárok nem megfelelő módszertani felkészültsége
  - Tanárok gyenge motivációja
  - Tanárok rossz szakmai felkészültsége
  - Képességekhez nem igazodó, inadekvát pályaválasztás
  - Tanköteles kor kiterjesztése

II. Stratégiai tervezés, küzdelem a lemorzsolódás ellen, jövőbeli tervek a szakmai munka fejlesztésére vonatkozóan:

- A lemorzsolódás kezelését az iskola hogyan képzei el, milyen konkrét, már működő módszerei vannak, mit tervez a jövőre nézve és mennyire tekinti ezeket hatékonynak? Van-e esetleg írott stratégiája?
- Milyen központi oktatási, szakmai, pedagógiai változtatásokat tartanának fontosnak a probléma kezelésére?
- Tervezi-e az iskola, a:
  - Lemaradó tanulók fejlesztését,
  - Szülőkkel, nevelőszülőkkel, gyermekgondozási hellyel való jobb együttműködést,
  - Tanulók mentorálását,
  - Továbbképzésben a lemaradást segítő technikák elsajátítását,
  - Újabb szakemberek alkalmazását (pszichológus, szociálpedagógus),

- Ösztöndíjrendszer kiterjesztését, újak bevezetését,
- Más intézményekkel (egészségügy, munkaügy, gyermekjólét, családsegítés pedagógiai szakszolgálatokkal) való együttműködést,
- Pályatervezést, karrier tanácsadást?
- Milyen preventív intézkedést tesznek a hiányzások visszaszorítására?
- Milyen más problémák jelentik az iskolában a legtöbb gondot?
  - Szakmai, pedagógiai munka nem megfelelő volta
  - Tanárok egymás közötti konfliktusai
  - Anyagi, tárgyi eszközök hiánya
  - Tanulók szociális háttéré
  - Tanulók túlterheltsége
  - Nagy osztálylétszám
  - Roma tanulók magas aránya
  - Gyermekvédelmi rendszerben élők negatív példája, esetleg magas aránya
  - Szülői kapcsolatok hiánya
  - Tanulók magatartása
  - Tanulók gyenge képességei?
- Van-e kapcsolatuk a Térségi Integrált Szakképző Központokkal, ha van, az hogyan jellemezhető.
- Részt vesznek-e a Szakképzési Fejlesztési Programban, ha igen, milyennek látja a hatását, ha nem tervezi-e, hogy a jövőben részt vesz benne?

III. Iskola és a gyermekvédelem:

- Bármilyen szempontból felmerül-e szakmai, pedagógiai értelemben a gyermekvédelmi gondoskodásban élők speciális helyzete? Rendelkeznek-e információval a gyermek gondoskodási háttérére vonatkozóan, ha igen, honnan szereznek erre vonatkozóan tudomást?
- Van-e pozitív vagy negatív diszkrimináció az ott élő gyermekek kezelése szempontjából?
- Van-e kapcsolatuk a nevelő intézménnyel, Tegyessel, gyámi tanácsadóval, nevelőszülővel? Hogyan jellemzi a kapcsolatot?
- Fordítanak-e külön figyelmet a gondoskodásban élő gyermekek tanulási, magatartási, pályaválasztási, beilleszkedési gondjaik leküzdésére?
- Kik azok az iskola részéről megnevezhető személyek (pozíció), akik ezzel többen törődnek, mint szaktársaik?
- Ha munkája során felmerült már gyermekvédelmi rendszerben élő gyermekkel olyan probléma, ami más gyermeknél mindenképp szülői konzultációt igényel, akkor mit tesz, kihez fordul, konkrétan mondjon el egy esetet (név nélkül!).

3. sz. melléklet

INTERJÚVÁZLAT Gyermekotthoni nevelőkkel, nevelőszülőkkel

- Kora, végzettsége, szakképzettsége, ha más lényeges ideig tartó munkája volt a gyermekvédelmi rendszeren kívül, annak rövid bemutatása, majd a gyermekvédelmi rendszerben végzett munkájának kezdete, motivációja, rövid állomásai, jelenlegi munkájának kezdete.
- Jelenlegi munkájának legfontosabb tartalma, jellege, szakmai munkájának pontos bemutatása, gondozott gyermekek száma, formája.
- Az adott gyermekkel való kapcsolat milyen jellegű?
- Jellemezze a gyermeket, mesélje el, hogyan került vele kapcsolatba, mit tud róla, mióta van bent, miért került be, mit tud az életéről, problémáiról, családjáról a gyermek fejlődéséről?
- Hogyan látja a gyermek iskolai előmenetelét, esetleges tanulási nehézségeit, devianciáit?
- Ha volt a gyermeknek bukása, miben látja annak okait?
- Ha volt a gyermeknek az átlagnál magasabb óraszámú hiányzása, miben látja annak okait?
- Milyen segítséget tud adni a gyermeknek adott tanulási problémái kezelésében?
- Amennyiben vannak a gyermeknek magatartási problémái, miben látja annak lényegét?
- Van-e hatásos pedagógiai módszere ezek kezelésére?
- Mit gondol, a gyermek bizalommal fordul-e önhöz egyéni problémái megbeszélésében?
- A gyermek pályaválasztásában volt-e szerepe, ha igen, ez miből állt?
- Elégedett-e a gyermek pályaválasztásával, hogyan látja, be tudja-e fejezni iskoláit?
- Ha nem, miben látja ennek okait?
- Mit tud az adott gyermek gondozóhely változásairól, annak okairól?
- Mit tud a gyermek családjáról, van-e kapcsolat a gyermekükkel, tud-e segíteni a szülőknek a gyermekkel való kapcsolattartásban?
- Kitől kap szakmai segítséget nevelői munkája elvégzéséhez, s elégedett-e ezzel a segítséggel?
- Milyen fontos változtatásra lenne azért szükség, hogy a gondoskodásban élő adott, és a többi gyermek is eredményesebben tudjon teljesíteni az iskolában?
- Mit változtatna meg leginkább, három dolgot soroljon fel.

4. sz. melléklet

KÉRDŐÍV

a gyermekvédelmi rendszerben élő, szakmai képzésben részt vevő 15-18 éves gyermekek iskolai tanulmányairól

Megjegyzés! TEGYESZ munkatársa tölti ki:

Megye:.....Törzsszám.....

A kutatásról

Ez a kérdőíves felmérés a Rubeus Egyesület „Gyermekvédelmi szakellátásban élő, szakmai képzésben részesülő fiatalok iskolai lemorzsolódásának vizsgálata” című kutatásának része. Olyan fiatalokat kérdezzük meg, akik gyermekvédelmi gondoskodásban részesülnek és középiskolában tanulnak. Megkérdezzük őket a tanulással / továbbtanulással kapcsolatos elképzeléseikről és terveikről, iskolai tapasztalatukról, iskolájukról, tanáraikról alkotott véleményükről. Sok ilyen helyzetben lévő fiataalt kérünk meg a jelen kérdőív kitöltésére, és majd közülük választunk ki 20 főt, akikkel egy későbbi időpontban interjút is szeretnénk készíteni.

Személyes információk kezelése

Minden információt bizalmasan kezelünk, amit megadsz a kutató csoport részére. Semmi olyat nem adunk tovább másoknak, amiből megállapítható a választ adó személye. A kapott információt biztonságos helyen tároljuk, és csak a kutatócsoport tagjai fogják használni. Bármikor abba hagyhatod a válaszadást.

Kitöltési útmutató

A kérdések többségénél előre megadott válaszlehetőségek közül kell kiválasztani azt, amelyik a leginkább igaz Rád. Ezt egy egyértelmű jellel (pl. karikázással, X jellel) jelöld meg.

Előfordulnak olyan kérdések, ahol Neked kell leírni a választ.

A válasz lehet szám, ilyenkor az előre megadott helyre kell beírni a számot, pl.:

A válasz lehet szöveg, ilyenkor saját szavaiddal írd le a válaszod az így „_____” jelölt helyre.

Kutatási szám : (munkatárs tölti ki)

Háttér információk

1. Születési dátum: év

2. Neme: [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]

[1.] férfi

[2.] nő

3. Milyen Magyarországon hivatalosan bejegyzett kisebbség tagja vagy? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]

[1.] cigány

- [2.] német
- [3.] szlovák
- [4.] román
- [5.] egyéb, éspedig: _____
- [6.] nem tartozik kisebbséghez

4. Vérszerinti szüleid: *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] együtt élnek
- [2.] külön élnek
- [3.] édesanyád meghalt
- [4.] édesapád meghalt

5. Vérszerinti családdal milyen gyakori a kapcsolattartásod? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] rendszeres a kapcsolat, legalább havi szintű
- [2.] 1-3 havonta találkoztok személyesen vagy beszéltek telefonon
- [3.] félévente találkoztok személyesen vagy beszéltek telefonon
- [4.] félévnél ritkábban találkoztok személyesen vagy beszéltek telefonon
- [5.] nincs kapcsolat

6. Jelenleg hol élsz? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] nevelőszülőknél
- [2.] gyermekotthonban
- [3.] lakásotthonban
- [4.] egyéb helyen, éspedig: _____

7. Hány testvéred van?

testvérek száma

7a. Testvéreid közül a 14 éven aluliak száma:

testvérek száma

Gyermekvédelmi gondoskodás

8. Hány éves voltál, amikor először kerültél gyermekvédelmi gondoskodásba?

éves voltam

9. Milyen típusú gondozási hely volt a legutóbbi elhelyezésed, mielőtt a jelenlegi gondozási helyre kerültél? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] utoljára nevelőszülőnél nevelkedtem
- [2.] utoljára gyermekotthonban nevelkedtem
- [3.] utoljára lakásotthonban nevelkedtem
- [4.] utoljára más helyen nevelkedtem

10. Legtöbbet nevelőszülőknél vagy intézményben nevelkedtél? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]

- [1.] többet voltam nevelőszülőknél
- [2.] többet voltam intézményben
- [3.] egyforma időt töltöttem eddig nevelőszülőknél és intézményben

11. Körülbelül összesen gyermekvédelmi gondoskodásba kerülésed óta hány helyen voltál már elhelyezve?

helyen voltam elhelyezve

12. Hány éves voltál, amikor jelenlegi gondozási helyedre kerültél?

éves voltam

Általános iskolai tanulmányok

13. Általános iskolában milyen osztályba jártál? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]

- [1.] normál osztályba
- [2.] speciális osztályba (felzárkóztató, gyógypedagógiai)
- [3.] tagozatos osztályba

14. Jártál-e valamilyen tantárgyból felzárkóztatásra, korrepetálásra az általános iskolában? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]

- [1.] igen
- [2.] nem

15. Amennyiben jártál valamilyen tantárgyból vagy tantárgyakból felzárkóztatásra, korrepetálásra az általános iskolában, kérjük, nevezd meg!

---

16. Ha jártál felzárkóztatásra, véleményed szerint volt-e valamilyen eredménye? [Több válasz is megjelölhető!]

- [1.] igen, segített, hogy megértsem a tananyagot
- [2.] igen, segített, hogy sikeresen elvégezzem az általános iskolát

- [3.] igen, nagyban hozzájárult, hogy a számomra megfelelő középiskolában tanuljak tovább
- [4.] nem segített, a hiányosságokat nem tudtam pótolni

17. Általános iskolában megbuktál-e valamilyen tárgyból vagy tárgyakból?

[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]

- [1.] igen
- [2.] nem

18. Amennyiben valamilyen tantárgyból vagy tantárgyakból megbuktál az általános iskolában, kérjük, nevezd meg!

---

19. Ismételtél-e osztályt az általános iskolában? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] igen
- [2.] nem

20. Amennyiben ismételtél osztályt az általános iskolában, kérjük, nevezd meg, hogy melyiket!

osztályt ismételtem

21. Mi volt az oka, hogy osztályt kellett ismételned?

- [1.] rossz tanulmányi eredmény
- [2.] egészségügyi probléma, betegség
- [3.] családi problémák
- [4.] igazolatlan hiányzások magas száma
- [5.] egyéb ok, éspedig: _____

22. Milyen átlageredménnyel fejezted be az általános iskolát? *[Egy tizedes jegyig, például 4,3!]*

, átlageredménnyel fejeztem be

23. Hány éves voltál, amikor az általános iskolát befejezted?

éves voltam

Pályaválasztás – középiskolai tanulmányok

24. Hogy viszonyultak az általános iskolai tanáraid a pályaválasztásodhoz? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] segítettek a döntésben, hogy hol tanuljak tovább
- [2.] tájékoztattak a lehetőségekről, de nem szóltak bele a döntésembe
- [3.] nem sokat foglalkoztak velem

25. Hogy viszonyultak gyermekotthoni nevelőid, nevelőszüleid a pályaválasztásodhoz? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] segítettek a döntésben, hogy hol tanuljak tovább
- [2.] tájékoztattak a lehetőségekről, de nem szóltak bele a döntésembe
- [3.] nem sokat foglalkoztak velem

26. Hogy viszonyultak vérszerinti szüleid, rokonaid a pályaválasztásodhoz? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] segítettek a döntésben, hogy hol tanuljak tovább
- [2.] tájékoztattak a lehetőségekről, de nem szóltak bele a döntésembe
- [3.] nem sokat foglalkoztak velem
- [4.] nem tudnak róla, mivel nincs kapcsolatunk

27. Milyen iskolában szeretted volna továbbtanulni az általános iskola elvégzése után? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] érettségi bizonyítványt adó gimnáziumban
- [2.] szakmát és érettségi bizonyítványt adó szakközépiskolában
- [3.] szakiskolában
- [4.] nem akartam továbbtanulni az általános iskola után

28. Jelenlegi iskolád neve:

---

29. Jelenleg hányadik évfolyamra jársz? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] 9. évfolyam (első évfolyamos vagyok)

- [2.] 10. évfolyam (másod évfolyamos vagyok)
- [3.] 11. évfolyam (harmadik évfolyamos vagyok)
- [4.] 12. évfolyam (negyedik évfolyamos vagyok)

30. Azt az iskolát jelölted meg első helyen a továbbtanulási jelentkezéskor, amit elképzeltél magadnak? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] igen
- [2.] nem

31. Amennyiben nem azt az iskolát jelölted meg, amelyiket elképzeltél magadnak, mi volt ennek az oka? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]*

- [1.] úgysem vettek volna fel
- [2.] nevelőszülők, gyermekotthoni nevelők lebeszéltek róla
- [3.] vérszerinti szülők lebeszéltek róla
- [4.] általános iskolai tanárok lebeszéltek róla
- [5.] lakóhelytől túl messze lett volna az iskola
- [6.] barátaim is máshova jelentkeztek
- [7.] egyéb ok, éspedig: _____

32. Amennyiben úgy véled, hogy megfelelő középiskolába nyertél felvételt, miért tartod jónak ezt az iskolát? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]*

- [1.] nem kell sokat tanulni
- [2.] jók a tanárok
- [3.] jó színvonalú az oktatás
- [4.] jól érzem magam az osztályban, ahova járok
- [5.] közel van a lakóhelyemhez az iskola
- [6.] barátaim is ide járnak
- [7.] elvégzése után jó lehetőségeim lesznek továbbtanulásra, vagy munkába állásra
- [8.] egyéb ok, éspedig: _____

33. Milyen szakmát szeretettél volna tanulni eredeti elképzelésed szerint az általános iskola elvégzése után?

---

34. Azt a szakmát jelölted meg első helyen a továbbtanulási jelentkezéskor, amit elképzeltél magadnak? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]

[1.] igen

[2.] nem

35. Amennyiben nem azt a szakmát jelölted meg, amelyiket elképzeltél magadnak, mi volt ennek az oka? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]

[1.] úgysem vettem volna fel

[2.] nevelőszülők, gyermekotthoni nevelők lebeszéltek róla

[3.] vérszerinti szülők lebeszéltek róla

[4.] lakóhelytől túl messze lett volna az iskola

[5.] barátaim is máshova jelentkeztek

[6.] beláttam, hogy nem lehet vele majd elhelyezkedni az iskola befejezése után

[7.] egyéb ok, éspedig: _____

36. Amennyiben úgy véled, hogy megfelelő szakmát választottál, miért tartod jónak ezt a szakmát? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]

[1.] érdekes szakma, ezzel szeretnék majd foglalkozni

[2.] könnyen meg lehet tanulni

[3.] jól el lehet majd vele helyezkedni, az ilyen végzettségűekre nagy szükség van

[4.] jól lehet vele majd keresni

[5.] egyéb ok, éspedig: _____

37. Volt-e felvételi vizsga jelenlegi iskoládban? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]

[1.] igen

[2.] nem

42. Általában, ha az összes tanárodra gondolsz, mi jellemzi az iskola tanárait? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]*

- [1.] többségük olyan tanár, aki ha személyes problémám van, segít megoldani
- [2.] többségük olyan tanár, aki segít a tanulásban
- [3.] többségük nem szereti a diákokat, többségüket nem érdeklik a diákok problémái
- [4.] többségüket nem érdekli, hogy tanulnak a diákok, nem érdeklik a diákok tanulással kapcsolatos problémái

43. Van-e olyan tanár, akivel őszintén meg szoktad beszélni személyes problémáidat? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] van
- [2.] nincs

44. Milyennek tartod az iskola fegyelmi szabályait? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] túlságosan szigorúak a szabályok
- [2.] megfelelőek a szabályok
- [3.] egyáltalán nem szigorúak a szabályok

45. Milyen magatartási problémák fordulnak elő leggyakrabban az iskolában? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]*

- [1.] igazolatlan hiányzások
- [2.] tiszteletlen magatartás a tanárokkal szemben
- [3.] verekedés, az iskola diákjainak egymás közötti bántalmazása
- [4.] lopás
- [5.] dohányzás
- [6.] alkoholfogyasztás
- [7.] drogfogyasztás
- [8.] egyéb, éspedig: _____

46. Amennyiben Neked voltak valamilyen magatartási problémáid az elmúlt tanévben (2007/2008-as tanév) az iskolában, kérjük, jelöld meg? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]

- [9.] igazolatlan hiányzások
- [10.] tiszteletlen magatartás a tanárokkal szemben
- [11.] verekedés, az iskola diákjainak egymás közötti bántalmazása
- [12.] lopás
- [13.] dohányzás
- [14.] alkoholfogyasztás
- [15.] drogfogyasztás
- [16.] egyéb, éspedig: _____

47. Amennyiben az elmúlt tanévben (2007/2008-as tanév) volt igazolatlan hiányzásod, kérjük, jelöld meg, hogy igazolatlanul hány órát hiányoztál!

órát hiányoztam igazolatlanul

48. Hogyan illeszkedtél be jelenlegi osztálytársaid közé? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]

- [1.] sok barátom van, könnyen beilleszkedtem az osztályba
- [2.] egy-két barátom van, a többi osztálytársam közömbös számomra
- [3.] az osztályban nincsenek barátaim

49. Előfordult-e és milyen gyakorisággal, hogy az osztálytársaid: [Kérjük, a megfelelő rubrikába tegyél Xjelet!]

	rendszeresen előfordul	néhány előfordul	sohane fordult elő
	sértegettek		
	csúfoltak, gúnyoltak		
	megverték		
	kiközösítettek		
	szexuálisan zaklattak		

50. Ha a fentiek közül előfordult valamelyik, mi volt ennek az oka az véleményed szerint? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]*

- [1.] rossz tanulmányi eredményem
- [2.] magatartásom, a többiekkel szembeni viselkedésem
- [3.] gyengébb fizikai adottságaim
- [4.] gyermekvédelmi gondoskodásban való nevelkedésem
- [5.] származásom
- [6.] családi hátterem
- [7.] egyéb, éspedig: _____

51. Az elmúlt tanévben (2007/2008-as tanév) milyen volt az év végi tanulmányi eredményed? *[Egy tizedes jegyig, például 4,3!]*

, átlageredménnyel fejeztem be

51/a. Hányas osztályzatot kaptál matematikából az elmúlt tanévben (2007/2008-as tanév) év végén? (1-5-ig)

osztályzatot kaptam matematikából

51/b. Hányas osztályzatot kaptál magyarból az elmúlt tanévben (2007/2008-as tanév) év végén? (1-5-ig)

osztályzatot kaptam magyarból

52. Mekkora erőfeszítéssel érted el ezt az eredményt? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] nagyon sokat tanultam
- [2.] elég sokat tanultam
- [3.] nem tanultam sokat

53. Megbuktál-e az elmúlt tanévben (2007/2008-as tanév) év végén valamilyen tárgyból, vagy tárgyakból. *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] igen
- [2.] nem

54. Amennyiben valamilyen tárgyból, vagy tárgyakból megbuktál az elmúlt tanévben (2007/2008-as tanév) év végén, kérjük, nevezd meg!

---

55. Jelenleg jársz-e valamilyen tantárgyból vagy tantárgyakból felzárkóztatásra, korrepetálásra? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be!]*

- [1.] igen
- [2.] nem

56. Amennyiben jársz valamilyen tantárgyból vagy tantárgyakból korrepetálásra vagy felzárkóztatásra, kérjük, nevezd meg miből!

---

57. Amennyiben tanulási problémád van, kihez szoktál fordulni segítségért? *[Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]*

- [1.] iskolai tanáromhoz
- [2.] magántanárhoz
- [3.] osztálytársamhoz, barátomhoz
- [4.] nevelőszüleimhez / gyermekotthoni nevelőkhöz

	Állítás...	Egyetértek	Nem értek egyet
a	Ez az iskola jól felkészít a munkavállalásra.		
b	Ez az iskola átlagos tudást nyújt.		
c	Ez az iskola nem készít fel a munkavállalásra.		
d	Ez az iskola magas szintű tudást nyújt.		
e	Ebben az iskolában jó diáknak lenne.		
f	Ebben az iskolában nem kellemes a diákélet.		
g	Gondoltam már arra, hogy itt hagyom ezt az iskolát és másik iskolába megyek át.		
h	Gondoltam már arra, hogy itt hagyom ezt az iskolát és nem tanulok tovább.		
i	Gondoltam már arra, hogy ugyanebben az iskolában egy másik szakmát tanulok.		
j	Gondoltam már arra, hogy elmegyek egy másik iskolába és egy másik szakmát tanulok.		
k	Egészen biztos vagyok benne, hogy szakmámmal találom majd munkát.		
l	Manapság nem lehet tudni előre, hogy egy szakmával el lehet-e helyezkedni.		
m	Ezzel a szakmával, amit tanulok egészen biztosan nem lehet elhelyezkedni.		
n	Ezzel a szakmával nagyon kevés pénzt lehet keresni.		
o	Ezzel a szakmával nagyon sok pénzt lehet keresni.		

60. Milyen terveid vannak az iskola befejezése után? [Kérjük, a megfelelő választ karikázd be! Több válasz is megjelölhető!]

- [1.] munkát vállalok
- [2.] önálló vállalkozást indítok
- [3.] megszerzem az érettségit
- [4.] újabb szakmát tanulok
- [5.] egyéb, éspedig: _____

Nevelkedési hely és tanulmányok

Köszönjük, hogy válaszaidal segítetted kutatásunkat!